

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

TVIRTINU:

Klaipėdos universiteto rektorius
Artūras Razbadauskas
2025 m.mėn.....d.

**PROJEKTAS ĮGYVENDINTAS PAGAL ŽEMĖS ŪKIO, MAISTO ŪKIO IR
ŽUVININKYSTĖS 2023–2027 METŲ MOKSLINIŲ TYRIMŲ IR
EKSPERIMENTINĖS PLĖTROS FINANSAVIMO TAISYKLĖS**

**VERSLINĖS ŽVEJYBOS BALTIJOS JŪROJE IR JOS PRIEKRANTĖJE
DRAUDIMO POVEIKIS EKONOMINIŲ, APLINKOSAUGINIŲ IR SOCIALINIŲ
ASPEKTU**

2025 M. GALUTINĖ ATASKAITA

Tyrimo vadovas

Dr Martynas Bučas

Klaipėda

2025

Vykdytojų sąrašas:

Antanas Kontautas
darbuotojas;

KU Jūrų tyrimo instituto jaunesnysis mokslo

Tomas Zolubas
darbuotojas;

KU Jūrų tyrimo instituto jaunesnysis mokslo

Remigijus Sakas
darbuotojas;

KU Jūrų tyrimo instituto jaunesnysis mokslo

Marijus Špėgys
darbuotojas;

KU Jūrų tyrimo instituto jaunesnysis mokslo

Žilvinas Kregždys
darbuotojas;

KU Jūrų tyrimo instituto jaunesnysis mokslo

Deividas Jucevičius
darbuotojas.

KU Jūrų tyrimo instituto jaunesnysis mokslo

Turinys

Įvadas.....	1
Metodika.....	3
Situacijos Baltijos jūroje analizė.....	3
Baltijos jūros verslinės žvejybos išteklių būklės tendencijos pagal Tarptautinės Jūrų Tyrimo Tarybos vertinimus.....	3
Baltijos jūros aplinkos būklės tendencijos pagal HELCOM vertinimus.....	3
Lietuvos žvejybos Baltijos jūroje sektoriaus ekonominių rodiklių analizė.....	3
Lietuvos žvejybos Baltijos jūroje sektoriaus socialinių rodiklių analizė.....	4
Galimų žvejybos draudimų poveikis ekonominiu, socialiniu ir aplinkosauginiu aspektu.....	6
Teisiniai žvejybos ribojimų ir nuostolių kompensavimo aspektai.....	6
Ribinis laikinas žvejybos draudimas (<i>break-even fishing closure</i>).....	9
Žvejybos draudimų neigiamos įtakos švelninimo galimybės.....	10
Lietuvos žvejybos laivyno galimybės prisitaikyti prie žvejybos draudimų.....	10
Valstybės paramos galimybės.....	10
Verslinės žvejybos draudimų neigiamos įtakos mažinimo galimybių kaštų naudos analizė.....	11
Rezultatai.....	12
Situacijos Baltijos jūroje analizė.....	12
Baltijos jūros verslinės žvejybos išteklių būklės tendencijos pagal Tarptautinės Jūrų Tyrimo Tarybos vertinimus.....	12
Baltijos jūros aplinkos būklė.....	15
Verslinės žvejybos atviroje Baltijos jūroje (ABJ) situacijos analizė.....	18
Pajamos pagal žuvų rūšis.....	18
Pajamų sezoniškumas.....	22
Pajamos pagal žvejybos įrankių tipus.....	23
Pajamos pagal žvejybos rajonus.....	26
Verslinės žvejybos atviroje Baltijos jūroje (ABJ) pelningumo analizė.....	32
Ribinis laikinasis žvejybos draudimas (<i>break-even fishing closure</i>) ABJ.....	35
Verslinės žvejybos atviroje Baltijos jūroje (ABJ) socialinių rodiklių analizė.....	38
Baltijos jūroje žvejybos veiklą vykdančių darbuotojų skaičius pokytis pasirinktu laikotarpiu – sukurtos/prarastos darbo vietos pagal žvejybos regioną.....	38
ABJ žvejybos sektoriaus darbo našumas vertinant bendrąją pridėtinę vertę, tenkančią vienam etatui (BPV/val.).....	39
ABJ žvejybos veiklą vykdančių ūkio subjektų vidutinis metinis darbo užmokestis, palyginus su šalies vidurkiu.....	40
ABJ žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymo pagal amžiaus grupes pokytis.....	41
ABJ žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą.....	43

ABJ žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal pilietybę.	44
ABJ žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal darbuotojo lytį.....	45
Verslinės žvejybos Baltijos priekrantėje situacijos analizė	46
Verslinės žvejybos Baltijos priekrantėje pelningumo analizė	51
Verslinės žvejybos Baltijos priekrantėje socialinių rodiklių analizė	56
Priekrantės regione žvejybos veiklą vykdančių darbuotojų skaičiaus pokytis pasirinktu laikotarpiu – sukurtos/prarastos darbo vietos pagal žvejybos regioną.....	56
Priekrantės žvejybos sektoriaus darbo našumas vertinant bendrąją pridėtinę vertę, tenkančią vienam etatui (BPV/val.).....	57
Priekrantės regione žvejybos veiklą vykdančių ūkio subjektų vidutinis metinis (bruto) darbo užmokestis, palyginus su šalies vidurkiu.....	58
Priekrantės žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymo pagal amžiaus grupes pokytis.	59
Priekrantės žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą	60
Priekrantės žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal pilietybę.	61
Priekrantės žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal darbuotojo lytį.....	61
Žvejybos draudimų poveikis ekonominiu, socialiniu ir aplinkosauginiu aspektu	62
ES teisės aktais įvestų žvejybos draudimų įtaka Lietuvos ABJ žvejybos sektoriaus ekonominiam gyvybingumui	62
ES teisės aktais įvestų žvejybos draudimų įtaka socialiniu aspektu	66
ES teisės aktais įvestų žvejybos draudimų įtaka aplinkosauginiu aspektu	66
Lietuvos žvejybos laivyno galimybės prisitaikyti prie žvejybos draudimų.	69
Lietuvos ABJ žvejybos laivynas	69
Lietuvos Baltijos priekrantės žvejybos laivynas.....	70
Žvejybos verslo apdraudimo galimybės.....	71
Valstybės paramos galimybės.....	72
Europos jūrų reikalų, žuvininkystės ir akvakultūros fondo galimybės.....	72
Verslinės žvejybos draudimų neigiamos įtakos mažinimo galimybių kaštų naudos analizė.	80
Ekonominis aspektas	80
Socialinis aspektas	80
Kultūrinis aspektas.....	81
Išvados	82
Cituojamos literatūros ir dokumentų sąrašas	85

Iliustracijų sąrašas

1.pav.	Rytinės Baltijos menkių išteklį vertinimo suvestinė, pagal ICES 2024 (<i>Catches</i> – sugavimai, <i>Relative Recruitment</i> – pasipildymas, <i>Fishing mortality</i> – žvejybinis mirtingumas, <i>Spawning stock biomass</i> – nerštinė biomasė).....	12
2.pav.	Atlantinio šproto išteklį Baltijos jūroje vertinimo suvestinė, pagal ICES 22024 (<i>Catches</i> – sugavimai, <i>Relative Recruitment</i> – pasipildymas, <i>Fishing mortality</i> – žvejybinis mirtingumas, <i>Spawning stock biomass</i> – nerštinė biomasė).....	13
3.pav.	Centrinės Baltijos silkės išteklį vertinimo suvestinė, pagal ICES 22024 (<i>Catches</i> – sugavimai, <i>Relative Recruitment</i> – pasipildymas, <i>Fishing mortality</i> – žvejybinis mirtingumas, <i>Spawning stock biomass</i> – nerštinė biomasė).....	14
4.pav.	Verslinės žvejybos būklė Baltijos jūroje pagal HOLAS 3,	15
5.pav.	Eutrofikacijos lygis Baltijos jūroje pagal HOLAS 3	16
6.pav.	Diatominio fitoplanktono būklė pagal HOLAS 3 (achieve – pasiektas optimalus lygis; fail – nepasiektas optimalus lygis	17
7.pav.	Cyano bakterijų būklė pagal HOLAS 3 (fail – nepasiektas optimalus lygis.....	17
8.pav.	Bendros pajamos iš pagrindinių žuvų rūšių žvejybos ABJ 2014 – 2024 metais, bei tų žuvų kaina pagal EUMOFA.....	19
9.pav.	Lietuvos ABJ žvejybos laivų ir įmonių, vykdžiusių žvejybą 2014 – 2024 metų laikotarpiu skaičius.	20
10.pav.	Lietuvos ABJ žvejybos įmonių metinės pajamos iš pagrindinių žuvų rūšių žvejybos 2014 – 2024 metais	21
11.pav.	ABJ sektoriaus pajamų iš žvejybos per mėnesį 2014-2024 metų laikotarpiu stačiakampė diagrama.....	22
12.pav.	Žvejybos ABJ tralais 2014 – 2024 metų laikotarpiu mėnesinių pajamų stačiakampė diagrama.	24
13.pav.	Lietuvos ABJ sektoriaus mėnesinės pajamos iš žvejybos pagal žvejybos tralo tipus 2014 – 2024 metais.....	25
14.pav.	Baltijos jūros ICES pakvadračiai ir ES reglamentu 2019/1241 nustatytos žvejybos tralais draudimo zonos: juoda - draudžiama traluoti ištisus metus; raudona – draudžiama traluoti nuo gegužės 1 iki spalio 31 d.	26
15.pav.	Lietuvos ABJ mėnesinės pajamos iš pagrindinių žuvų rūšių pagal ICES pakvadračius ir įrankio tipus 2014 – 2024 metais	27
16.pav.	Lietuvos ABJ pajamos pagal ICES pakvadračius ir įrankio tipus 2014 – 2024 metais.....	28
17.pav.	Mėnesinės pajamos pagal įrankio tipus ICES 26 pakvadratyje ir verslinės žvejybos apribojimai nustatyti ES kvotų reglamentais 2014 – 2025 metais	29
18.pav.	Mėnesinės pajamos pagal įrankio tipus ICES .28.2 pakvadratyje ir verslinės žvejybos apribojimai nustatyti ES kvotų reglamentais 2014 – 2025 metais	30
19.pav.	Mėnesinės pajamos pagal įrankio tipus ICES 25 pakvadratyje ir verslinės žvejybos apribojimai nustatyti ES kvotų reglamentais 2014 – 2025 metais	31
20.pav.	ABJ laivyno bendrasis pelnas be subsidijų (punktyrinė linija) ir su subsidijomis (ištisinė linija), pagal segmentus.....	33
21.pav.	TM segmento pelningumo ir pajamų iš žvejybos koreliacijos diagramos: nuo žvejybos pajėgumų, traukės ir sugavimų (viršuje) ir nuo pagrindinių išlaidų (apačioje)34	

22.pav. Lietuvos ABJ žvejybos pelagininiais tralais segmento deklaruotos pajamos; trumpalaikis ir ilgalaikis BER (STBER ir LTBER), bei bendras pelnas ir bendras pelnas su subsidijomis	36
23.pav. Lietuvos ABJ šprotų žvejybos pelagininiais tralais vidutinės mėnesinės pajamos ir 95% pasikliautinas intervalas pagal ICES pakvadračius	36
24.pav. Lietuvos ABJ strimelių žvejybos pelagininiais tralais vidutinės mėnesinės pajamos ir 95% pasikliautinas intervalas pagal ICES pakvadračius	37
25.pav. ABJ laivyno vidutinis metinis darbuotojų skaičius ir sąlyginis darbuotojų skaičius (VEE) 2014-2023 m.	38
26.pav. Darbo našumas ABJ žvejybos sektoriuje, žuvų perdirbimo pramonės skirtinguose segmentuose (iki 10 darbuotojų ir 11-49 darbuotojai) bei žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės klasteryje 2014-2023 m.	39
27.pav. Vidutinis metinis (bruto) darbo užmokestis ABJ žvejybos laivyne bei kituose palyginamuosiuose sektoriuose 2014-2023 m.....	41
28.pav. ABJ žvejybos sektoriaus darbuotojų amžiaus pasiskirstymas 2017 m. ir 2023 m.	42
29.pav. ABJ žvejybos sektoriaus apjungtų darbuotojų grupių (iki 55 m. ir virš 55 m) tendencija 2017-2023 m.	42
30.pav. ABJ žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą 2017 m. ir 2023 m.	44
31.pav. ABJ žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal pilietybę 2017 m. ir 2023 m.	45
32.pav. Baltijos priekrantės verslinės žvejybos bendri sugavimai ir pajamos (linijos) ir žuvų rūšių kurios sudarė 90% metinių pajamų sugavimai (kairysis stulpelis) ir pajamos iš jų (dešinysis stulpelis) 2014- 2024 metais	46
33.pav. Baltijos priekrantės verslinės žvejybos žuvų rūšių, kurios sudarė 90% metinių pajamų dalis sugavimuose (kairysis stulpelis) ir dalis pajamose (dešinysis stulpelis) 2014- 2024 metais	47
34.pav. Baltijos priekrantės verslinės žvejybos pagrindinių žuvų rūšių vidutinės metinės pirmo supirkimo kainos 2014- 2024 metais, pagal EUMOFA duomenis.....	48
35.pav. Baltijos priekrantės verslinės žvejybos produkcijos vidutinės metinės kainos pagal priekrantės rajonus 2014- 2024 metais, pagal EUMOFA duomenis	48
36.pav. Mėnesinės pajamos iš statomų tinklų (GNS) ir gaudyklių (FIX) 2014 – 2024 metais,.....	49
37.pav. Mėnesiniai sugavimai statomais tinklais (GNS) ir gaudyklėmis (FIX) 2014 – 2024 metais.....	49
38.pav. Pagrindinių žuvų rūšių sugavimai ir pajamos pagal ketvirčius 2014- 2024 metais, 50	
39.pav. Lietuvos Baltijos jūros priekrantės verslinės žvejybos deklaruotos pajamos bei bendras pelnas , be subsidijų ir su subsidijomis	51
40.pav. Lietuvos Baltijos jūros priekrantės atskirų segmentų bendrasis pelnas 2014-2023 m. laikotarpiu.....	52
41.pav. Baltijos priekrantės įmonės pagal žvejybos pajamų intervalus: kairysis stulpelis dalis procentais, dešinysis stulpelis – jų generuojamų žvejybos pajamų dalis procentais. 53	
42.pav. Baltijos priekrantės verslinės žvejybos sektoriaus pelningumas pagal įmonių žvejybos pajamų intervalus	53

43.pav.	Baltijos jūros priekrantės verslinės žvejojimo deklaruotos pajamos, STBER, LTBER, bei bendras pelnas, be subsidijų ir su subsidijomis	55
44.pav.	Priekrantės laivyno vidutinis metinis darbuotojų skaičius ir sąlyginis darbuotojų skaičius (VEE) 2014-2023 m.	56
45.pav.	Darbo našumas ABJ žvejojimo sektoriuje, žuvų perdirbimo pramonės skirtinguose segmentuose (iki 10 darbuotojų ir 11-49 darbuotojai) bei žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės klasteryje 2014-2023 m.	57
46.pav.	Vidutinis metinis (bruto) darbo užmokestis priekrantės žvejojimo laivyne bei kituose palyginamuosiuose sektoriuose 2014-2023 m.	58
47.pav.	Priekrantės žvejojimo sektoriaus darbuotojų amžiaus pasiskirstymas 2017 metais. ir 2023 metais.	59
48.pav.	Priekrantės žvejojimo sektoriaus apjungtų darbuotojų grupių (iki 55 m. ir virš 55 m) tendencija 2017-2023 m.	60
49.pav.	Priekrantės žvejojimo sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą 2017 m. ir 2023 m.	60
50.pav.	Priekrantės žvejojimo sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal darbuotojo lytį 2017 m. ir 2023 m.	61
51.pav.	ES reglamentais Lietuvai skirtų šprotų (kairėje) ir strimelės (dešinėje) kvotos, išskrovimai, ir kvotų išnaudojimo lygis 2014 – 2024 metais.	63
52.pav.	ES šalių narių žvejojimo dienų skaičius dugniniais tralais (DTS) Baltijos jūroje – kairėje, ir Baltijos jūroje su Kategatu ir Skageraku – dešinėje 2013 – 2023 metais	64
53.pav.	ES šalių narių pajamos iš žvejojimo dugniniais tralais (DTS) Baltijos jūroje – kairėje, ir Baltijos jūroje su Kategatu ir Skageraku- dešinėje 2018 – 2023 metais	65
54.pav.	Rytinės Baltijos menkių sugavimų ICES rekomendacijos, nustatytos ES kvotos, faktiniai ES sugavimai ir kvotų išsavinimo lygis 2021-2023 metais	66
55.pav.	Lietuvos santykinis indėlis į rytinės Baltijos menkių žvejojimo mirtingumą 2014 – 2023 metais.	67
56.pav.	Lietuvos santykinis indėlis į centrinės Baltijos strimelės žvejojimo mirtingumą 2014 – 2023 metais.	67
57.pav.	Lietuvos santykinis indėlis į Baltijos šprotų žvejojimo mirtingumą 2014 – 2023 metais.	68
58.pav.	Lietuvos ABJ žvejojimo pajėgumų kitimas nuo įstojimo į ES	75
59.pav.	Lietuvos ABJ laivų skaičiaus (sk) ir galios (KW) kitimas: su valstybės parama - supagalba; be valstybės paramos – bepagalbos; laivų importas – import; raudoni taškai galios pasikeitimo balansas.	75
60.pav.	Baltijos priekrantės žvejojimo pajėgumų kitimas nuo įstojimo į ES.	78
61.pav.	Baltijos priekrantės laivų skaičiaus (sk) ir galios (KW) kitimas: su valstybės parama -supagalba; be valstybės paramos – bepagalbos; laivų importas – import; raudoni taškai galios pasikeitimo balansas	79

Lentelių sąrašas

1. Lentelė: ES ir Lietuvos (LT) galimų žvejybos draudimų Baltijos jūroje ir jų kompensavimo aspektai	7
2. Lentelė: ES ir nacionalinės paramos galimybės kompensuojant nuostolius	11
3. Lentelė: ABJ laivyno pajamos pagal žuvų rūšis sužvejotas 2014-2024 metų laikotarpiu	18
4. Lentelė: Paramos suma, jeigu visas ABJ laivynas nutrauktų veiklą	76
5. Lentelė: Paramos suma, jeigu visas ABJ laivynas nutrauktų veiklą	79
6. Lentelė: Žvejybos Baltijos jūroje indėlis į Lietuvos BPV	80

Įvadas.

Lietuvos verslinės žvejybos laivynas Baltijos jūroje istoriškai žvejojo 4 rūšių žuvis: menkes (*Gadus morhua*, FAO kodas COD), strimeles (*Clupea harengus*, FAO kodas HER), šprotus (*Spratus spratus*, FAO kodas SPR) ir plekšnes (*Platichthys flesus* FAO kodas FLE). Nuo 2020 metų Europos Komisija, remdamasi Tarptautinės Jūrų Tyrinėjimo Tarybos (toliau ICES¹) rekomendacijomis, uždraudė tiesioginę rytinės Baltijos menkių žvejybą. Tai lėmė žvejybos dugniniais tralais sustabdymą, taigi Lietuvos laivynui liko dvi pelaginių žuvų rūšys, kurios palaiko jo gyvybingumą – tai šprotai ir strimelės.

Baltijos priekrantėje istoriškai žvejojama daugiau žuvų rūšių (atskirais metais nuo 23 iki 31), bet tik 10 žuvų rūšių sudarė 90% laimikio. Iki tiesioginės rytinės Baltijos menkių žvejybos uždraudimo ši rūšis generuodavo iki 50% sektoriaus pajamų. Po tiesioginės rytinės Baltijos menkių žvejybos uždraudimo Baltijos priekrantės sektorius tapo priklausomas nuo trumpaamžių žuvų (pvz. stinta) išteklių, kurių būklė labai svyruoja.

Naujausi duomenys apie Baltijos jūros žuvų išteklių, bei Europos Komisijos inicijuojami žvejybos reguliavimo priemonių siūlymai veda ir prie pelaginių žuvų išteklių žvejybos draudimo, tad būtina įsivertinti, kaip tai paveiktų Lietuvos atviros Baltijos jūros (toliau ABJ) ir priekrantės žvejybos sektorius ekonominiu, socialiniu ir aplinkosauginiu aspektu.

Aplinkosauginė situacija Baltijos jūros priekrantėje yra pastoviai stebima ir verslinė žvejyba reguliuojama Lietuvos teisės aktais nustatytais priemonėmis. Ekonominė situacija Baltijos jūros priekrantėje pradėta tyrinėti nuo 2008 metų. Remiantis šiais tyrimais Lietuvos teisės aktuose yra nustatyta tvarka ekonominiams nuostoliams dėl kitų asmenų veiklos kompensavimo. Socialiniai Baltijos priekrantės verslinės žvejybos aspektai dar nebuvo tyrinėti.

Ekonominė žvejybos atviroje Baltijos jūroje situacija buvo tirta tik vykdant vėjo jėgainių parko Baltijos jūroje poveikio aplinkai vertinimą, tačiau tyrimo geografija toli gražu neapėmė viso sektoriaus veiklos. Socialiniai verslinės žvejybos atviroje Baltijos jūroje aspektai dar nebuvo tyrinėti.

Verslinės žvejybos atviroje Baltijos jūroje reguliavimas yra išimtinė Europos Sąjungos kompetencija, tačiau Lietuva atlieka Baltijos jūros žuvų išteklių biologinius tyrimus šie duomenys pateikiami ICES ir Europos Komisijai. Taip pat renkami verslinės žvejybos Baltijos jūroje ekonominiai duomenys ir pateikiami Europos Komisijai. Remiantis tyrimų rezultatais ICES bei Europos Tarybos darbo grupėse yra ruošiamos žvejybos Baltijos jūroje reguliavimo priemonės. Nors Lietuva negali savarankiškai reguliuoti verslinės žvejybos atviroje Baltijos jūroje, tačiau labai svarbu, kad Lietuva turėtų pakankamai argumentų siekiant, kad Europos Komisijos siūlomos reguliavimo priemonės maksimaliai atitiktų Lietuvos Baltijos jūros žvejybos sektoriaus poreikius ir perspektyvas.

¹ ICES yra angliškas Tarptautinės jūrų tyrinėjimo tarybos trumpinys, jis naudojamas ir ES reglamentuose lietuvių kalba

Tyrimo tikslas: atlikti ekonominį, socialinį ir aplinkosauginį vertinimą, verslinės žvejybos Baltijos jūroje ir priekrantėje draudimo atveju. Tyrimo uždaviniai:

1. Įvertinti 2018–2022 m. verslinės žvejybos Baltijos jūroje ir priekrantėje situaciją.
2. Sukurti kelis verslinės žvejybos draudimo modelius – dalinį, visišką – bei įvertinti tokių situacijų poveikį ekonominiu, socialiniu, aplinkosauginiu aspektu.
3. Parengti rekomendacijas dėl priemonių, kurios švelnintų draudimo – dalinio, visiško – įtaką.

Vertinant ekonominius, o ypač socialinius aspektus, ekspertinę pagalbą suteikė dr. Edvardas Kazlauskas. Socialiniai ir ekonominiai jūrinės žvejybos duomenys buvo analizuojami remiantis Žemės ūkio duomenų centro (ŽŪDC) paskelbta statistine informacija Duomenų rinkimo programos (DRP) interneto svetainėje bei išsamiais, nuasmenintais ŽŪDC pateiktais duomenimis. DRP analitinės informacijos sklaida sudaro sąlygas visapusiškai įvertinti žuvininkystės sektoriaus situaciją, integruojant aplinkosauginius, ekonominius ir socialinius veiksnius. Tai taip pat stiprina tarpinstitucinį bendradarbiavimą tarp Klaipėdos universiteto ir ŽŪDC, o tokia partnerystė gali būti naudinga tiek žuvininkystės politiką formuojančioms ir įgyvendinančioms institucijoms, tiek šio sektoriaus atstovams..

Metodika

Darbe numatyti uždaviniai reikalauja išsamios žvejybos duomenų analizės ir remiantis šia analize atlikti tam tikrus skaičiavimus. Specialių lauko tyrimų atlikti nereikia.

Skaičiavimas atlikti naudojome Lietuvos žvejybos pastangų ir sugavimų statistinius duomenis, kurie yra Žuvininkystės tarnybos administruojamoje Žuvininkystės duomenų informacinėje sistemoje (toliau ŽDIS).

Lietuvos žvejybos sektoriaus ekonominius ir socialinius duomenis pateikė Žemės ūkio duomenų centras (toliau ŽŪDC).

Siekiant įvertinti Lietuvos žvejybos įtaką Baltijos jūros ištekliams, lyginant su kitomis ES šalimis narėmis naudojome duomenis skelbiamus Europos Sąjungos Statistikos institucijos Eurostat portale (toliau EUROSTAT)

Siekiant įvertinti Lietuvos žvejybos sektoriaus ekonominės situacijos pokyčius lyginant su kitomis ES šalimis narėmis naudojome Europos Žuvininkystės mokslo technikos ir ekonomikos komiteto 2024 metų ataskaitos apie žvejybos laivyną prieduose pateiktus detalius duomenis (toliau STEFC AER 2024).

Situacijos Baltijos jūroje analizė

Baltijos jūros verslinės žvejybos išteklių būklės tendencijos pagal Tarptautinės Jūrų Tyrimo Tarybos vertinimus.

Pagal Tarptautinės jūrų tyrimo tarybos 2024 rekomendacijas (ICES 2024) pateikiame santrauką apie rytinės Baltijos menkių, centrinės Baltijos silkių bei Baltijos šprotų išteklių būklės prognozes vidutiniuju laikotarpiu.

Baltijos jūros aplinkos būklės tendencijos pagal HELCOM vertinimus

Pateikiame apibendrinimus pagal HELCOM 2023 metais skelbtų Baltijos jūros aplinkos vertinimus (HOLAS 2023).

Lietuvos žvejybos Baltijos jūroje sektoriaus ekonominių rodiklių analizė

Pagal ŽDIS duomenis įvertinome žvejybos apimtis Baltijos jūroje. Tyrimo objektas yra „... šprotai ir strimelės <...> Europos Komisijos inicijuojami siūlymai <...> šių išteklių draudimo kryptimi“. Toks tyrimo objektas yra labai aktualaus atviroje Baltijos jūroje (toliau ABJ) žvejojančioms įmonėms ir mažiau aktualus Baltijos priekrantėje žvejojančioms įmonėms (plačiau skyriuje Žvejybos ribojimų ir nuostolių kompensavimo aspektai). Žvejybos Baltijos jūros priekrantėje situacija per paskutinius dešimt metų buvo kelis kartus išsamiai tyrinėta tiek Klaipėdos Universiteto, tiek Gamtos Tyrimų Centro, tuo tarpu situacija ABJ nebuvo išsamiau tyrinėta.

Projekto užsakovas prašė įvertinti 2018-2022 metų žvejybos situaciją ir pagal tai paruošti tam tikras rekomendacijas dėl žvejybos draudimų neigiamo poveikio švelninimo. Manome, kad toks vertinimo periodas yra per trumpas, todėl praplėtėme vertinimo periodą, kuris apima 2014 – 2023 metų laikotarpį. Tokį sprendimą lėmė, tai kad 2014 – 2019 metų laikotarpiu buvo taikomos skirtingos menkių žvejybos reguliavimo priemonės, o nuo 2020 metų įsigaliojo tiesioginės menkių žvejybos draudimas, taip pat nuo 2021 metų pradėtos taikyti ir žvejybos

pelaginiais tralais ribojimai mūsų žvejams aktualiuose rajonuose. Kitas aspektas yra žvejybos sezoniskumas, todėl norint įvertinti atskirų sezonų reikšmę, manome, kad penkių metų laikotarpis yra per trumpas.

ŽŪDC pateikė duomenis apie metines Lietuvos ABJ ir priekrantės žvejybos sektorių pajamas, tačiau pagal šiuos duomenis nebuvo galima paskirstyti pajamas pagal žuvų rūšis, ICES pakvadračius² ar sezonus, o būtent tai reikalinga norint įvertinti galimų žvejybos ribojimų įtaką Lietuvos ABJ gyvybingumui. Žvejybos ribojimų įtakos vertinimo tikslams naudojome paskaičiuotas sugavimų pajamas (V_{Ci}).

Paskaičiuotos pajamos už sugavimus tai deklaruoto atitinkamos žuvų rūšies sugavimų kiekio per atitinkamą žvejybos pastangą padauginus iš vidutinės tos žuvų rūšies pirminio supirkimo kainos atitinkamą mėnesį ir atitinkamoje šalyje, kur laimikis buvo iškrautas (formulė 1).

$$V_{Cjm} = C_{jm} * p_{jm} \quad (1)$$

Kur: V_{Cjm} - pajamos iš j-tos žuvų rūšies sugavimo per mėnesį m, eurai;
 C_{jm} – j-tos žuvų rūšies kiekis sugautas per mėnesį m, kg pagal ŽDIS žvejybos pastangų ataskaitą;
 p_{im} – vidutinė j-tos žuvų rūšies mėnesį m atitinkamoje šalyje pirmo supirkimo kaina eur/kg, pagal EUMOFA duomenis.

Žvejybos įmonių deklaruotos metinės pajamos už iškrautą žuvį nebūtinai sutampa su pajamomis paskaičiuotomis pagal sugavimus, nes sugautų ir iškrautų žuvų kiekiai gali skirtis, be to momentinės pirminio pardavimo kainos gali skirtis nuo vidutinių pirminio pardavimo kainų. Taip pat yra nemažai atvejų, kai pati žvejybos pastanga (sugautos žuvys) buvo viena mėnesį, ir tie sugavimai iškrauti kitą mėnesį, todėl pajamas pagal žvejybos pastangas per mėnesį, gali skirtis nuo pajamų per tą mėnesį skaičiuojant pagal iškrovimus. Duomenys apie žvejybos pastangas ir sugavimus pateikiami ŽDIS žvejybos pastangų ataskaitoje užtikrina kad būtų galima analizuoti pajamų kitimą pagal žvejybos pastangų apimtį atskirais sezonais ir atskiruose žvejybos rajonuose.

Lietuvos sugavimų ir pajamų rodiklius lyginome su kitų ES šalių sugavimais ir pajamomis panaudojant Žuvininkystės mokslo, technikos ir ekonomikos komiteto (ŽMTEK) viešai skelbiamus duomenis. Manome, kad tokie palyginimai gali būti vertingi derybose, nes Europos Komisija praktiškai visus sprendimus dėl žvejybos reguliavimo priima remdamasi ŽMTEK rekomendacijomis/duomenimis.

Darbe vertinome Lietuvos Baltijos jūros žvejybos sektoriaus ekonominius ir socialinius rodiklius 2014-2023 metais. Vertinimams buvo panaudoti duomenys, kuriuos pagal LR ŽŪM įsakymo Nr. 3D-707 nustatytą tvarką renka Žemės ūkio duomenų centras (ŽŪDC).

Ekonominių duomenų vertinimas padeda nustatyti kaip žvejybos įmonės galės išgyventi žvejybos draudimus (skyrius Ribinis laikinas žvejybos draudimas).

Lietuvos žvejybos Baltijos jūroje sektoriaus socialinių rodiklių analizė

Darbuotojų socialinę padėtį dažniausiai apibūdina jų ekonominio, profesinio ir socialinio statuso situacija visuomenėje, įvertinant gaunamo atlygio, darbo sąlygų, socialinių garantijų bei karjeros

² Terminas ICES pakvadračiai naudojamas ES reglamentuose lietuvių kalba, tačiau tai neatitinka ICES subrectangles termino, pagal apibrėžimą ES reglamntuose lietuvių kalba tai atitinka **ICES subdivisions** terminą)

galimybių visumą. Siekiant nustatyti darbuotojų socialinės padėties pokyčius tam tikrame verslo sektoriuje, yra atliekamas socialinio poveikio vertinimas, kuris reikalingas išanalizuoti kaip tam politikos pokyčiai, išoriniai įtakos faktoriai ar ekonominės iniciatyvos paveikia nuo šio verslo sektoriaus priklausomas bendruomenes ir jų narių gyvenimo kokybę, įvertinant socialinius ir ekonominius aspektus. Šis vertinimas padeda priimti pagrįstus sprendimus ir užtikrinti, kad įgyvendinami pokyčiai būtų naudingi visuomenei, mažintų socialinę nelygybę bei skatintų tvarų vystymąsi. Kadangi socialinis poveikis apima socialinių aplinkybių, tokių kaip darbuotojų užimtumo, pajamų, gyvenimo kokybės, emocinės būklės, gebėjimų ir t.t. pasikeitimą, poveikio matavimui yra naudojami kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai. Socialinio poveikio vertinimas kiekybiniais rodikliais – tai metodas, kai socialiniai pokyčiai vertinami remiantis skaičiais, duomenimis ir matomais rezultatais. Jis suteikia vertinimui objektyvumo, leidžia tiksliai sekti pokyčius ir numatyti ateities tendencijas. Kiekybinis vertinimas dažnai papildomas kokybiniu vertinimu, kuris analizuoja emocinius bei kultūrinius socialinių grupių aspektus. Kokybinius socialinio poveikio rodiklius išmatuoti nėra lengva, nes kai kurie iš jų gali būti vertinami tik subjektyviai. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad socialinis poveikis dažniausiai pasireiškia ilgalaikėje perspektyvoje.

Žvejybos sektoriaus (atviros Baltijos jūros ir priekrantės regionuose) socialinio poveikio vertinimas bus atliekamas kiekybiniais rodikliais 2014-2023 m. laikotarpiu, naudojant pagal oficialiosios statistikos programą renkamus duomenis. Darbuotojų užimtumo, darbo užmokesčio ir darbuotojų našumo rodikliai bus analizuojami metiniu periodiškumu, naudojant VĮ Žemės ūkio duomenų centro (ŽŪDC) Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinės sistemos (LŽŪMPRIS) duomenis, Žuvininkystės tarnyba prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos, bei Valstybės Duomenų Agentūros skelbiamą viešą statistinę informaciją. Socialiniai žvejybos sektoriaus rodikliai bus vertinami trijų metų periodiškumu, naudojant LŽŪMPRIS duomenis. Socialiniai žvejybos sektoriaus rodikliai ŽŪDC renkami kas trejus metus, pradedant ataskaitiniais 2017 m.

Žvejybos sektoriaus socialinio poveikio analizei buvo pasirinkti rodikliai, mokslinėje literatūroje rekomenduojami socialiniam tvarumui vertinti. Socialinio tvarumo rodiklių, kurie tikėtų žvejybos sektoriaus socialinio poveikio analizei atlikti, pasirinkimą įtakėjo viešai skelbiamų duomenų prieinamumas, bei mokslininkų rekomendacijos, atlikus mokslinių straipsnių apžvalgą. .

Darbuotojų užimtumas bus analizuojamas šiais rodikliais:

- Baltijos jūros ir jos priekrantėje žvejybos veiklą vykdančių darbuotojų skaičius pokytis pasirinktu laikotarpiu – sukurtos/prarastos darbo vietos pagal žvejybos regioną (LŽŪMPRIS duomenys); Darbuotojų skaičiaus pokytis vertinamas pagal vidutinį metinį darbuotojų skaičių ir sąlyginį darbuotojų skaičių etato ekvivalentu;
- Žvejybos sektoriaus darbo našumas vertinant bendrąją pridėtinę vertę, tenkančią vienam etatui (BPV/VEE). Bendroji pridėtinė vertė apskaičiuota pagal Europos Komisijos įsteigto Žuvininkystės mokslo, technikos ir ekonomikos komiteto patvirtintą metodiką. BPV/VEE bus vertinama atskirai Baltijos jūros regionui ir priekrantės bei lyginant su žuvų perdirbimo pramonės sektoriaus pasirinktais segmentais;
- Baltijos jūros ir jos priekrantėje žvejybos veiklą vykdančių ūkio subjektų vidutinis metinis darbo užmokestis, palyginus su šalies vidurkiu. Palyginimui bus naudojamas Oficialiosios statistikos portale skelbiamas darbo užmokestis (metinis bruto) pagal ekonomines veiklos rūšis (pasirinkta žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė), bendras Lietuvos privataus sektoriaus su individualiosiomis įmonėmis darbo užmokestis (metinis bruto), minimalioji mėnesinė alga ir vidutinis darbo užmokestis Lietuvos žuvų perdirbimo pramonės įmonėse (LŽŪMPRIS);
- Žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymo pagal amžiaus grupes pokytis. Darbuotojų amžius suskirstytas į: 15-24 m. amžiaus grupė; 25-39 m. amžiaus grupė, 40-54 m. amžiaus grupė; 55-64 m. amžiaus grupė ir vyresni nei 65 m.

- Žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą. Išsilavinimas išskirstytas į tris grupes: aukštasis išsilavinimas, pagrindinis išsilavinimas ir/arba profesinio mokymo programos ir Vidurinis išsilavinimas ir/arba profesinio mokymo programos su viduriniu išsilavinimu;
- Žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal pilietybę. Vertinant darbuotojų pasiskirstymą pagal pilietybę sudarytos šios grupės: Lietuvos piliečiai, kitų ES šalių piliečiai ir trečiųjų šalių piliečiai.
- Žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal darbuotojo lytį. Lyčių pasiskirstymas analizuojamas atskirai Baltijos jūros ir priekrantės regionuose.

Galimų žvejybos draudimų poveikis ekonominiu, socialiniu ir aplinkosauginiu aspektu

Žvejybos draudimų poveikis Lietuvos ekonomikai vertinamas kokia dalimi sumažėja Lietuvos ūkio sukuriama bendroji pridėtinė vertė (BPV) kai dėl tų žvejybos draudimų Lietuvos Baltijos jūros žvejybos sektorius nustoja generuoti pridėtinę vertę. Žymus Lietuvos BPV sumažėjimas dėl žvejybos draudimų reikštų, kad reikalingos valstybinės kompensacinės priemonės.

Žvejybos draudimų socialinis poveikis vertinamas kokia dalimi sumažėja užimtumas Lietuvos ūkyje, jeigu dėl tų žvejybos draudimų Lietuvos Baltijos jūros žvejybos sektoriuje reikėtų atleisti dirbančiuosius.

Aplinkosauginis žvejybos draudimų poveikis vertinamas kokia dalimi pasikeičia konkretaus žuvų išteklio žvejybinis mirtingumas, jeigu dėl to žvejybos draudimo Lietuvos Baltijos jūros žvejybos sektorius nebežvejoja to išteklio.

Žvejybos draudimų ekonominiam ir socialiniam poveikiui vertinti buvo naudojami Lietuvos Oficialiosios statistikos portalo duomenys. Aplinkosauginis poveikis buvo vertinamas pagal ES ir Lietuvos sugavimų duomenis skelbiamus EUROSTAT. Vertinimai pateikiami rezultatų dalyje

Teisiniai žvejybos ribojimų ir nuostolių kompensavimo aspektai

Verslinės žvejybos draudimai Baltijos jūroje gali būti įvedami Europos Sąjungos teisės aktais arba Lietuvos Respublikos teisės aktais (lentelė 1).

Europos Sąjungos bendrosios žuvininkystės politikos strateginiai principai nustatyti Sutartyje Dėl Europos Sąjungos Veikimo (SESV). SESV 40-o straipsnio 2 dalis nustato: „*Bendra organizavimo forma siekiama tik tų tikslų, kurie yra nurodyti 39 straipsnyje, ir Sąjungoje pašalinama bet kokia gamintojų ar vartotojų diskriminacija.* Tai reiškia, kad už Lietuvos žuvininkystės nuostolius atsiradusius dėl ES teisės aktais nustatytų žvejybos draudimų Lietuva gali taikyti kompensacines priemones, kurios nustatytos ES teisės aktuose. Papildomas nacionalines kompensavimo priemones, gali būti taikomos tik Lietuvos teritorinėje jūroje žvejojančioms įmonėms, jeigu jos patyrė nuostolius dėl žvejybos draudimų, kurie įvesti Lietuvos teisės aktais. Taigi papildomas nacionalinės kompensavimo priemonės gali būti nustatytos tik Baltijos priekrantės verslinės žvejybos sektoriui.

1. Lentelė: ES ir Lietuvos (LT) galimų žvejybos draudimų Baltijos jūroje ir jų kompensavimo aspektai

	ES draudimai		Lietuvos draudimai	
	LT IEZ	LT teritorinė jūra	LT IEZ	LT teritorinė jūra
Galimos draudimų rūšys	Žvejybos galimybių ribojimai; žvejybos terminių ribojimai; žvejybos įrankių ribojimai; žvejybos teritorijų ribojimai	Žvejybos galimybių ribojimai; žvejybos terminių ribojimai; žvejybos įrankių ribojimai; žvejybos teritorijų ribojimai	Žvejybos terminių ribojimai; žvejybos įrankių ribojimai; žvejybos teritorijų ribojimai	Žvejybos terminių ribojimai; žvejybos įrankių ribojimai; žvejybos teritorijų ribojimai
Teisinis pagrindas	ES reglamentai arba sprendimai	ES reglamentai arba sprendimai	Turi būti įteisinti EK sprendimais	LT teisės aktai
Privalomumas	Visoms ES šalims narėms, arba ES sprendime nurodytoms šalims	Privaloma, nebent numatytos išimties ES teisės aktuose	Kai įteisinama EK sprendimu privaloma visoms sprendime nurodytoms šalims	Privaloma tik Lietuvai
Galiojimo teritorija	Galioja visoje Baltijos jūroje arba nurodytose teritorijose	Galioja	Turi būti įteisinta EK sprendimais	Kaip nurodoma LT teisės aktuose
Nuostolių kompensavimo galimybės	Gali būti kompensuojami jeigu tai numato ES teisės aktai	Gali būti kompensuojami jeigu tai numato ES teisės aktai	Gali būti kompensuojami, bet visoms šalims kaip nurodyta ES sprendimuose	Galimos savarankiškos nacionalinės kompensacijos
Lietuvos galimybės kompensuoti nuostolius	Tik pagal ES teisės aktus	Tik pagal ES teisės aktus	Galima tik įteisinus EK sprendimais	Galima

Nuostolių dėl žvejybos galimybių praradimo kompensavimo tvarka Baltijos jūros priekrantėje žvejojantiems įmonėms yra nustatyta 2008 m. gruodžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-659. Ši tvarka buvo kelis kartus atnaujinta, naujausia suvestinė redakcija galioja nuo 2025 sausio 1d. Nuostolių kompensavimo Baltijos priekrantės žvejams tvarka buvo ne kartą tyrinėta, paskutinis tyrimas 2023 metais (M.Bučas ir kiti, 2023), todėl šiame darbe daugiau dėmesio skirsime atviros ABJ žvejybos sektoriui.

ES teisės aktais įvestus žvejybos draudimus galima skirti į tris grupes:

1. draudimai nustatyti 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2019/1241 dėl žuvininkystės išteklių išsaugojimo ir jūrų ekosistemų apsaugos taikant technines priemones, kuriuo iš dalies keičiami Tarybos reglamentai (EB) Nr. 2019/2006, (EB) Nr. 1224/2009 ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (ES) Nr. 1380/2013, (ES) 2016/1139, (ES) 2018/973, (ES) 2019/472 ir (ES) 2019/1022 ir panaikinami Tarybos reglamentai (EB) Nr. 894/97, (EB) Nr. 850/98, (EB) Nr.

2549/2000, (EB) Nr. 254/2002, (EB) Nr. 812/2004 bei (EB) Nr. 2187/2005 (ES)2019/1224 (toliau techninio reglamento draudimai);

2. žvejybos draudimai nustatomi kiekvienais metais žvejybos galimybių Baltijos jūroje skyrimo reglamentais (toliau žvejybos galimybių reglamentų draudimai), bei
3. Europos Komisijos įvestos priemonės, taikomos, kai kyla didelė grėsmė jūrų biologiniams ištekliams, nustatytos remiantis 2013 m. gruodžio 11 d. Europos Tarybos ir Parlamento Reglamente (ES) Nr. 1380/2013 dėl bendros žuvininkystės politikos, kuriuo iš dalies keičiami Tarybos reglamentai (EB) Nr. 1954/2003 ir (EB) Nr. 1224/2009 bei panaikinami Tarybos reglamentai (EB) Nr. 2371/2002 ir (EB) Nr. 639/2004 bei Tarybos sprendimas 2004/585/EB 12- straipsniu (toliau BŽP reglamento 12 str. draudimai)

Nuostolių dėl ES teisės aktais įvestų žvejybos draudimų kompensavimas Lietuvos ABJ žvejybos sektoriui gali būti kompensuojamas taikant priemones nustatytas 2021 m. liepos 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentu (ES) 2021/1139, kuriuo nustatomas Europos jūrų reikalų, žvejybos ir akvakultūros fondas ir iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2017/1004, (toliau EJRŽAF Reglamentas). Apie šias priemones detaliau rezultatų dalyje Valstybinės paramos galimybės.

Lietuva negali savarankiškai nustatyti kompensavimo priemonių už nuostolius dėl ES teisės aktais nustatytų žvejybos draudimų, todėl būtina kuo efektyviau išnaudoti derybines galimybes siekiant, kad į atitinkamus ES teisės aktus būtų įtrauktos kompensacinės priemonės adekvačios Lietuvos žuvininkystės sektoriaus nuostoliams, įrodant, kad ES teisės aktais nustatyti žvejybos draudimai:

- turi didelę neigiamą įtaką Lietuvos ekonomikai ir/arba,
- turi didelę neigiamą socialinę įtaką ir/arba,
- Lietuvos Baltijos jūros žuvininkystės sektorius patiria neproporcingai didelius ekonominius nuostolius lyginant su kitomis ES šalimis narėmis.

Tokie argumentai yra ypač svarbūs kai svarstomi žvejybos galimybių reglamentų draudimai ir BŽP reglamento 12 str. draudimai. Tam tikslui vertinome Lietuvos Baltijos jūros žvejybos sektoriui svarbių žuvų rūšių žvejybos pagrindiniais žvejybos įrankių tipais tendencijas atskirais metų sezonais atskiruose ICES pakvadračiuose (angliškai *ICES subdivisions*). Pagal šiuos vertinimus modeliaavome galimų žvejybos draudimų įtaką Lietuvos Baltijos jūros žvejybos sektoriui.

Taip pat, siekiant pateikti papildomą medžiagą derybose su ES institucijomis Lietuvos sugavimų ir pajamų rodiklius lyginome su kitų ES šalių sugavimais ir pajamomis panaudojant Žuvininkystės mokslo, technikos ir ekonomikos komiteto (ŽMTEK) viešai skelbiamus duomenis. Manome, kad tokie palyginimai gali būti vertingi derybose, nes Europos Komisija praktiškai visus sprendimus dėl žvejybos reguliavimo priima remdamasi ŽMTEK rekomendacijomis ir duomenimis.

Ribinis laikinas žvejojimo draudimas (*break-even fishing closure*)

Įvedus žvejojimo terminų ribojimus, kurie trunka ne visus metus, arba dalinai sumažinus žvejojimo galimybes žvejojimas formaliai nestabdoma, tačiau įmonės patiria gamybos prastovas – žvejojimas nevykdomas, negaunamos pajamos. Žvejojimo laivo eksploatacija kainuoja ir kai jis stovi uoste, darbuotojams atlygis taip pat turi būti mokamas ir prastovos metu, tai reiškia, kad pastovios išlaidos, išlaidos eksploatacijai ir darbo užmokesčiui yra patiriamos visus metus. Jau dabar esantys žvejojimo ribojimai sukuria situaciją kai žvejojimo įmonės privalo sukaupti pajamų, kurios užtikrintų pragyvenimą ištisus nors žvejojimas vykdomas tik 10 ar 8 mėnesius. Jeigu laikinų žvejojimo draudimų trukmė didės gali būti pasiekta būklė, kai įmonės nebeuždirbs pakankamai pajamų, kad galėtų išgyventi žvejojimo draudimų laikotarpius ir tiesiog bankrutuos.

ŽMTEK 2024 metų ataskaitoje apie ES žvejojimo laivyno būklę (STEFCA AER 2024) yra pateikta pelningumo arba rentabilumo ribinių pajamų (angliškai *break-even revenue*, *angliškas trumpinys BER*) apibrėžimas ir skaičiavimo formulė. BER tai yra įmonės pajamos, kurios padengia fiksuotas išlaidas. Taigi jeigu dėl laikinų žvejojimo ribojimų įmonės pajamos už sugautą žuvį sumažėja iki BER lygio įmonė nebegauna pelno ir tik palaiko savo egzistenciją. Jeigu laikini žvejojimo draudimai sąlygoja dar mažesnes pajamas už sugautą žuvį – įmonės tiesiog bankrutuoja.

ŽMTEK skiria dvi BER vertes: trumpalaikis BER (*angliškas trumpinys STBER*) – tai laikotarpis kai įmonė nereinvestuoja savo kapitalo ir skaičiavimo formulė neapima kapitalo kaštų; ir ilgalaikis BER (*angliškas trumpinys LTBER*) – tai laikotarpis kai įmonė gali reinvestuoti savo kapitalą, todėl skaičiavimo formulė jungia ir kapitalo kaštus.

$STBER = (\text{pastovios išlaidos}) / (1 - (\text{darbo užmokesčio išlaidos} + \text{eksploatacijos ir remonto išlaidos} + \text{kitos kintamos išlaidos}) / \text{Pajamos})$

$LTBER = (\text{pastovios išlaidos} + \text{kapitalo palūkanos} + \text{kapitalo nusidėvėjimas}) / (1 - (\text{darbo užmokesčio išlaidos} + \text{eksploatacijos ir remonto išlaidos} + \text{kitos kintamos išlaidos}) / \text{Pajamos})$

Derintis su ES institucijomis dėl laikinų žvejojimo draudimų būtina įvertinti, **kada siūlomi laikini draudimai taps nepakeliama našta Lietuvos ABJ žvejojimo sektoriui ir tokie vertinimai pateikiami remiantis ŽMTEK metodika.**

Vadovaujantis aukščiau pateiktais principais galima paskaičiuoti **ribinę laikinų žvejojimo draudimų kainą**. Siekiant patogumo derybose su ES institucijomis naudosime angliškus terminus – *short time break-even fishing closure* (sutrumpintai *STBEFC*) ir *long time break-even fishing closure* (sutrumpintai *LTBEFC*).

STBEFC tai tokia vidutinė sugavimų draudžiamame rajone ir draudžiamu periodu kaina, kuri sumažina sektoriaus pajamas iki *STBER*.

LTBEFC tai tokia vidutinė sugavimų draudžiamame rajone ir draudžiamu periodu kaina, kuri sumažina sektoriaus pajamas iki *LTBER*.

Darbe vertiname pajamas už sugautą žuvis kiekviename ICES pakvadratyje per mėnesį. Tokie vertinimai leidžia modeliuoti kada laikini žvejojimo draudimai pasieks STBEFC ar LTBEFC lygius, tai yra **panaudojant ŽMTEK pripažintą metodiką modeliuoti, kada laikini žvejojimo draudimai gali privesti Lietuvos ABJ žuvininkystės sektorių iki bankroto lygio:**

- **STBEFC – Lietuvos ABJ žuvininkystės sektorius gali ištverti tokius draudimus trumpą periodą – iki metų;**
- **LTBEFC – Lietuvos ABJ žuvininkystės sektorius gali ištverti tokius draudimus ilgesnį periodą – iki kelių metų.**

Lietuvos atstovų darbo/derybų grupėse patogumui sukūrėme excell dokumentą, kurio pagalba derybų metu galima nesunkiai modeliuoti situaciją priklausomai nuo siūlomų draudimų tuo būdu pateikti atitinkamus argumentus.

Žvejojimo draudimų neigiamos įtakos švelninimo galimybės.

Lietuvos žvejojimo laivyno galimybės prisitaikyti prie žvejojimo draudimų.

Mokslinėje literatūroje apie žvejojimo vadybą naudojama sąvoka „lankstumas žuvininkystėje“ (*angliškai „flexibility in fisheries“*) (S.Eikeland 1998).

Skiriamos trys lankstumo žuvininkystėje rūšys:

1. Lankstumas dalyvavime (*flexibility in participation*). – tai žvejų galimybė tam tikru metu gauti pajamas iš kitos veiklos nei žvejojimas;
2. Lankstumas įvairovė (*flexibility by diversifying*) – tai galimybė žvejoti įvairias žuvų rūšis.
3. Lankstumas mobilumu (*flexibility by mobility*) – tai galimybė žvejoti įvairiuose žvejojimo plotuose.

Atsižvelgiant į Lietuvos žvejojimo laivyno charakteristikas: laivų dydis, laivų galia, naudojami žvejojimo įrankiai vertinama galimybė žvejoti kituose žvejojimo plotuose ir kitas žuvų rūšis, ar užsiimti kita veikla.

Valstybės paramos galimybės

Kaip buvo rašyta skyriuje teisiniai žvejojimo ribojimų ir jų kompensavimo aspektai valstybė negali saviraiškai nustatyti nuostolių kompensavimo priemonės. Jeigu tokie nuostoliai atsiranda dėl žvejojimo galimybių sumažėjimo nustatytų Europos Sąjungos teisės aktais, tai visa atsakomybė dėl verslinės žvejojimo tęstinumo tenka pačiam verslo subjektui.

Viena iš galimybių išgyventi yra verslo draudimas. Siekiant išvengti painiavos būtina paminėti, kad terminas *draudimas* turi dvi reikšmes – tai draudimas vykdyti veiklą (anglų kalboje tai būtų *prohibition* ar *closure*) ir veiklos draudimas (anglų kalboje tai būtų *insurance*).

Lietuvoje nuostolių verslinėje žvejojimo draudimo kol kas nėra. Tokia draudimo rūšis yra kai kuriose pasaulio šalyse, bet pagal FAO užsakymu atliktus tyrimus tiek draudikai, tiek draudėjai susiduria su sunkumais ypač smulkioms įmonėms: draudimo įmokos yra didelės palyginus su įmonių pajamomis; jos neturi pastovių pajamų mokėti draudimo įmokoms; jų savininkai neturi pakankamai finansinio išprusimo; ribotos galimybės naudotis įvairiais finansiniais instrumentais.

Europos jūrų reikalų, žuvininkystės ir akvakultūros fonde (toliau – EJRŽAF) numatytos priemonės, kurių tikslas yra „Skatinti suderinti žvejojimo pajėgumą su žvejojimo galimybėmis žvejojimo veiklos nutraukimo visam laikui atveju ir prisidėti prie tinkamo pragyvenimo lygio užtikrinimo laikino žvejojimo veiklos nutraukimo atveju“ (EJRŽAF Reglamentas 14 str.).

Lentelėje 2 pateikiame ES ir nacionalinės paramos galimybes kompensuojant nuostolius. Iš jos matyti, kad **derybiniai argumentai tampa ypatingai svarbūs, nes tai įgalintų į atitinkamus ES teisės aktus integruoti nuorodą į BŽP reglamento 12 straipsnį.**

2. Lentelė: *ES ir nacionalinės paramos galimybės kompensuojant nuostolius*

Žvejojimo draudimų grupė	Kompensavimo mechanizmai/priemonės			
	Verslo draudimas	EJRŽF	Nacionalinės priemonės	Verslo prisitaikymas
Techninio reglamento draudimai	Negalimas	Nenumatyta	Negalimos	Nesunkus, nes iš anksto žinoma ir galioja ilgą laiką
Žvejojimo galimybių draudimai	Teoriškai galimas	Nenumatyta, nebent būtų nuoroda į BŽP 12 str.	Negalimos, nebent būtų nuoroda į BŽP 12 str.	Sunku, nes formaliai galioja trumpai, ir kiek laiko faktiškai galios sunku numatyti iš anksto
BŽP reglamento 12 str. draudimai	Teoriškai galimas	Gali būti numatyta, bet galioja ne ilgiau kaip 12 mėn.	Gali būti numatytos, bet tik įteisinus ES teisės aktais	Sunku, bet verslas gali nujausti tokių priemonių atsiradimą

Verslinės žvejojimo draudimų neigiamos įtakos mažinimo galimybių kaštų naudos analizė.

Kiekvienas verslo subjektas norėtų gauti finansines kompensacijas iš valstybės dėl pablogėjusių verslo sąlygų. Kad neatverti kompensacijų „Pandoros skrynios“, būtina įvertinti bent tris aspektus:

1. Ekonominis aspektas - Verslo subjektas sukuria reikšmingą pridėtinę vertę, todėl reiktų jį paremti sunkesniu laikotarpiu, kad ateityje jis ir vėl galėtų reikšmingai prisidėti prie šalies bendros pridėtinės vertės (BPV) kūrimo.
2. Socialinis aspektas – Verslo subjektas sukuria reikšmingą darbo vietų skaičių, todėl reiktų jį paremti sunkesniu laikotarpiu, kad ateityje jis ir vėl galėtų reikšmingai prisidėti prie darbo vietų šalyje sukūrimo.
3. Kultūrinis aspektas – Verslo subjektas vykdo veiklą, kuri yra unikali nacionalinės kultūros dalis formuojant tautos ar regiono identitetą, todėl reiktų jį paremti sunkesniu laikotarpiu, kad ateityje neprarastume savo kultūrinio identiteto.

Rezultatai

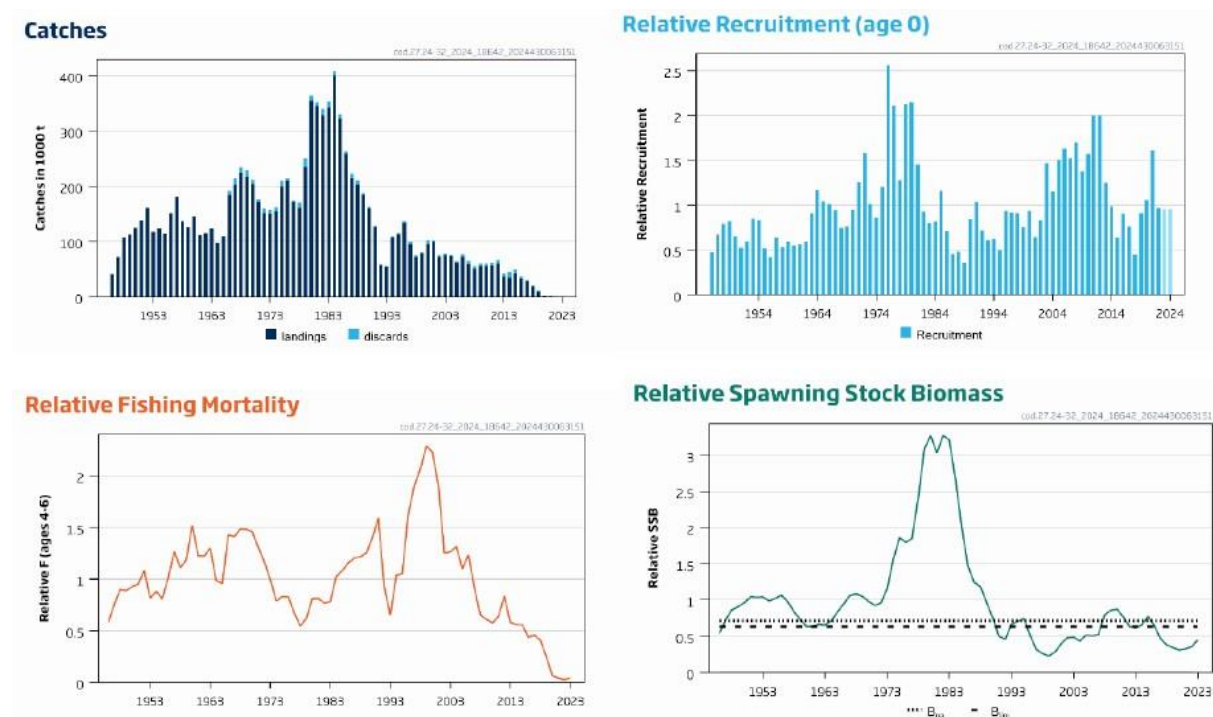
Situacijos Baltijos jūroje analizė

Baltijos jūros verslinės žvejojimo išteklių būklės tendencijos pagal Tarptautinės Jūrų Tyrimo Tarybos vertinimus.

Rytinės Baltijos menkė

Vadovaujantis ICES rekomendacijomis 2020 metais buvo uždrausta tiesioginė rytinės Baltijos menkių žvejojimas. Šis draudimas atnaujinamas kas metai, įskaitant ir 2025 metus. Formaliai draudimas priimamas tik vieneriems metams, vis dėlto tikimybė, kad po 2025 metų jis nebus taikomas yra labai maža.

Nors pastaraisiais metais rytinės Baltijos pasipildymas (R) yra vidutinio lygio, žvejojimo mirtingumas (F) yra beveik nulinis, išteklių nerštinė biomasė (B) tebėra žemiau ribinės (B_{lim}) reikšmės (1. pav.).

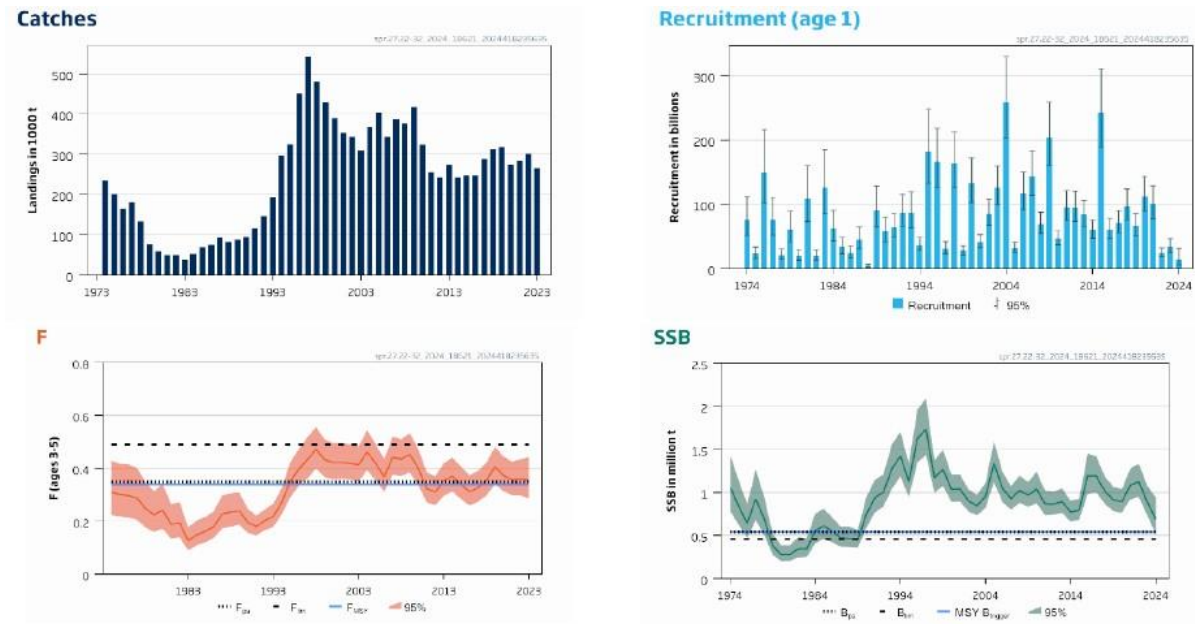

1.pav. Rytinės Baltijos menkių išteklių vertinimo suvestinė, pagal ICES 2024
(*Catches* – sugavimai, *Relative Recruitment* – pasipildymas, *Fishing mortality* – žvejojimo mirtingumas, *Spawning stock biomass* – nerštinė biomasė)

Nors tiesioginės menkių žvejojimo draudimas tęsiasi jau penkis metus, išteklių atsistatymo ženklų dar nesimato. Mūsų instituto moksliniai tyrimai taip pat nerodo geros menkių išteklių būklės Lietuvos IEZ. Naujausi tyrimai rodo, kad menkių išteklių būklę didžiaja dalimi lemia ne žmogaus veiklos, o gamtiniai faktoriai, kuriuos prognozuoti labai sunku. Greičiausiai vidutiniuju laikotarpiu (5 – 10 metų) tiesioginė menkių žvejojimas tralais nebus atnaujinta.

Atlantiniai šprotai Baltijos jūroje

ICES vertinimu Baltijos šproto išteklis (tiksliau atlantinio šproto ICES 23.7.b.22 – 23.d.32 pakardančiuose ištekliais) žvejiškas mirtingumas (F) tarp atsargaus (F_{pa}) ir ribinio (F_{lim}) lygio ir viršija maksimalaus tvaraus sugavimo lygį (F_{msy}). Nerštinė biomasė (B) kiek didesnė nei atsargaus (B_{pa}) ir ribinio (B_{lim}) lygio. Paskutiniaisiais metais pasipildymo (R) lygis buvo labai mažas (2. pav.). ICES rekomendavo sumažinti atlantinio šproto kvotą 2025 metams net 41%, tačiau nustatyta kvota yra 30% mažesnė nei 2024 metams.

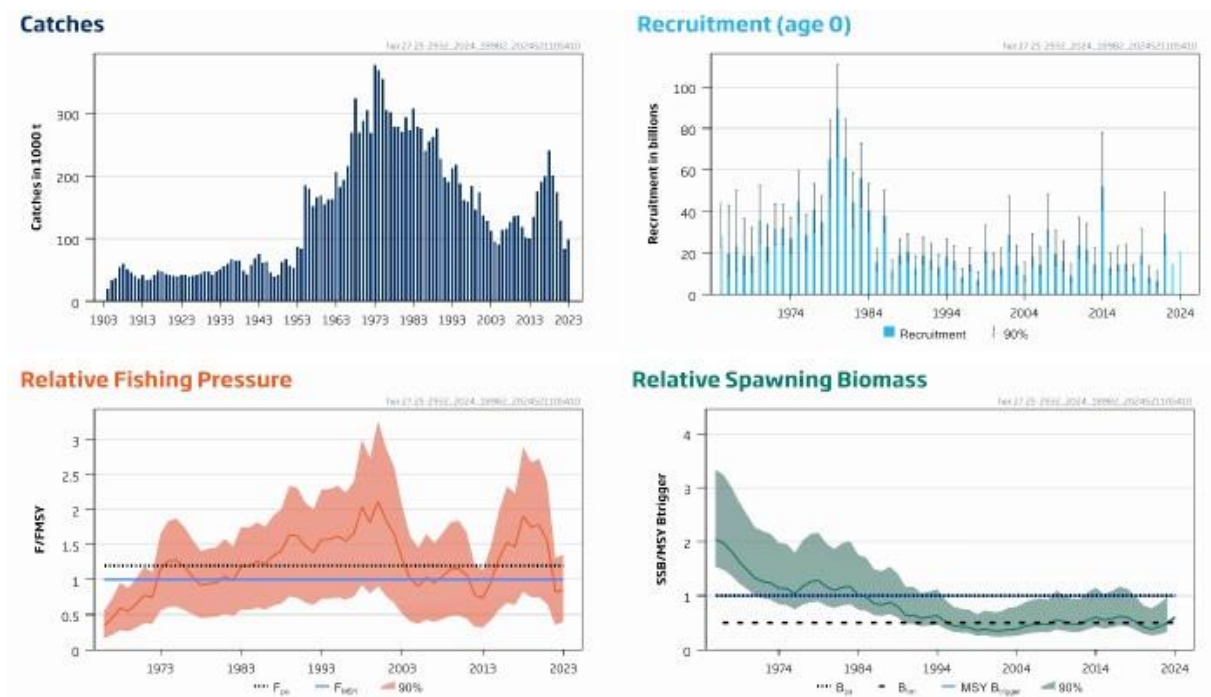

2.pav. Atlantinio šproto išteklis Baltijos jūroje vertinimo suvestinė, pagal ICES 22024 (*Catches* – sugavimai, *Relative Recruitment* – pasipildymas, *Fishing mortality* – žvejiškas mirtingumas, *Spawning stock biomass* – nerštinė biomasė)

Atlantiniai šprotai yra trumpaamžė žuvis, todėl galimi žymūs išteklis svyravimai, o tai labai apsunkina šio išteklis žvejiškos būklės prognozes. Todėl tai gali sąlygoti didelę ES teisės aktais nustatomų žvejiškos galimybių kitimo amplitudę: vienais metais stipriai sumažėti, kitais stipriai padidėti, kas savo ruožtu apsunkina žvejiškos pajėgumų valdymą.

Centrinės Baltijos silkė

ICES vertinimu centrinės Baltijos išteklio žvejobinis mirtingumas (F) yra žemiau atsargaus (F_{pa}) ir maksimalaus tvaraus sugavimo (F_{msy}) lygio. Nerštinė biomasė (B) yra mažesnė atsargaus (B_{pa}) ir ribinio (B_{lim}) lygio. Paskutiniaisiais metais pasipildymo (R) lygis labai svyruoja (3. pav.).

3.pav. Centrinės Baltijos silkės išteklio vertinimo suvestinė, pagal ICES 2024
(*Catches* – sugavimai, *Relative Recruitment* – pasipildymas, *Fishing mortality* – žvejobinis mirtingumas, *Spawning stock biomass* – nerštinė biomasė)

Dėl labai svyruojančio pasipildymo ICES rekomendacijos dėl žvejobos galimybių labai svyruoja nuo visiško uždraudimo 2024 metais iki 200% žvejobos galimybių padidinimo 2025 metais.

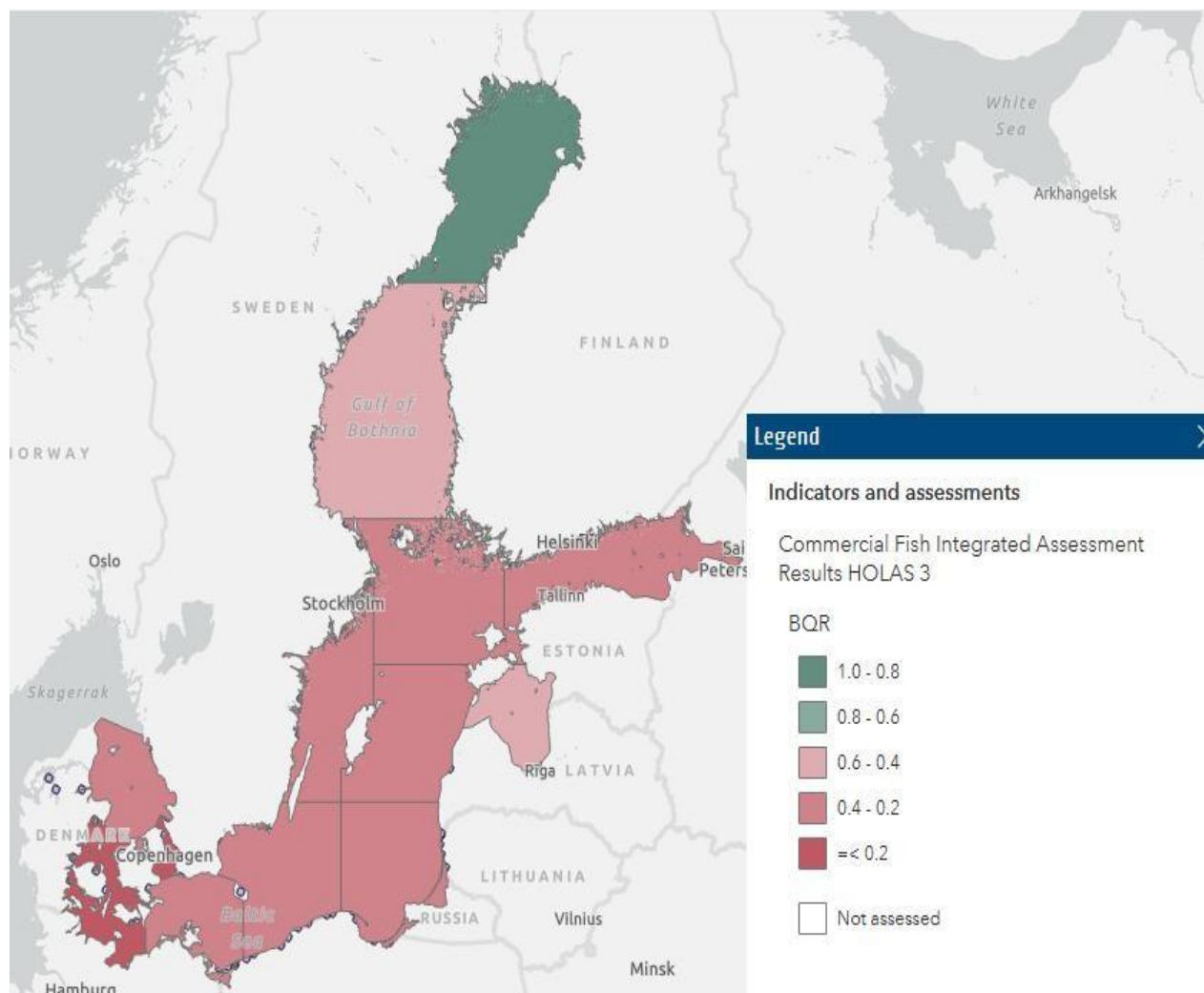
Apibendrinat galima sakyti, kad yra maža tikimybė, kad žvejobos dugniniais tralais atsistatymo bent iki lygio, buvusio iki tiesioginės menkių žvejobos draudimo, o žvejoba pelagininiais tralais gali būti labai nestabili dėl žvejobos galimybių svyravimo, bei galimų žvejobos pelagininiais tralais draudimų. Apie tai skyriuje „Žvejobos atviroje Baltijos jūroje (ABJ) analizė“

Baltijos jūros aplinkos būklė

Deja, bet Baltijos jūros aplinkos būklė nėra gera ir negerėja. Žemiau pateikiame ištrauką iš Trečiojo HELCOM holistinio Baltijos jūros būklės vertinimo ataskaitos (HOLAS 3).

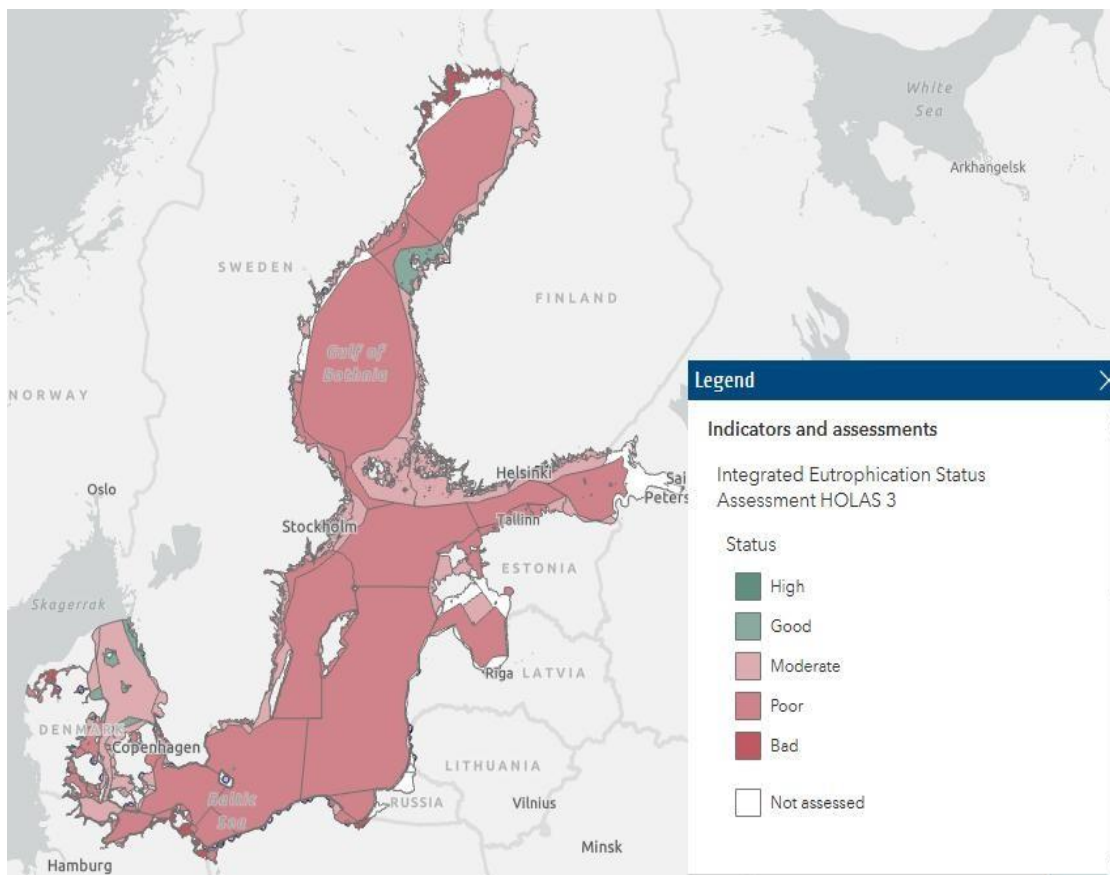
Trečiojo HELCOM holistinio vertinimo (HOLAS 3) rezultatai rodo, kad Baltijos jūros aplinkos būklė 2016–2021 m. pagerėjo nedaug arba visai nepagerėjo. Rodikliais pagrįsti vertinimai rodo, kad visoje Baltijos jūroje yra bloga aplinkos būklė. Tik mažumoje Baltijos jūros dalių pelaginių, bentoso buveinių, žuvų, vandens paukščių ir jūrų žinduolių būklės rodiklių pasiekia ribines reikšmes, o kai kuriose Baltijos jūros dalyse net pablogėjo. Kai kurių rūšių grupių, pavyzdžiui, jūrų žinduolių ir žuvų integruota būklė pablogėjo palyginti su ankstesniu vertinimu. Daugelio komercinių žuvų išteklių Baltijos jūroje būklė ypač prasta ir tai daro įtaką ekosistemų funkcijoms, kurios yra labai svarbios žmonėms. Prasta Baltijos jūros aplinkos būklė aiškiai turi įtakos, pavyzdžiui, žuvininkystės ir turizmo pelningumui, taip pat įvairioms ekosistemų funkcijoms nuo kurių mes priklausome.

Tik Botnijos įlankoje verslinių žuvų išteklių biologinė kokybė artima gerai (BQR 0,8-1,0), o tuose Baltijos jūros rajonuose, kur tradiciškai žvejoja mūsų laivai verslinių žuvų biologinė kokybė siekia tik 20-40% geros biologinės kokybės lygio(4.pav.)

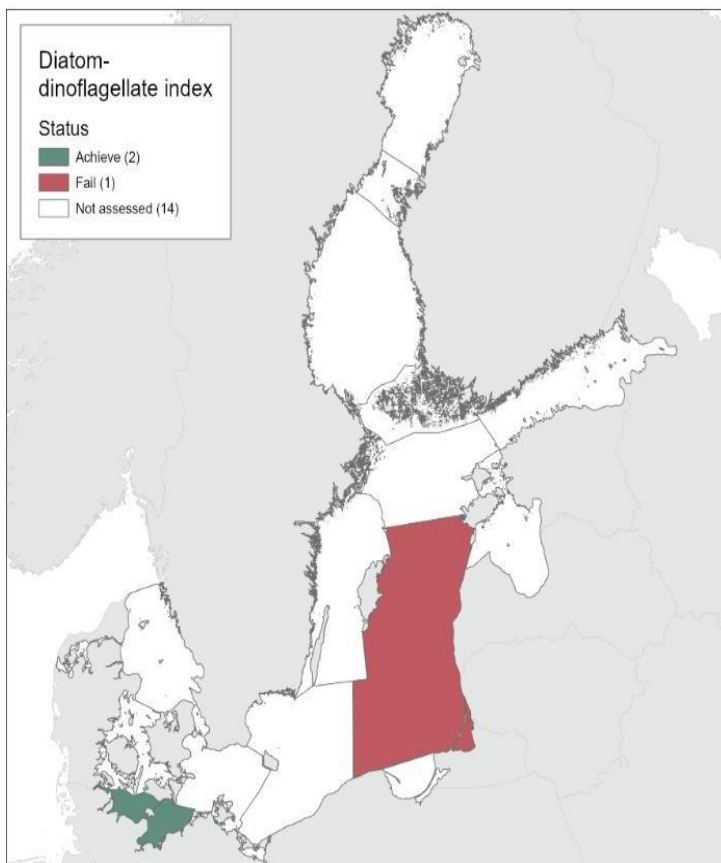
4.pav. Verslinės žvejybos būklė Baltijos jūroje pagal HOLAS 3,

Visoje Baltijos jūroje eutrofikacijos lygis vertinamas kaip blogas (5.pav)

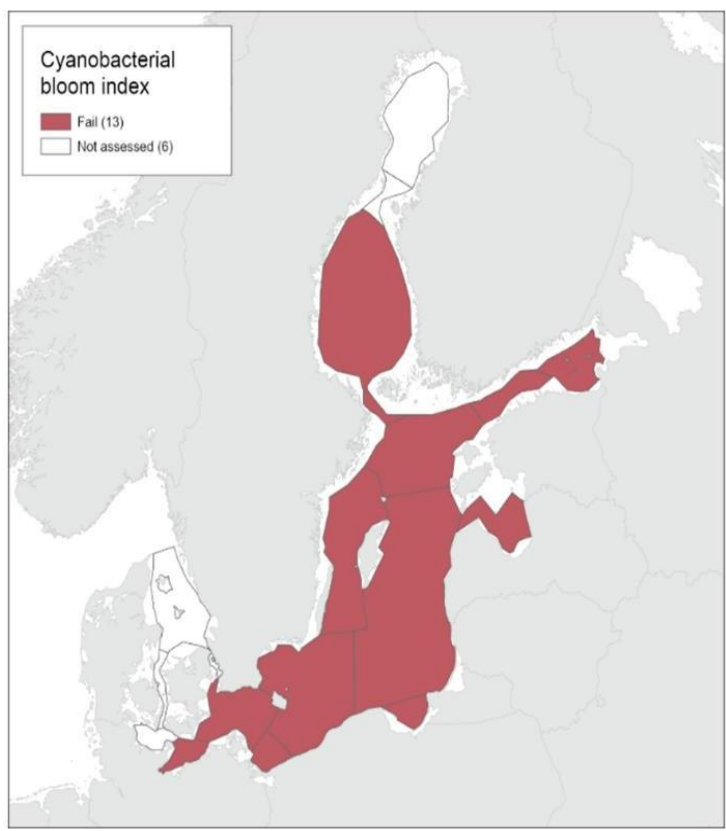

5.pav. Eutrofikacijos lygis Baltijos jūroje pagal HOLAS 3

Visų verslinių žuvų išteklių mitybos pagrindą sudaro pirminės maistinės biomasės produkcija. Baltijos jūroje, tai yra diatominio fitoplanktono produkcija. Diatominiu fitoplanktonu minta zooplanktonas, zooplanktonu minta planktofagės žuvis ir praktiškai visų žuvų mailius, planktono nuosėdomis minta zoobentosas; zoobentosu minta dugninės žuvis, planktofagėmis žuvimis ir dugninėmis žuvimis minta plėšriosios žuvis. Deja, tik Beltuose diatominio planktono lygis yra geras, o kitur jis yra blogas arba nežinomas. Gamtoje tuščios vietos nebūna, vietoje diatominio fitoplanktono padidėjo nuodingųjų ciano bakterijų (6.pav. ir 7.pav.), o tai dar labiau pablogina aukštesnės mitybinės grandies organizmų būklę. Kadangi eutrofikacijos lygis nekrinta, Baltijos jūros būklė per vidutinį laikotarpį vargu ar pasieks tokį lygį, kuris užtikrintų produktyvų žuvų biomasės prieauglį ir verslinių žuvų išteklių atsistatys iki tokio lygio, kuris leis šiuos išteklius pelningai žvejoti.

6.pav. Diatominio fitoplanktono būklė pagal HOLAS 3 (achieve – pasiektas optimalus lygis; fail – nepasiektas optimalus lygis)

7.pav. Cyano bakterijų būklė pagal HOLAS 3 (fail – nepasiektas optimalus lygis)

Verslinės žvejybos atviroje Baltijos jūroje (ABJ) situacijos analizė

Projekto užsakovo užduotis buvo įvertinti 2018-2022 metų žvejybos situaciją. Manome, kad toks vertinimo periodas yra per trumpas. Mes praplėtėme vertinimo periodą, kuris apima 2014 – 2024 metų laikotarpį. Tokį sprendimą lėmė, tai kad 2014 – 2019 metų laikotarpiu buvo taikomos skirtingos menkių žvejybos reguliavimo priemonės, o nuo 2020 metų įsigaliojo tiesioginės menkių žvejybos draudimas, taip pat nuo 2021 metų pradėtos taikyti ir žvejybos pelaginiais tralais ribojimai mūsų žvejams aktualiuose rajonuose. Kitas aspektas yra žvejybos sezoniškumas, todėl norint įvertinti atskirų sezonų reikšmę, manome, kad penkių metų laikotarpis yra per trumpas. Taip pat manome, kad argumentai paremti kuo naujesniais duomenimis gali duoti didesnę naudą derybose.

Pajamos pagal žuvų rūšis

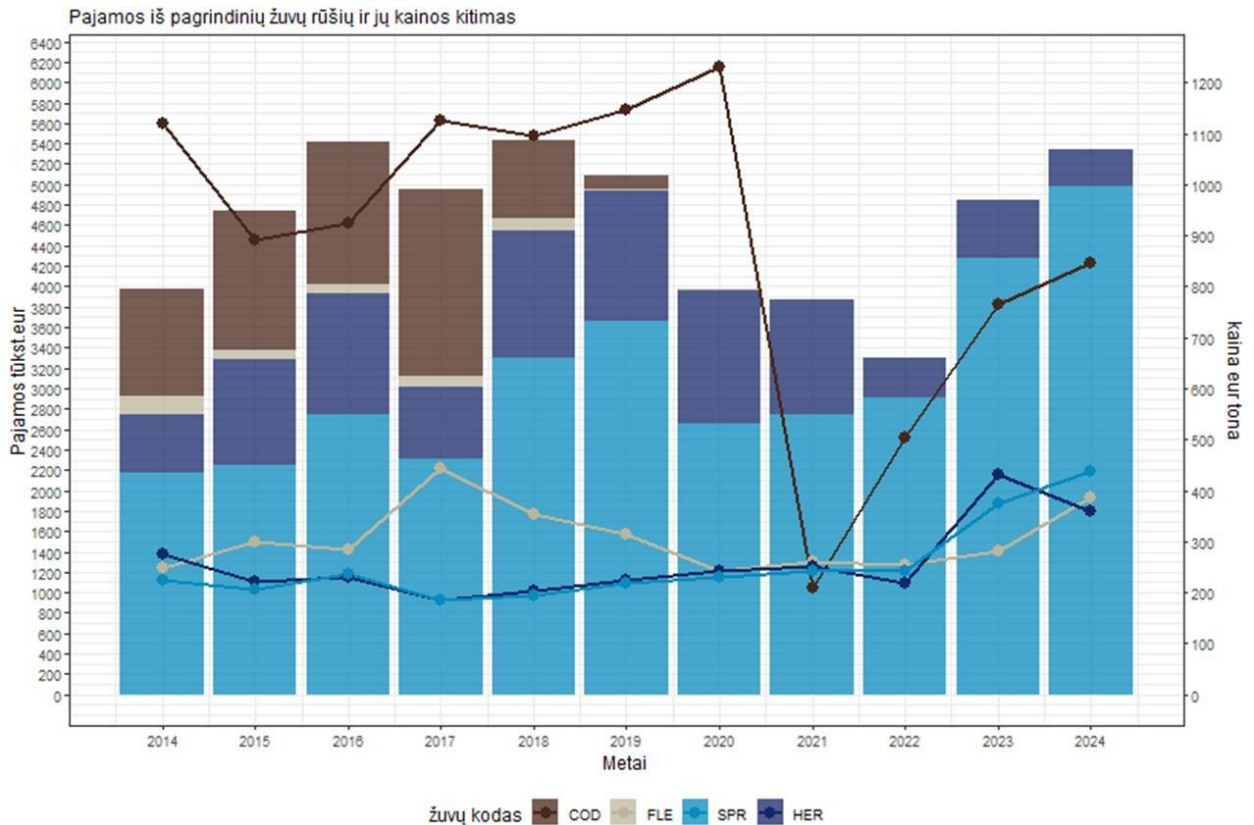
Per 2014 – 2024 metų laikotarpį atviroje Baltijos jūroje (toliau ABJ) fiksuota 11 žuvų rūšių sugavimai, tačiau tik keturios rūšys generavo 99,93% procentus nuo visų pajamų už iškrautą žuvį (lentelė 3).

3. Lentelė: ABJ laivyno pajamos pagal žuvų rūšis sužvejotas 2014-2024 metų laikotarpiu

Žuvų pavadinimas	Mokslinis pavadinimas	Kodas	Pajamos tūkst, Eur.	Dalis %
Atlantiniai šprotai	<i>Sprattus sprattus</i>	SPR	33982.68	66.61
Atlantinės silkės (strimelės)	<i>Clupea harengus</i>	HER	9819.3	19.25
Atlantinės menkės	<i>Gadus morhua</i>	COD	6581.08	12.9
Europinės upinės plekšnės	<i>Platichthys flesus</i>	FLE	594.63	1.17
Lašišos atlantinės	<i>Salmo salar</i>	SAL	28.88	0.06
Dyglės	<i>Gasterosteus spp</i>	SKB	6.07	0.01
Plekšnės jūrinės	<i>Pleuronectes platessa</i>	PLE	0.8	0
Šlakiai paprastastieji	<i>Salmo trutta</i>	TRS	0.54	0
Plekšnės paprastosios gelsvapekės (Limandos)	<i>Limanda limanda</i>	DAB	0.52	0
Paprastieji sterkaiai	<i>Sander lucioperca</i>	FPP	0.13	0
Paprastieji otai	<i>Scophthalmus maximus</i>	TUR	0.01	0

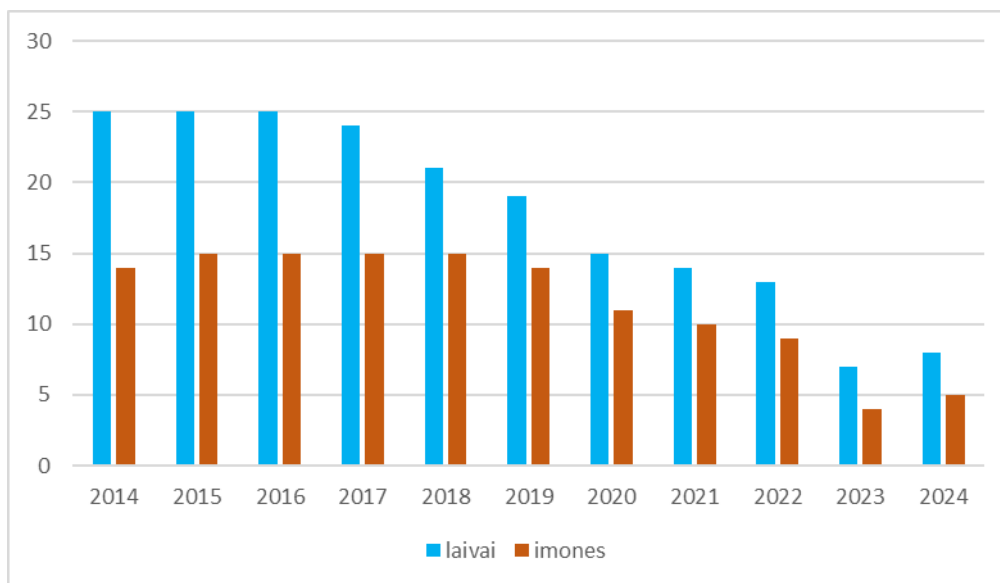
Tiesioginės menkių žvejybos draudimas įvestas nuo 2020 metų lėmė, kad Lietuvos ABJ žvejybos sektoriaus ekonominė padėtis iš esmės priklauso tik nuo šprotų išteklių, kurie pastaraisiais metais generuoja apie 93% pajamų. Šprotų žvejybos draudimai gali visiškai sužlugdyti Lietuvos ABJ žvejybos sektorių. Strimelių žvejybos draudimai taip pat turės žymią neigiamą įtaką. Kituose vandenyse (pvz. Šiaurės jūra, Atlanto vandenys) sugavimų rūšinė įvairovė yra žymiai didesnė, todėl vienos ar dviejų žuvų rūšių žvejybos apribojimai turi mažesnę neigiamą įtaką tose vandenyse žvejojantiems laivynui, nes išlieka galimybė žvejoti kitas rūšis.

Dėl tiesioginės menkių žvejybos draudimo, demersinės žuvys (plekšnės) ABJ gaudomos tik kaip priegauda, todėl nuo 2021 metų pajamų beveik negeneruoja. Tiesa, EUMOFA duomenimis paskutiniaisiais metais plekšnių kaina pakilo net iki 1290 eurų už toną. Toks kainų kitimas rodo, kad panaikinus griežtus menkių priegaudos apribojimus, įmonių pajamos iš žvejybos gali žymiai padidėti (8.pav.).

8.pav. Bendros pajamos iš pagrindinių žuvų rūšių žvejybos ABJ 2014 – 2024 metais, bei tų žuvų kaina pagal EUMOFA

Palyginus su kitomis Baltijos jūros regiono šalimis demersinės žvejybos apribojimas skaudžiausiai palietė būtent Lietuvą. Pirmiausia pradėjo nykti Lietuvos ABJ žvejybos laivyno 18-40 metrų ilgio segmentas. Jeigu per 2014-2019 metus aktyviai žvejojančių laivų skaičius mažėjo vidutiniškai 5% tai 2020 - 2023 metų laikotarpiu – 20% (9.pav.). ABJ žvejojančių įmonių skaičius 2014- 2019 metų laikotarpiu buvo maždaug stabilus, o nuo 2020 metų pradėjo žymiai mažėti, ypač didelis sumažėjimas buvo 2023 metais, išsiskyrė tik 2024 metai, kai žvejota vienu laivu ir viena įmone daugiau nei 2023 metais. Daugiau apie ABJ laivyno pajėgumų kitimą skyriuje Valstybinės paramos galimybės.

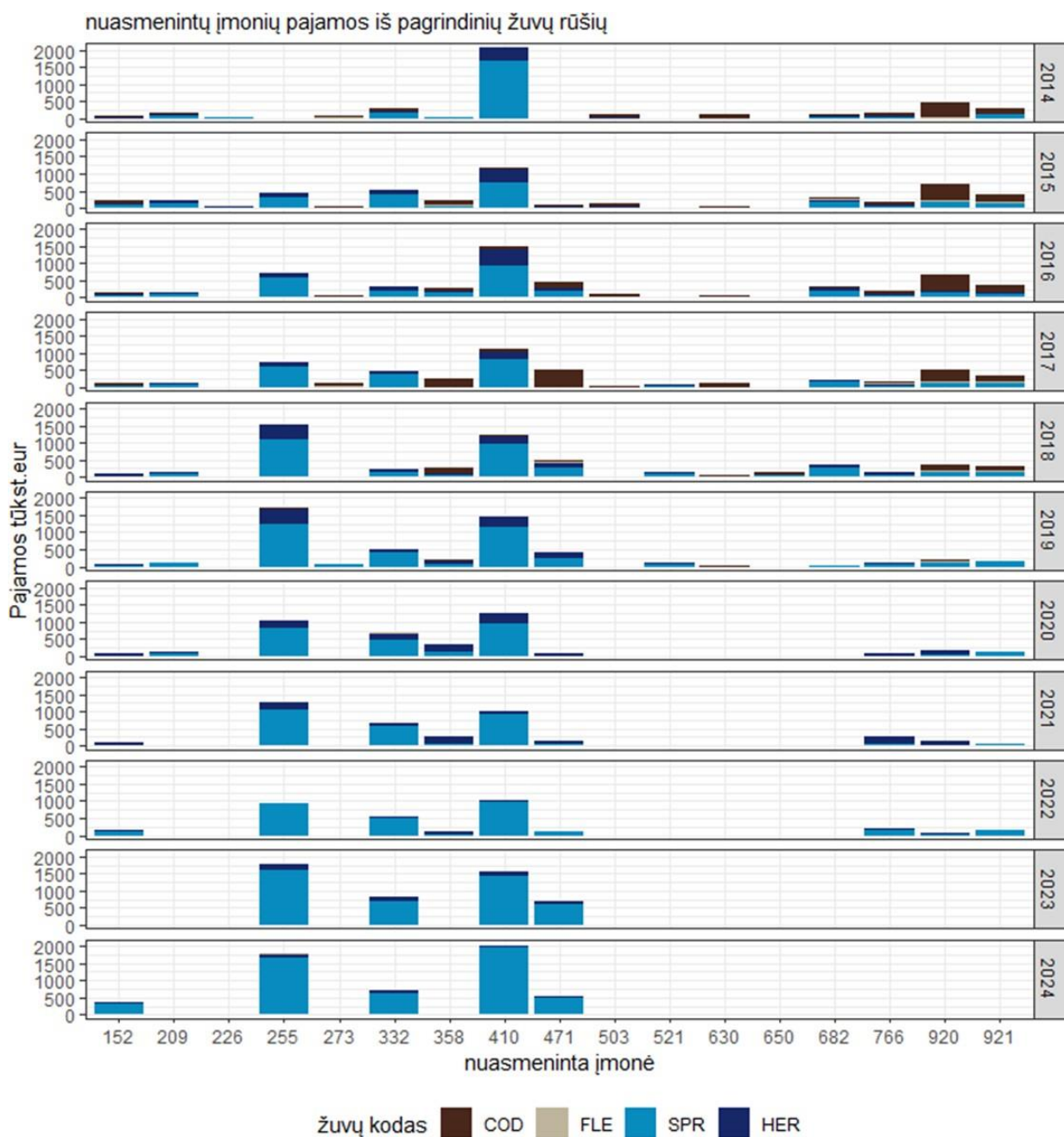
9.pav. Lietuvos ABJ žvejybos laivų ir įmonių, vykdžiusių žvejybą 2014 – 2024 metų laikotarpiu skaičius.

Antra pasekmė buvo ABJ žvejojantys laivai nuo 2022 metų antros pusės nebeiškrauna savo laimikio Lietuvoje. Tam įtakos turėjo tai, kad žvejybos infrastruktūra Lietuvoje buvo pritaikyta tik menkių priėmimui ir po tiesioginės menkių žvejybos draudimo tapo nebereikalinga todėl sunyko. Sovietiniais laikais veikusi strimelių ir šprotų perdirbimo žmonių maistui pramonė nebuvo modernizuota, todėl ji žlugo. Pastaraisiais metais Lietuvos ABJ laivai iškrauna savo laimikį Danijoje Estijoje ir Latvijoje.

FAO vertinimais, būtent **tose šalyse, kur yra iškraunamos žuvis yra sukuriama santykinai aukščiausia produkto pridėtinė vertė**, todėl iškovimų Lietuvoje praradimas yra labai skaudi pasekmė ne tik tiesiogiai Lietuvos ABJ laivynui, bet ir kai kuriems Lietuvos regionams.

Tikimybė, kad ABJ laivai vėl pradės iškrauti laimikį Lietuvoje yra nulinė, nes dėl mažo laivų skaičiaus atstatyti kranto infrastruktūrą yra ekonomiškai nenaudinga. Europos Sąjungos žvejybos laivyno registro duomenimis 2024 metų sausio mėnesį 18 – 40 metrų ilgio laivų Lietuvoje registruota 11, Latvijoje – 34, Estijoje – 25, Lenkijoje – 107. **Taigi galime daryti išvadą, kad 20 laivų, kurių ilgis nuo 18 iki 40 metrų yra tas slenkstis, kada prasideda negrįžtami neigiami pasikeitimai tame žvejybos segmente.**

Veikiančių įmonių skaičiaus sumažėjimui įtakos turėjo ne tik žvejybos draudimai, bet ir metinės pajamos iš žvejybos. Kaip matyti iš 10 paveikslo, išnyko tos įmonės, kurios daugiausia žvejojo demersines žuvis ir bent kelis metus iš eilės pajamos iš pelaginių žuvų žvejybos nesiekė 200 tūkstančių eurų per metus.

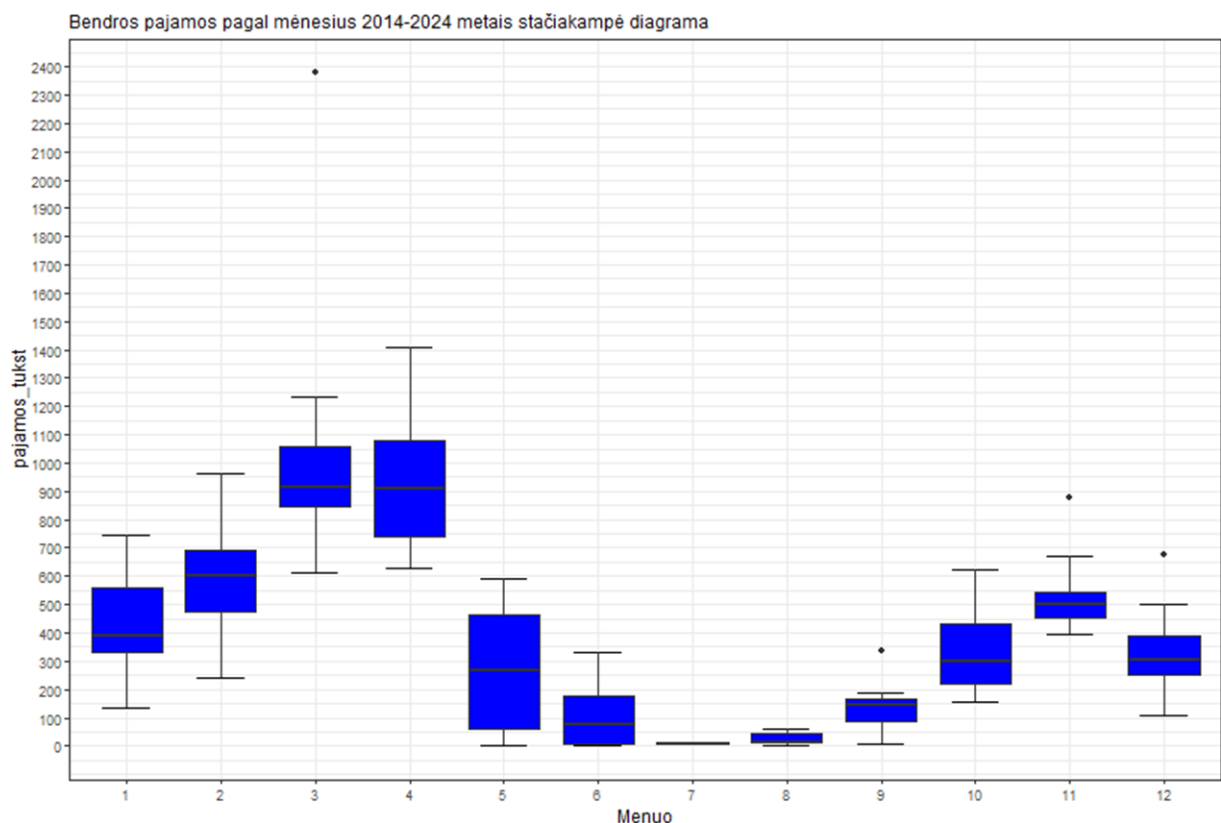
10.pav.Lietuvos ABJ žvejybos įmonių metinės pajamos iš pagrindinių žuvų rūšių žvejybos 2014 – 2024 metais

Pastaraisiais metais ABJ žvejybos sektorius didžiausią pridėtinę vertę sukuria ne Lietuvos ekonomikai, laivyno pajėgumai yra taip sumažėję, kad ekonomiškai nenaudinga vystyti žvejybos infrastruktūrą, o tai lemia labai pesimistiškas Lietuvos ABJ sektoriaus plėtros perspektyvas. ABJ sektoriaus pridėtinė vertė ateityje gali tapti lygi tik iš Europos Sąjungos gaunamų kvotų vertei.

Pajamų sezoniškumas

Žvejyba atviroje Baltijos jūroje yra sezoniška, ir tai sąlygoja ne tik biologiniai bet ir ekonominiai veiksniai. Pavyzdžiui, šiltuoju metų laikotarpiu yra sunku ir brangu išsaugoti gerą sugautų žuvų kokybę, todėl paprastai daugiausia žvejojama vėsesniu metų laikotarpiu (11.pav.). **Taigi žvejybos draudimai šiltuoju metų laikotarpiu nedaro žymios neigiamos įtakos įmonių pelningumui.**

Bendros visų įmonių žvejojančių atviroje Baltijos jūroje pajamos iš žvejybos 2014 – 2024 metų laikotarpiu didžiausios kovo ir balandžio mėnesiais (mediana apie 930 tūkst. eurų, kvartilų skirtumas (IQR) apie 280 tūkst. eurų, pajamų aibės plotis apie 800 tūkst. eurų. 2024 metų kovo mėnesį fiksuota išskirtinė reikšmė (*oultier*) – daugiau nei 2.3 mln. eurų. Toks šuolis gali būti paaiškintas tuo, kad per 2024 metų kovo mėnesį buvo siekiama sugauti tiek kiek paprastai sugaunama per kovą – balandį, nes 2024 metais buvo draudžiama žvejoti pelaginiais tralais balandžio mėnesį 25 ir 26 ICES pakvadračiuose. Žvejybos ribojimai kovo - balandžio mėnesiais skaudžiausiai paveiktų Lietuvos žvejybos atviroje Baltijos jūroje sektorių. Po kovo pagal svarbą seka vasario, lapkričio ir sausio mėnesiai (medianos 600, 550 ir 400 tūkst eurų); spalį, gruodį ir gegužę pajamų mediana ties 350 tūkst. eur. Žvejybos ribojimai tais mėnesiais taip pat turėtų žymią neigiamą įtaką. Rugsėį pajamų mediana kiek daugiau nei 150 tūkst. eurų, birželį kiek mažiau nei 100 tūkst. eurų. Mažiausiai pajamų generuota liepos ir rugpjūčio mėnesiais – nuo 0 iki 50 tūkst. eurų.

11.pav.ABJ sektoriaus pajamų iš žvejybos per mėnesį 2014-2024 metų laikotarpiu stačiakampė diagrama

Pajamos pagal žvejybos įrankių tipus

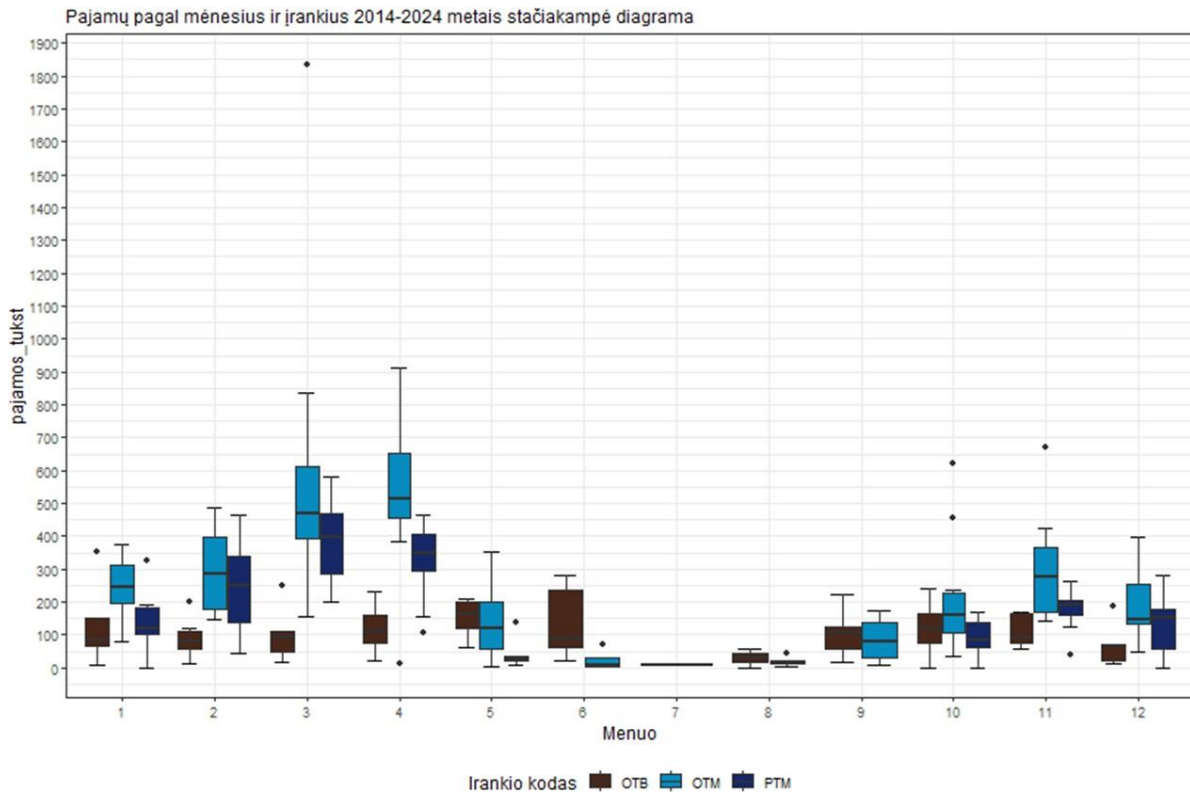
ABJ laivynas 2014 – 2024 metų laikotarpiu naudojo pelaginius (OTM), pelaginius porinius (PTM), bei dugninius tralus (OTB), taip pat statomus tinklus (GNS) ir ūdas.(LLD).

Žvejyba ūdomis buvo registruota tik 2018 – 2019 metais. Žvejybą vykdė tik viena įmonė, žvejybos objektas buvo lašiša, tačiau nors lašišų supirkimo kaina yra aukšta, jų kvota yra labai maža, todėl specializuotos lašišų žvejybos ūdomis tęsti ekonomiškai neapsimoka. Laivas žvejojęs ūdomis (ir statomais tinklais) 2022 metais buvo supjaustytas į metalo laužą.

Žvejyba statomais tinklais 2014 – 2019 metų laikotarpiu vykdė du laivai, ES žvejybos laivų registro duomenimis jie abu supjaustyti į metalo laužą. Tiesa ES žvejybos laivų registro duomenimis 2024 metų sausio mėnesį buvo 4 laivai, turintys licencijas žvejoti statomais tinklais, tačiau nei vienas iš jų 2014 – 2018 metais aktyvios žvejybos statomais tinklais ABJ nevykdė.

Žvejybos statomais tinklais objektas yra demersinės žuvys – menkė ir upinė plekšnė. Dėl tiesioginės menkių žvejybos draudimo įvesto 2020 metais, laivai kurių ilgis virš 12 metrų žvejybos statomais tinklais nebevykdo. Kaip minėta skyriuje „Baltijos jūros verslinės žvejybos išteklių būklės tendencijos pagal Tarptautinės Jūrų Tyrimo Tarybos vertinimus“, menkių išteklių vidutiniu laiku laikotarpiu vargu ar pasieks tokį lygį, kad būtų leista jas tiesiogiai žvejoti laivais kurių ilgis virš 12 metrų, todėl žvejyba statomais tinklais bus vykdoma tik smulkios apimties priekrantės laivais.

Atsižvelgdami į aukščiau išvardintus argumentus toliau analizuosime pajamas iš žvejybos tralais per mėnesį. Kadangi yra nemažai atvejų, kai pati žvejybos pastanga buvo viena mėnesį, o žuvis iškrauta kita mėnesį, todėl pajamas pagal žvejybos pastangas per mėnesį, gali skirtis nuo pajamų per mėnesį skaičiuojant pagal iškrovimus.

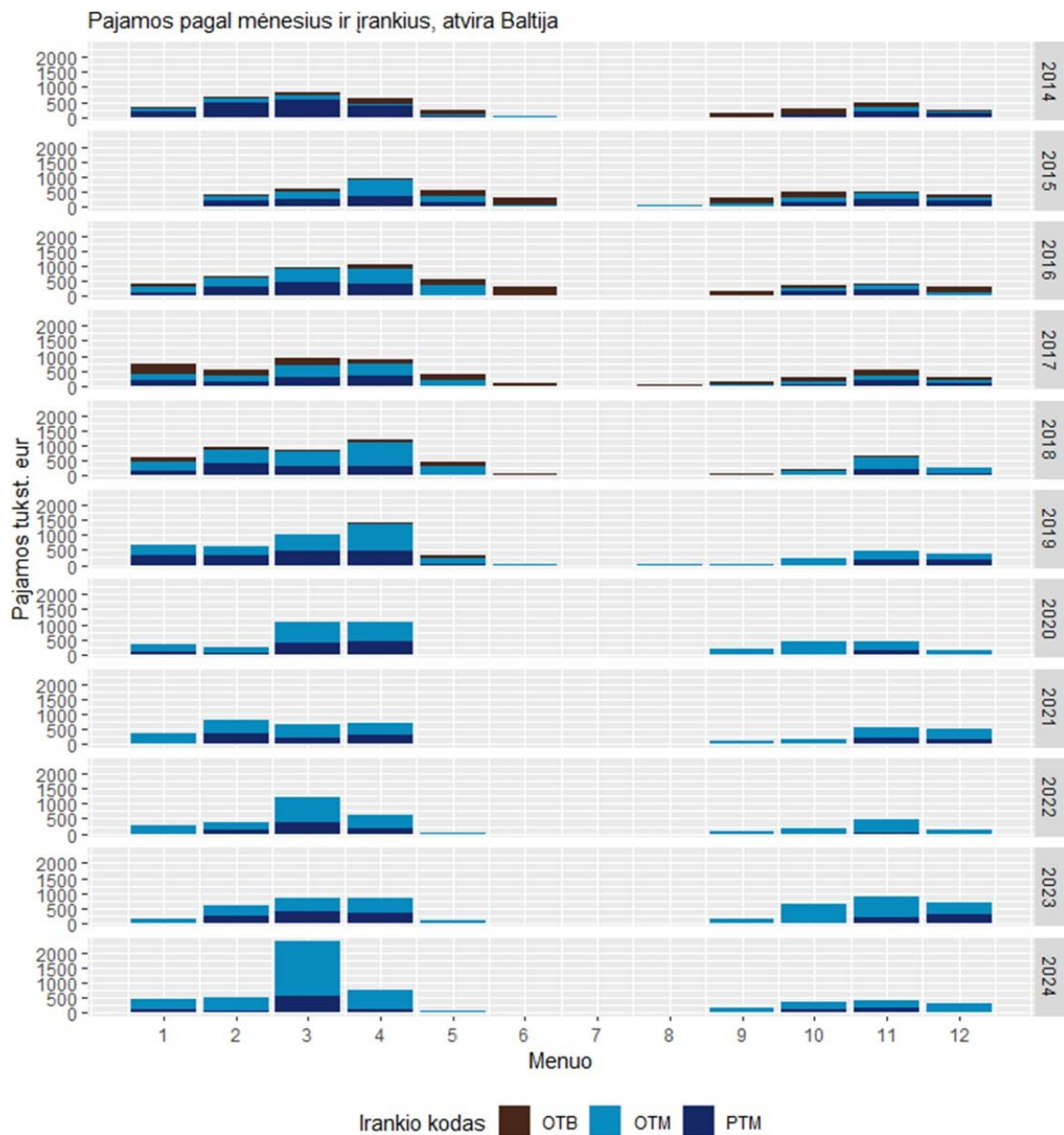

12.pav. Žvejybos ABJ tralais 2014 – 2024 metų laikotarpiu mėnesinių pajamų stačiakampė diagrama.

Kaip matyti iš 12 pav., žvejyba pelagininiais tralais (OTM) generavo didžiausias pajamas ypač kovo balandžio mėnesiais: mediana apie 500 tūkst. eurų, IQR – apie 250 tūkst. Eurų, pajamų aibė apie 750 tūkst. eurų. Išskirtinis atvejis 2024 metų kovo mėnuo, kada pajamos iš žvejybos pelagininiais tralais (OTM) viršijo 1,8 milijono eurų. Tai buvo paaikškinta skyriuje pajamų sezoniškumas. Po kovo, balandžio, pagal svarbumą seka lapkričio, vasario ir sausio mėnesiai: pajamų mediana 250 - 300 tūkst. eurų, pajamų aibė apie 800 tūkst. eurų. Gegužės ir gruodžio mėnesiais pajamų mediana apie 150 tūkst. eurų.. Mažiausios pajamos šilčiausiu metų laiku – birželio – rugpjūčio mėnesiais.

Žvejyba demersiniais tralais (OTB) generavo žymiai mažesnes pajamas, jų svyravimai taip pat žymiai mažesni. Galima sakyti, kad daugiausia svyravo nuo 50 iki 200 tūkst. eurų per mėnesį, nors fiksuota nuo keliolikos iki beveik 280 tūkst. eurų per mėnesį. Mažiausios pajamos liepos – rugpjūčio mėnesiais, kada buvo draudžiama žvejoti demersiniais tralais 25 – 28 pakvadračiuose.

Sumuojant žvejybos pagrindiniais žvejybos įrankių tipais atskirais sezonais, galima pasakyti, kad nuo 2021 metų Lietuvos ABJ laivyno ekonominę padėtį lemia tik vienos įrankių grupės (pelaginiai tralai (OTM) ir poriniai pelaginiai tralai (PTM)) naudojimo galimybės ir praktiškai tik vienos žuvų rūšies – atlantinio šproto žvejybos galimybės. (13.pav.).

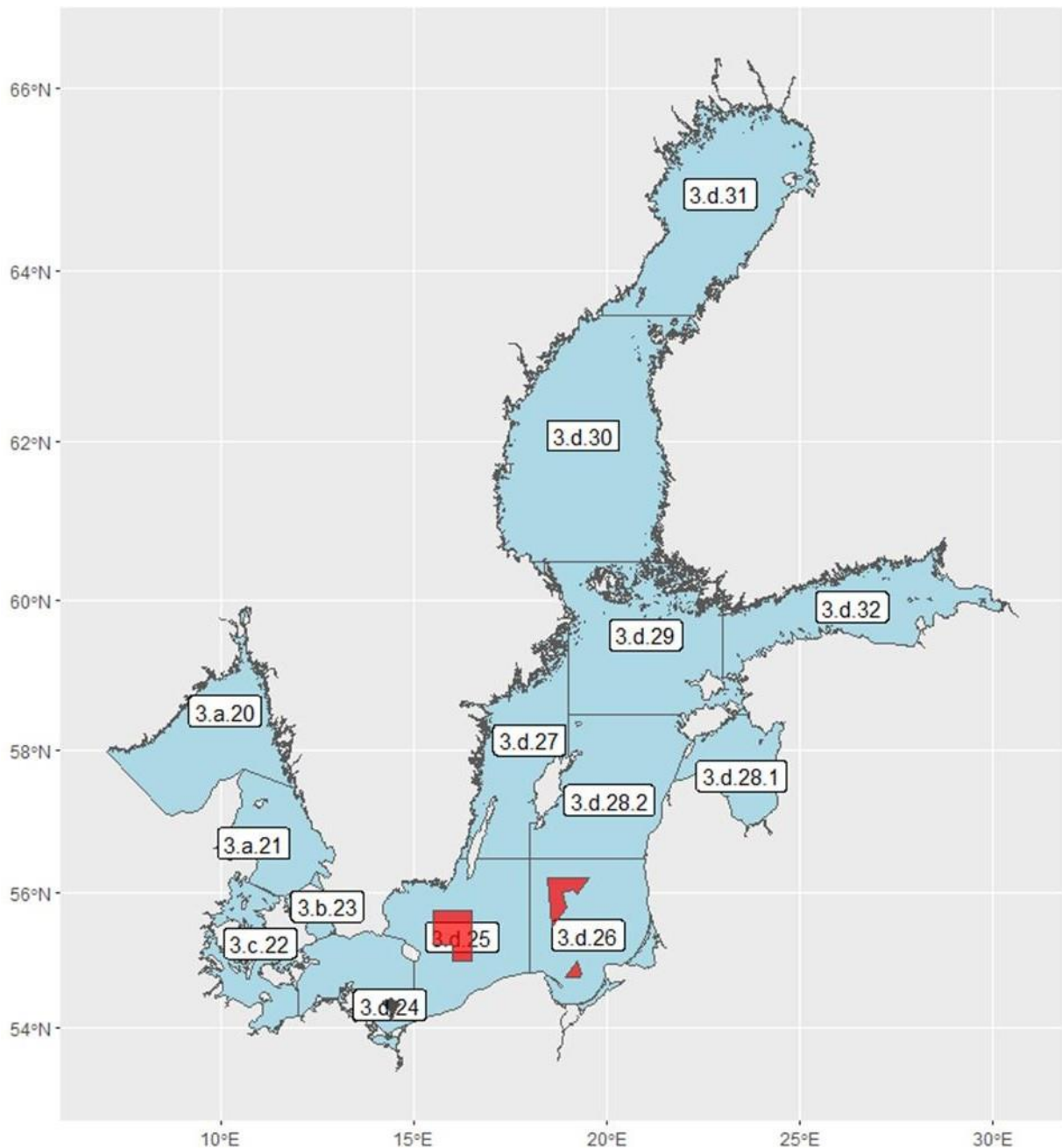

13.pav.Lietuvos ABJ sektoriaus mėnesinės pajamos iš žvejybos pagal žvejybos tralo tipus 2014 – 2024 metais.

2024 metų pavyzdys parodė, kad Lietuvos ABJ laivynas gali prisitaikyti prie sezoninių draudimų, suintensyvindamas žvejybą atskirais metų mėnesiais.

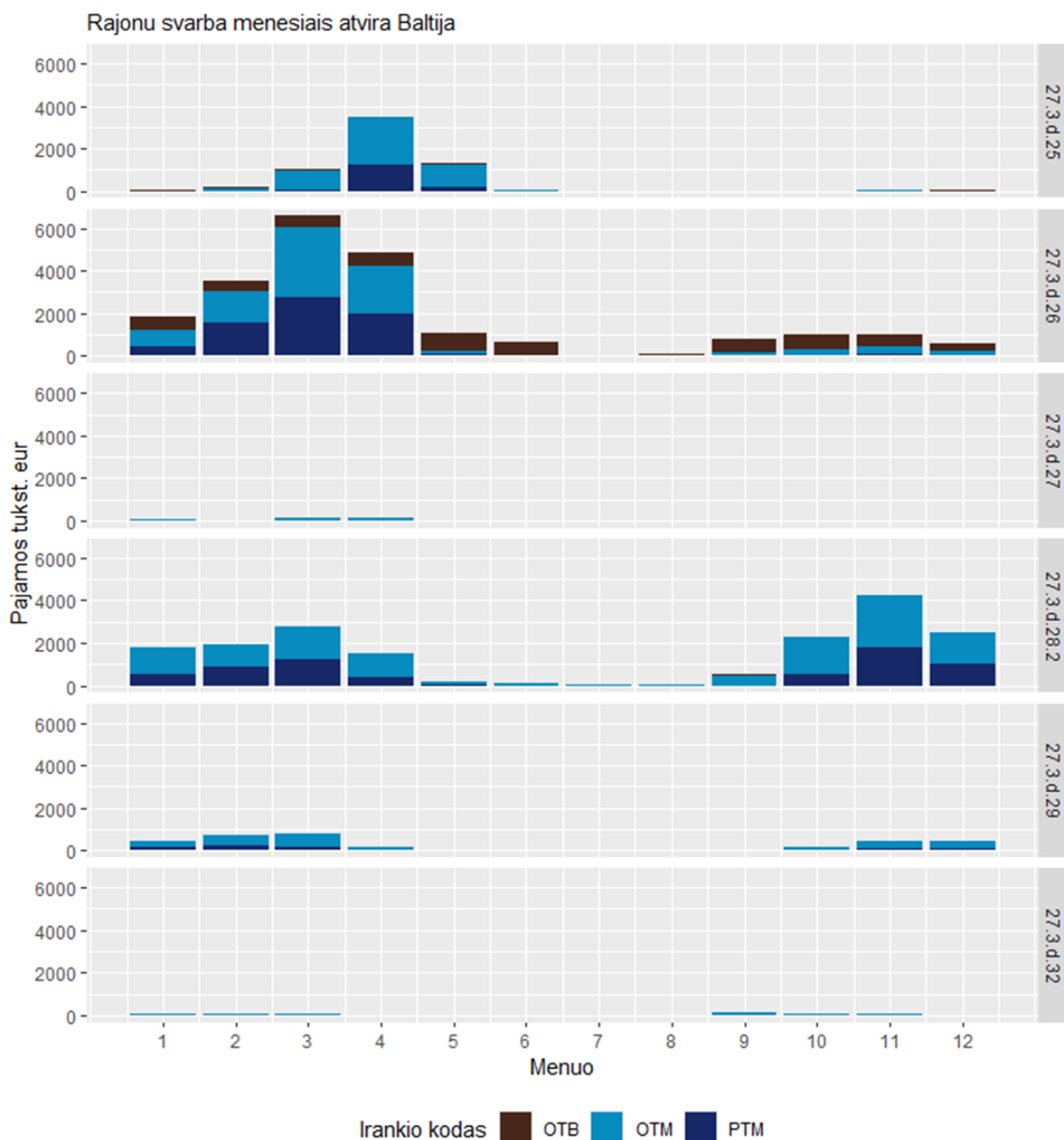
Pajamos pagal žvejybos rajonus

Europos Sąjungos žuvininkystės politikoje žuvų išteklius yra apibūdinamas kaip tam tikros žuvų rūšies ir tam tikros geografinės zonos junginys. Baltijos jūra yra 27 ICES zonoje (angl. *ICES area*) suskirstyta į 14 ICES pakvadračių (angl. *Subdivisions*), 4 iš jų apima sąsiaurius tarp Baltijos ir Šiaurės jūrų (14.pav.).

14.pav. Baltijos jūros ICES pakvadračiai ir ES reglamentu 2019/1241 nustatytos žvejybos tralais draudimo zonos: juoda - draudžiama traluoti ištisus metus; raudona – draudžiama traluoti nuo gegužės 1 iki spalio 31 d.

2024 – 2024 metais žvejyba Lietuvos laivais registruota šešiuose pakvadračiuose, tačiau didžiausias pajamos gautos tik iš trijų pakvadračių: 27.3.d.26, 27.3.d.28.2, 27.3.d.25³ (15.pav.). 26 pakvadratis buvo pats svarbiausias žvejojant visais įrankiais. Tiesa, dabar, kai Lietuvos ABJ laivai nebeiškrauna laimikio Lietuvoje šio pakvadračio svarba mažėja; svarbiausiu tampa 28.2 pakvadratis (16.pav.).

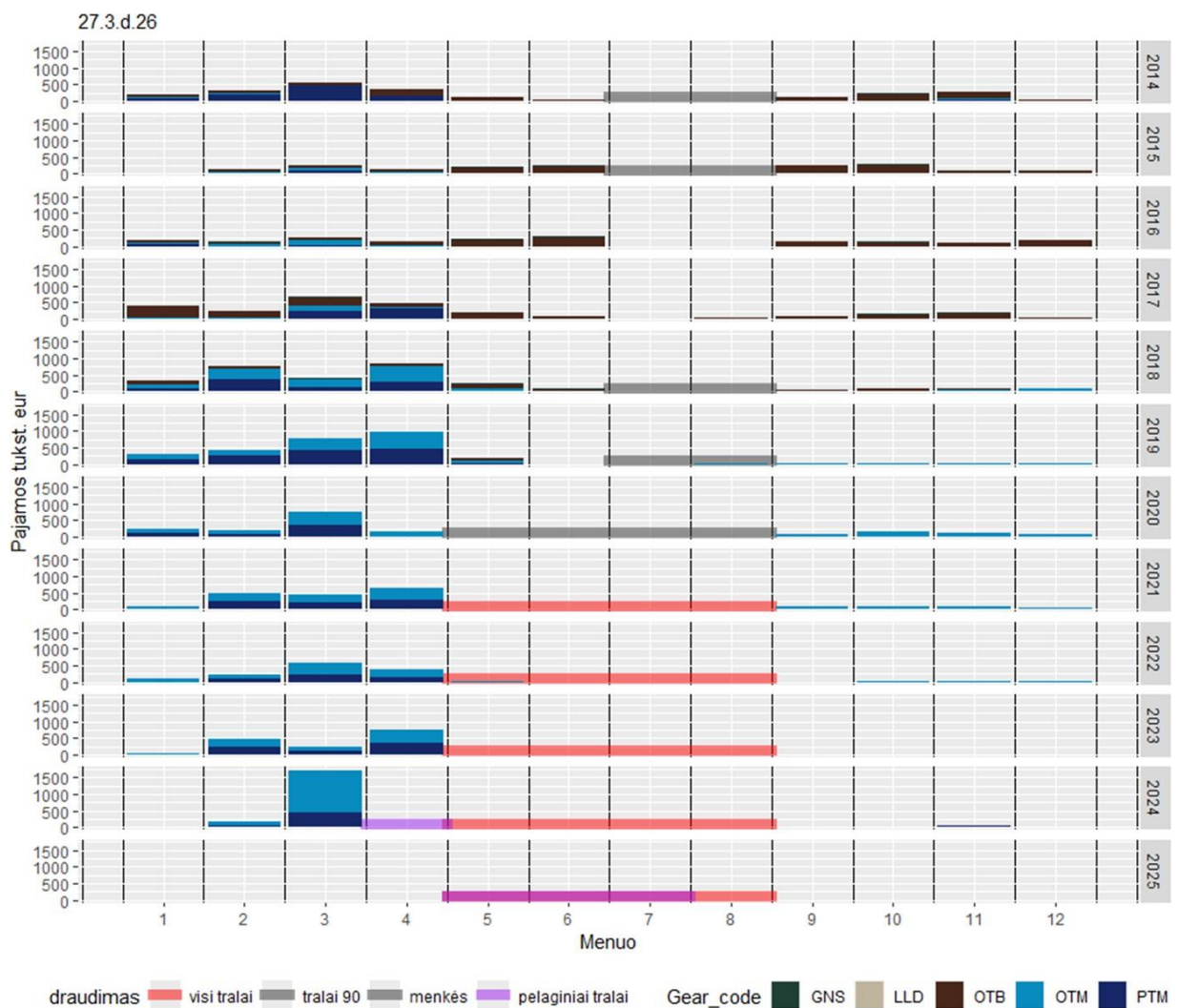
15.pav. Lietuvos ABJ mėnesinės pajamos iš pagrindinių žuvų rūšių pagal ICES pakvadračius ir įrankio tipus 2014 – 2024 metais

³ Pilni pakvadračių pavadinimai jungia ir ICES rajono pavadinimus: 27.3.d.26; 27.3.d.28.2; 27.3.d.25. Visa Baltijos jūra priskiriama tik vienam ICES rajonui 27.3. ir keturiems parajoniams :a); b); c) d), tačiau visų pakvadračių numeracija yra skirtinga, todėl toliau naudosime sutrumpintus pakvadračių numerus, tai yra skaičius po raidės, pvz 22, 25 ir tt.

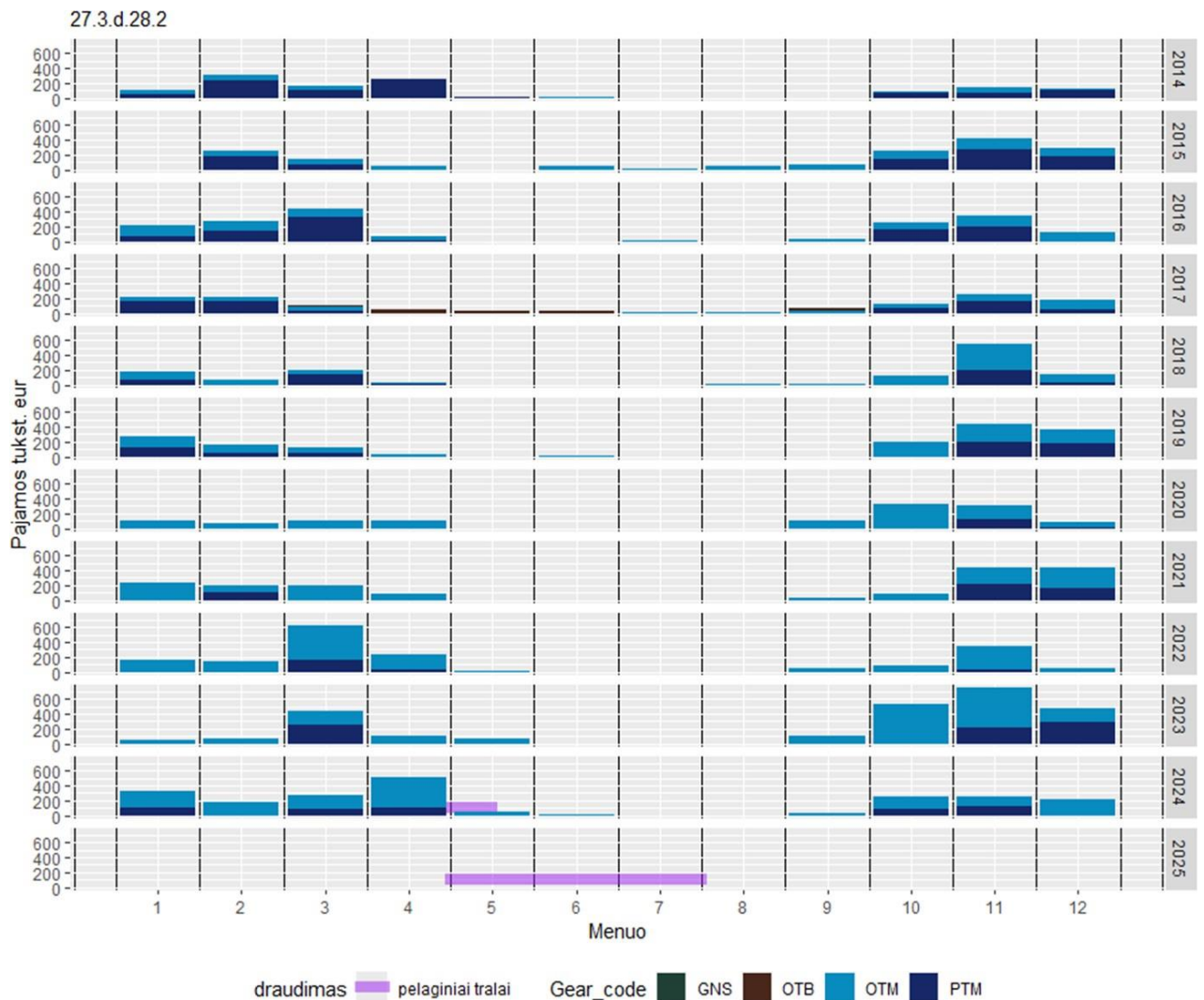
16.pav.Lietuvos ABJ pajamos pagal ICES pakvadracius ir įrankio tipus 2014 – 2024 metais

26 pakvadartis vertinimo laikotarpiu buvo svarbiausias pajamų šaltinis mūsų ABJ laivynui, ir tai natūralu, nes jame yra Lietuvos EEZ, kurią Lietuvos žvejai geriausiai pažįsta, be to yra arčiausiai Lietuvos uostų. Iki 2019 metų, kai Lietuva uždraudė menkių žvejybą ABJ, 26 pakvadartis buvo svarbus pajamų, žvejojant demersiniais tralais, šaltinis ir generavo pajamas bent 10 mėnesių per metus, nes draudimai menkių žvejybai ir/ar žvejybai tralais, kurių tinklo akis lygi ar didesnė nei 90 mm. galiojo tik birželio – liepos mėnesiais, o 2016 ir 2017-ais metais ir jų nebuvo. Formaliai ES teisės aktai leidžia žvejybą visais tralais, išskyrus gegužės – rugpjūčio mėnesius, kai nuo 2020 metų draudžiama žvejyba visais tralais, bei 2024 balandžio mėnesį draudžiama žvejyba pelagininiais tralais. Nuo 2020 metų kai ES teisės aktais uždrausta tiesioginė menkių žvejyba, 26 pakvadartyje žvejojama tik pelagininiais tralais. Tai sąlygojo ir gerokai mažesnę pajamų generavimo periodą – pagrindinės pajamos generuojamos tik vasario – balandžio mėnesiais (17.pav.).

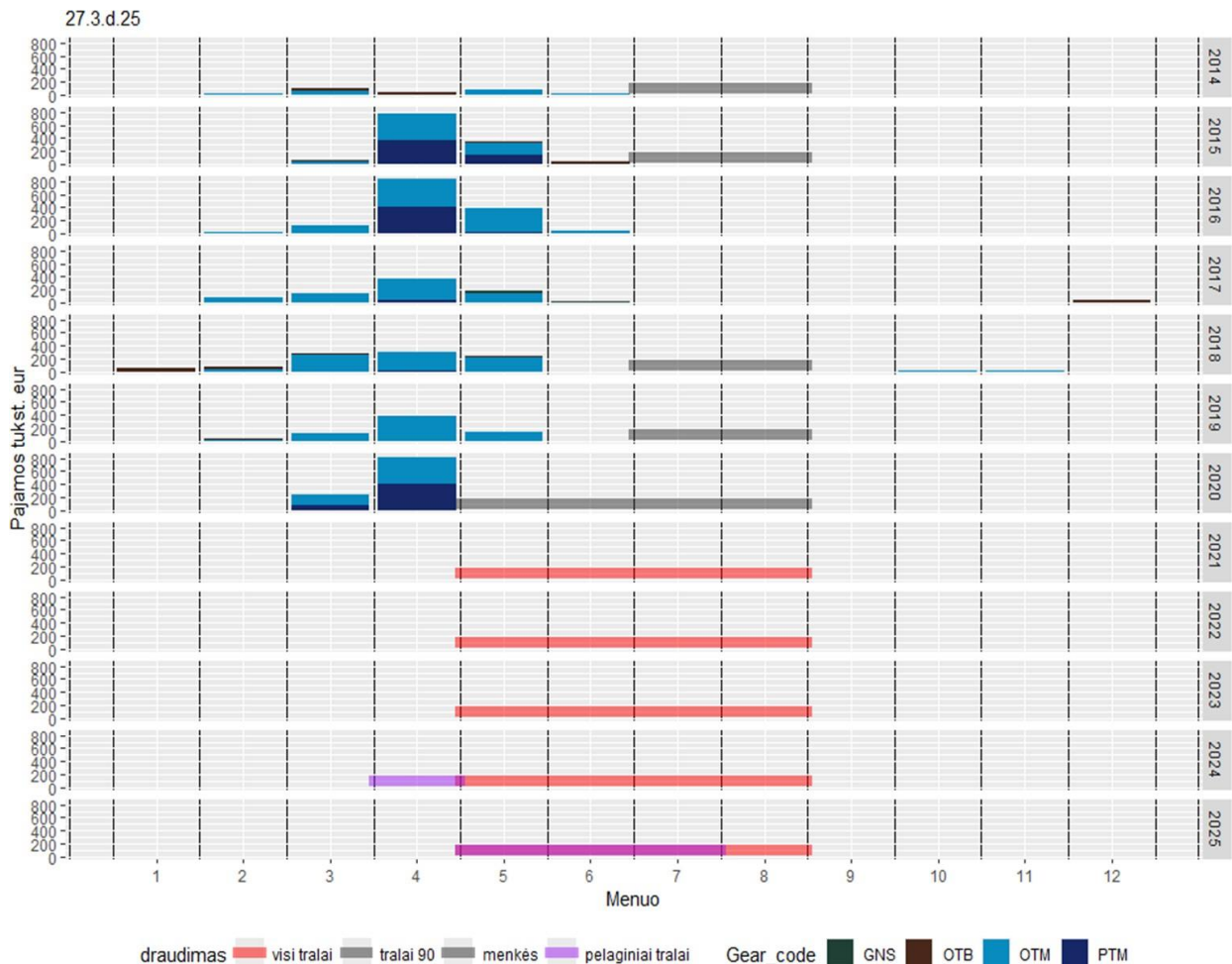
17.pav.Mėnesinės pajamos pagal įrankio tipus ICES 26 pakvadartyje ir verslinės žvejybos apribojimai nustatyti ES kvotų reglamentais 2014 – 2025 metais

Antrame pagal pajamų svarbą **pakvadratyje 28.2** daugiausia pajamų generavo žvejyba pelaginiais tralais. Ši rajono svarba ypač išaugo nuo 2021 metų ir kai Lietuvos laivai išplaukė iš Lietuvos į Latvijos ir Estijos uostus. Iki 2023 metų imtiniai jokių verslinės žvejybos tralais draudimų šiame pakvadratyje nebuvo, tačiau nuo 2024 metų jau įvedami draudimai žvejoti pelaginiais tralais nuo kovo 16 iki balandžio 15d., o 2025 metais gegužės – liepos mėnesiais (18. pav.). Šis pakvadratis svarbus ne tik pirmoje, bet ir antroje metų pusėje, todėl žvejybos pelaginės žvejybos ribojimai pakvadratyje 28.2 pavasarį ir spalio – gruodžio mėnesiais turėtų žymią neigiamą įtaką Lietuvos ABJ laivynui.

18.pav.Mėnesinės pajamos pagal įrankio tipus ICES .28.2 pakvadratyje ir verslinės žvejybos apribojimai nustatyti ES kvotų reglamentais 2014 – 2025 metais

Pakvadratyje 25 daugiausia pajamų generavo taip pat pelaginiai tralai, tačiau tik pirmąjį metų pusmetį (didžiausios pajamos kovo – balandžio mėnesiais, 19.pav.). Žvejybos tralais draudimai buvo identiški nustatytiems 26 pakvadratyje. Nuo 2021 metų 25 pakvadratyje neregistruota Lietuvos laivų žvejyba tralais.

19.pav. Mėnesinės pajamos pagal įrankio tipus ICES 25 pakvadratyje ir verslinės žvejybos apribojimai nustatyti ES kvotų reglamentais 2014 – 2025 metais

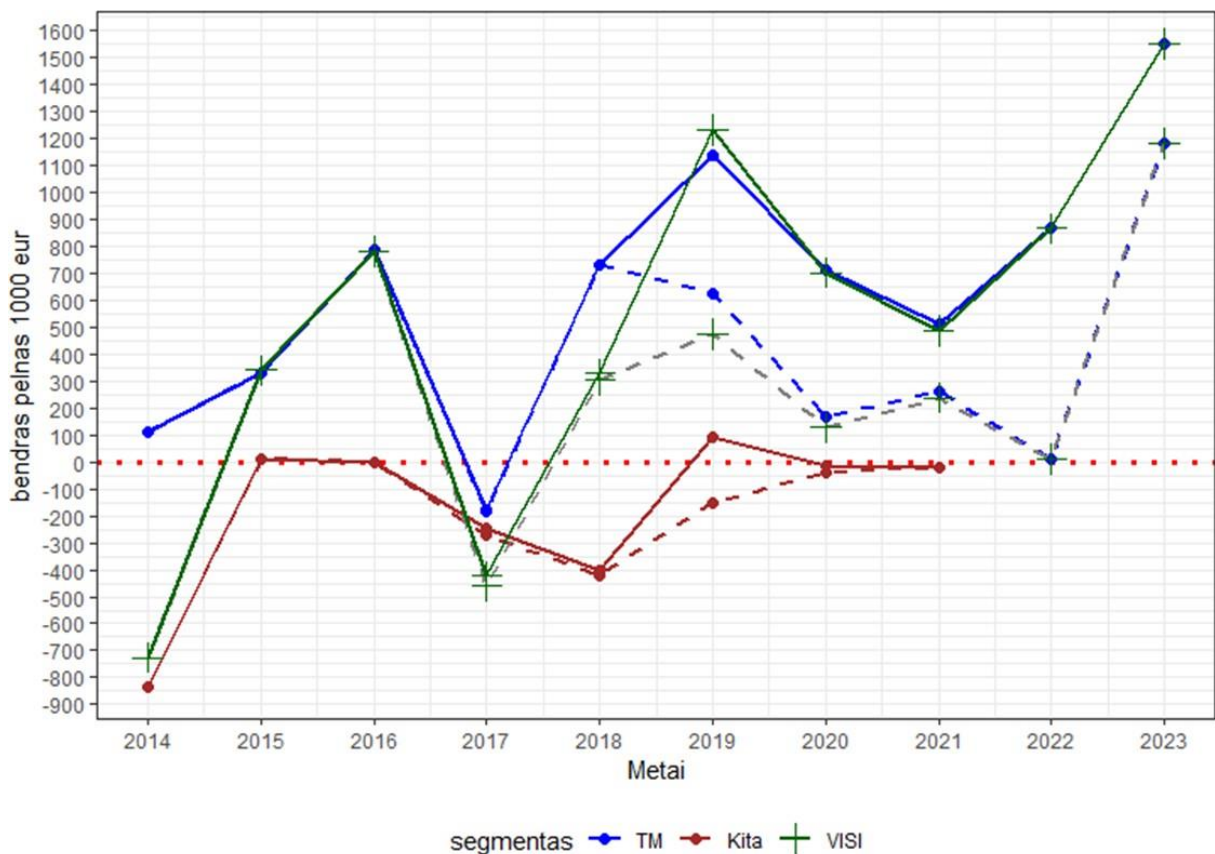
Tai, kad Lietuvos laivai nebežvejoja 25 pakvadratyje greičiausiai lėmė ne išteklių būklė, o logistiniai/ekonominiai aspektai, nes Kitos ES šalys, ypač Lenkija ir Danija šiame pakvadratyje tebežvejoja aktyviai.

Verslinės žvejybos atviroje Baltijos jūroje (ABJ) pelningumo analizė

Baltijos jūros laivynas 2014-2023 m. periodu pasižymėjo dideliu pelningumo rodiklių kintamumu. Ilguoju laikotarpiu ABJ laivynas patyrė didelius struktūrinius pokyčius dėl laivyno pajėgumų ir žvejybos pastangų disbalanso. Išoriniai įtakos faktoriai, kaip nuosekliai mažėjantys žuvų ištekliai, COVID19 pandemija bei karas Ukrainoje turėjo stiprią įtaką žvejybos laivyno ekonominiam gyvybingumui ir pelningumo dinamikai. Kadangi dėl menkių žvejybos sustabdymo, nuo 2019 m. žvejybos veiklą vykdo tik pelaginių tralerių segmentas, 2014-2023 m. laikotarpio ekonominei analizei naudosime du segmentus: pelginiai traleriai (TM) ir kiti žvejybos įrankiai (Kita). Šių segmentų pelningumo kitimas 2014 – 2023 metais pavaizduotas 20.pav.

Kaip matyti iš 20 pav., pelaginių tralerių segmentas pasižymėjo ženkliai didesniu bendruoju pelnu nei kitų žvejybos įrankių segmentas. Pavyzdžiui, 2014-2021 m., laikotarpiu, kuomet žvejybą vykdė ir laivynas, žvejojantis kitais žvejybos įrankiais, vidutinis 2014-2021 m. laikotarpio bendrasis pelnas pelaginių tralerių segmente buvo 292 tūkst. Eur, kuomet likusios ABJ laivyno dalies bendrojo pelningumo rezultatai minėtuoju laikotarpiu sudarė -157 tūkst. Eur nuostolių. Žvejyba pelaginiais tralais tik 2017 metais buvo nuostolinga, tuomet pelaginių tralerių segmente buvo struktūriniai pokyčiai, įsigaliojus perleidžiamųjų žvejybos teisių sistemai, perskirsčius pelaginių žuvų žvejybos teises didesniai ūkio subjektų skaičiui. Nuo 2017 m. pradėjus augti pelaginių tralerių bendrajam pelningumui žymesnis kritimas buvo užfiksuotas 2020 m., kuomet rinkas neigiamai įtakojo COVID19 pandemijos kontrolei taikytos priemonės ir suvaržymai bei rinkų reakcijos. Kitas žymesnis pelningumo nuosmukis buvo 2022 m., kurį įtakojo karas Ukrainoje, kuris sukėlė energijos produktų (naftos, elektros, kuro) šuolį bei su juo susijusius infliacijos procesus. Negana to, ABJ laivyno žvejojamų strimelių kvotos Lietuvai 2021-2022 m. laikotarpiu nukrito 45%. Metinis bendrojo pelno kritimas 2020 m. sudarė 65%, o 2022 m. net 96%. Esant šiems kritiniams faktoriams, krentant įmonių ekonominiam gyvybingumui, situacijos suvaldymui buvo skirtos kompensacijos iš EJŖŽAF fondo. Subsidijų įtaka pelaginių tralerių segmento bendrajam pelnui pavaizduota 20 paveiksle. 2020 metais subsidijos sąlygojo virš 60% bendrojo pelno, o 2022 metais net 98% , 2023 metais subsidijų dalis mažėja, tačiau vis dar sąlygoja 13,5% bendrojo pelno. 2023 m. bendrasis pelningumas pelaginių tralerių segmente išaugo rekordiškai, nors žvejybos pastangos sumažėjo 18%, o iškrautas žuvų kiekis – 6%. Pelningumui įtaką turėjo pajamų augimas, kuomet vidutinė šprotų iškrovimo kaina išaugo 59%, o strimelių net 66%. Padidėję kainos bei sumažėję energijos kaštai, darbo užmokesčio išlaidos ir kitos kintamosios sąnaudos teigiamai įtakojo bendrąjį pelaginių tralerių pelną.

Žvejybos kitais įrankiais segmentas 2014-2023 m. laikotarpiu buvo nuostolingas, tik 2015 metais generavo 7,8 tūkst. eurų pelną. Segmento negelbėjo ir subsidijos – tik 2019 metais, subsidijų dėka sektorius nepatyrė nuostolių (nuostolis be subsidijų 152 tūkst. eurų, pelnas su subsidijomis 93,8 tūkst. eurų. 2020 – 2021 metais žvejybos kitais įrankiais intensyvumas labai sumažėjo, o nuo 2022 metų išvis nebeliko.

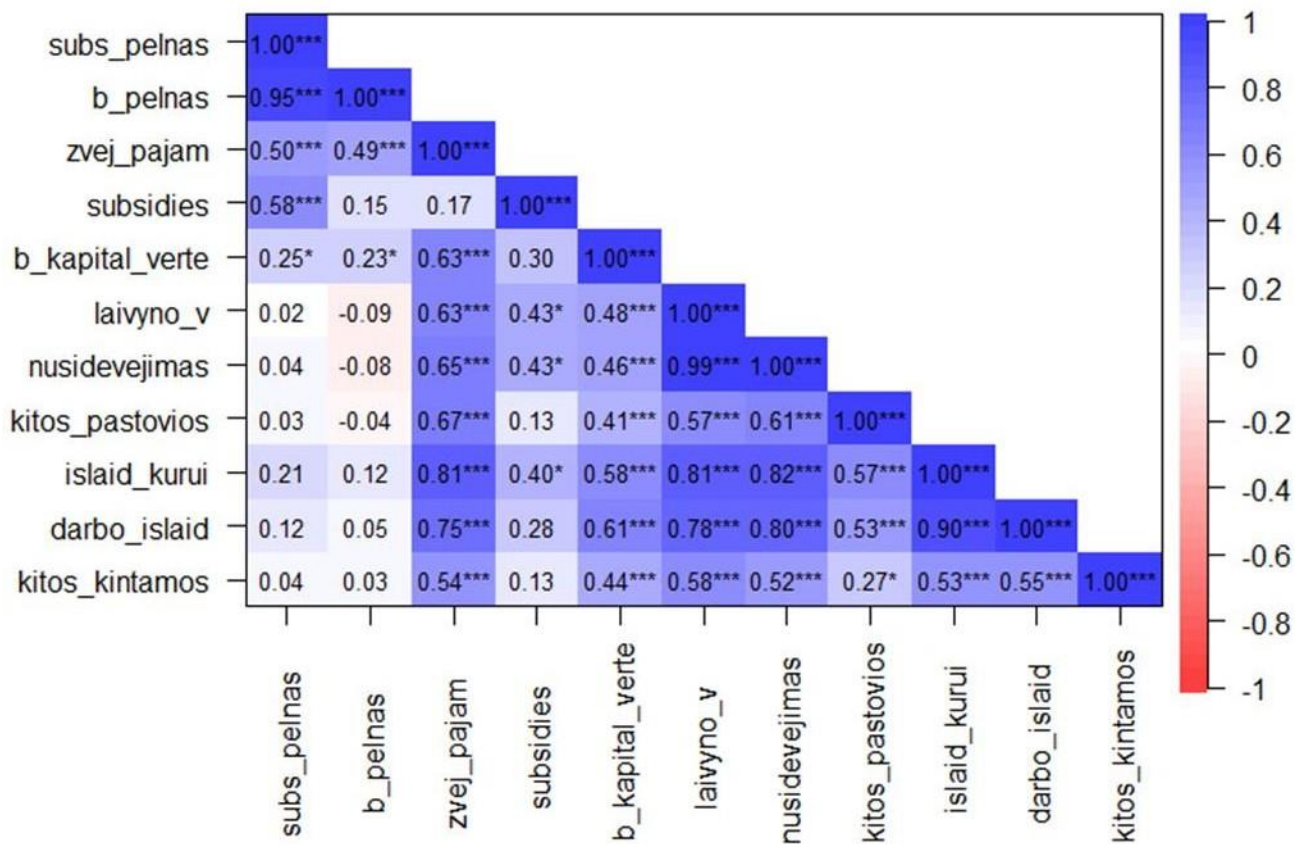
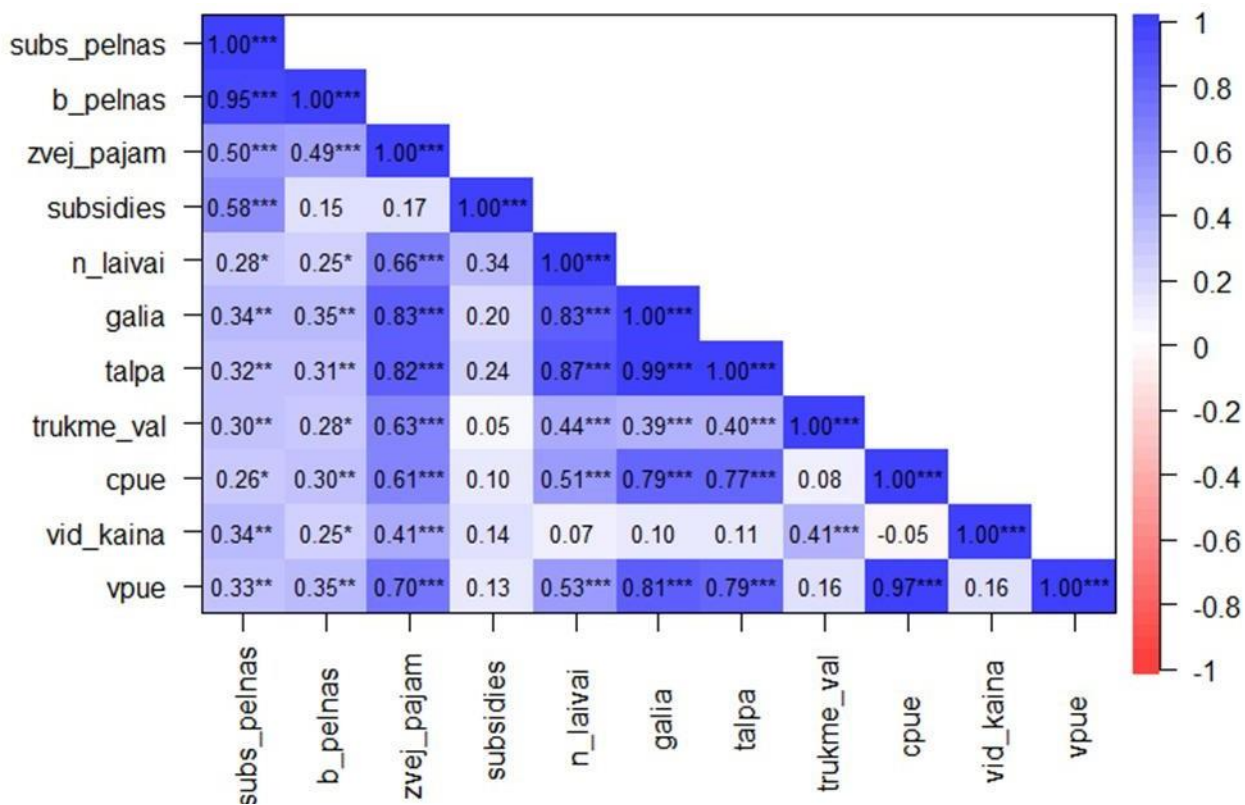

pagal ZDUC

20.pav.ABJ laivyno bendrasis pelnas be subsidijų (punkttyrinė linija) ir su subsidijomis (ištisinė linija), pagal segmentus

Laivyno pelningumą įtakojančius faktorius galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes – vidinius (kuro sąnaudos, laivų amžius ir jų techninė būklė, įgulos darbo užmokesčio išlaidos, sugavimo kiekis, tenkantis žvejybos pastangai) ir išorinius (žuvų paklausa rinkoje, žuvų išteklių būklė, klimato sąlygos, bendra ekonominė situacija). Nors pelningumo rodikliai tiesioginės priklausomybės nuo laivyno pajėgumų ir neturi arba ryšys yra labai silpnas, tačiau žvejybos pajėgumų santykiniai rodikliai, kaip sugautų žuvų kiekis ar vertė tenkanti GT, gali stipriai koreliuoti su pelningumo rodikliais (S. Pascoe et al. 2024; Cambie et al. 2012).

Kaip buvo rašyta anksčiau, vidutiniu laiku Lietuvos ABJ laivynas žvejos tik pelaginiaisiais tralais (TM), todėl, pasinaudojant R programavimo paketais, truputį paanalizuosime šio segmento pelningumo ir pajamų koreliacijas su žvejybos pajėgumais ir išlaidomis. Paveiksle 21 pavaizduota koreliacijos diagrama, kurioje pateiktas koreliacijos koeficientas (skaičius) ir patikimumo lygis: *** - labai stiprus, ** - vidutinis, * silpnas, jeigu prie koreliacijos koeficiento nėra pažymėtas patikimumo lygis, tai koreliacijos koeficiento reikšmė nepatikima.

21.pav.TM segmento pelningumo ir pajamų iš žvejybos koreliacijos diagramos: nuo žvejybos pajėgumų, trukmės ir sugavimų (viršuje) ir nuo pagrindinių išlaidų (apačioje)

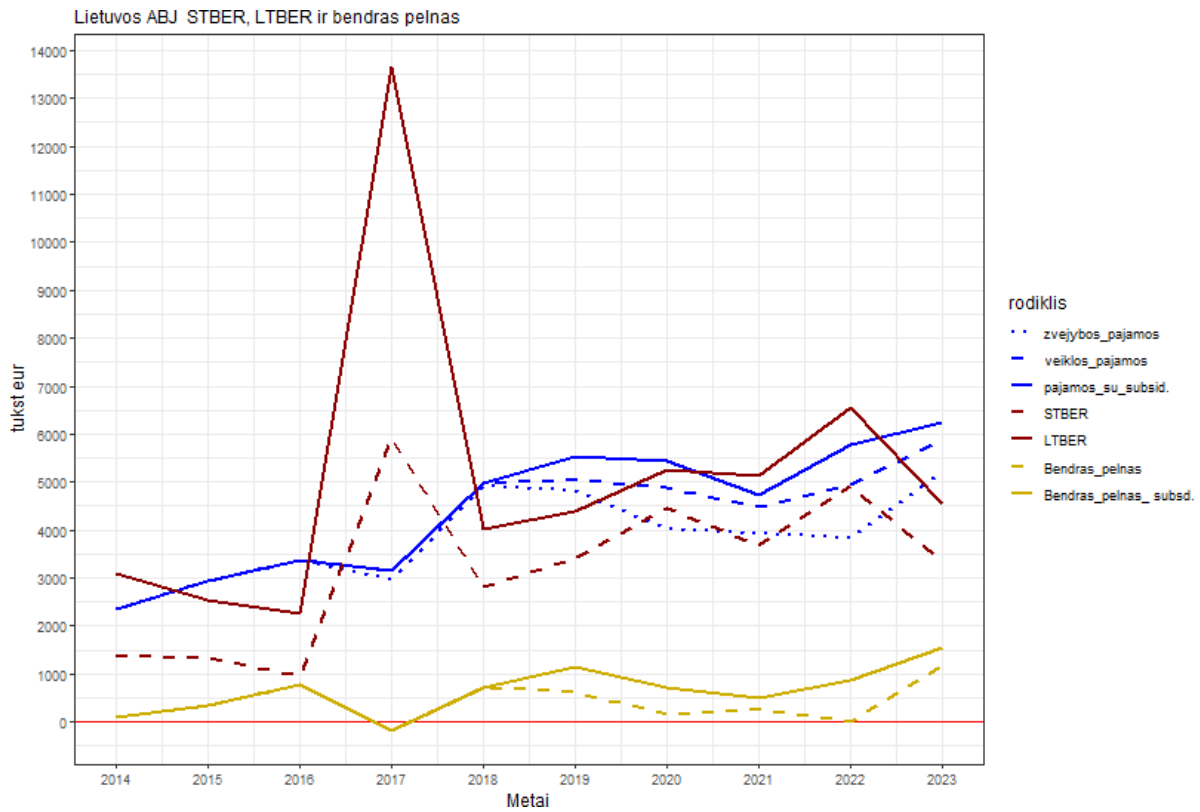
Kaip matyti iš diagramų pavaizduotų 21.pav., vidiniai bendrą pelningumą be subsidijų (b_pelnas) įtakojantys faktoriai stipriausiai ir patikimiausiai koreliuoja su pajamomis iš žvejybos (atskirų faktorių koreliacijos koeficientas nuo 0,54 iki 0,82), o su bendroju pelnu nekoreliuoja, išskyrus laivyno galingumą (galia) ir talpą, su kuriais yra vidutinė vidutinio patikimumo koreliacija (koreliacijos koeficientas atitinkamai 0,35 ir 0,31), taip pat silpna koreliacija su bendra kapitalo verte ($b_kapital_verte$, koreliacijos koeficientas 0,23). Žvejybos pajėgumai stipriai ir patikimai koreliuoja su pajamomis iš žvejybos (koreliacijos koeficientas 0,82 - 0,83), o pajamos iš žvejybos ($zvej_pajam$) gana žymiai ir labai patikimai koreliuoja su bendru pelningumu (koreliacijos koeficientas 0,49). Taigi žvejybos pajėgumai labiausiai prisideda (tiesiogiai ir netiesiogiai) prie TM segmento pelningumo kitimo.

ŽŪDC duomenimis, 2023 m. ABJ laivyno išlaidų struktūroje, didžiausią dalį sudarė kitos pastoviosios išlaidos (laivo ir jo įrangos nuoma, krantinės mokesčiai, draudimas, administracijos išlaidos, kvotų ar žvejybos teisių įsigijimo išlaidos) – 30%. Kuro išlaidos bendroje kaštų struktūroje sudarė 21%, ši kategorija buvo antra pagal dydį. Atlyginimai sudarė 20%, laivo remonto ir techninės priežiūros išlaidos – apie 14%, kitos kintamos išlaidos – 8% ir apie 7% ilgalaikio turto nusidėvėjimo. Kadangi pastoviujų išlaidų dydis sąlyginai išlieka pastovus ilguoju laikotarpiu, kuro ir darbo užmokesčio sąnaudų pokyčiai sudaro didžiausią įtaką laivyno veiklos efektyvumui ir rentabilumui.

Ribinis laikinasis žvejybos draudimas (*break-even fishing closure*) ABJ

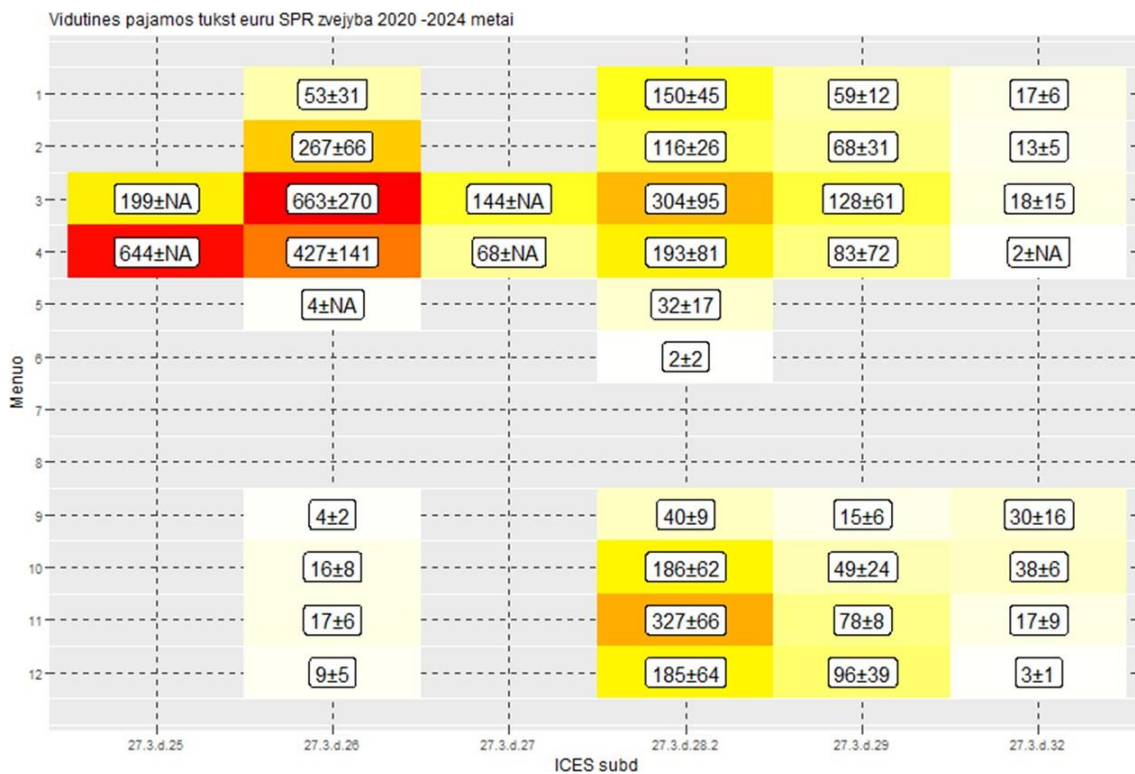
Ribinio laikino žvejybos draudimo įtakos vertinimui reikalinga įvertinti sektoriaus pelningumo arba rentabilumo ribines pajamas (angliškas trumpinys BER.). Šis rodiklis jungia įmonių pajamas, pastovias bei kintamas išlaidas, taigi yra kompleksinis rodiklis. BER vertinimus atlikome pagal ŽŪDC pateiktus duomenis. Siekdami išlaikyti duomenų konfidencialumą vertinome ne atskirų įmonių, bet viso sektoriaus BER. Kaip buvo pažymėta ankstesniuose skyriuose Lietuvos ABJ laivynas vidutiniu laiku žvejos tik pelagininiais tralais, todėl vertinome tik ABJ žvejybos pelagininiais tralais segmentą (ŽMTEK žymimą kaip A27_TM_24-40).

2014 – 2023 metais ABJ žvejybos pelagininiais tralais segmento trumpalaikis BER (STBER) svyravo nuo 0.97 iki 5.84 milijono eurų (22.pav.), ilgalaikis BER (LTBER) nuo 2,25 iki 13,64 milijono eurų. Kaip matyti iš paveikslo 2014-2016 metais šie rodikliai buvo mažiausi, o 2017 išskirtinai dideli. Siekiant išvengti svyravimų įtakos, bei atsižvelgiant į tendencijas po tiesioginio menkių draudimo ribinius laikinuosius draudimus vertinsime pagal 2020 -2023 metų vidutinius BER ir pagal 2020 – 2024 vidutines pajamas iš pelaginės žvejybos kiekvieną mėnesį kiekviename ICES pakvadratyje (23.pav. ir 24.pav.).

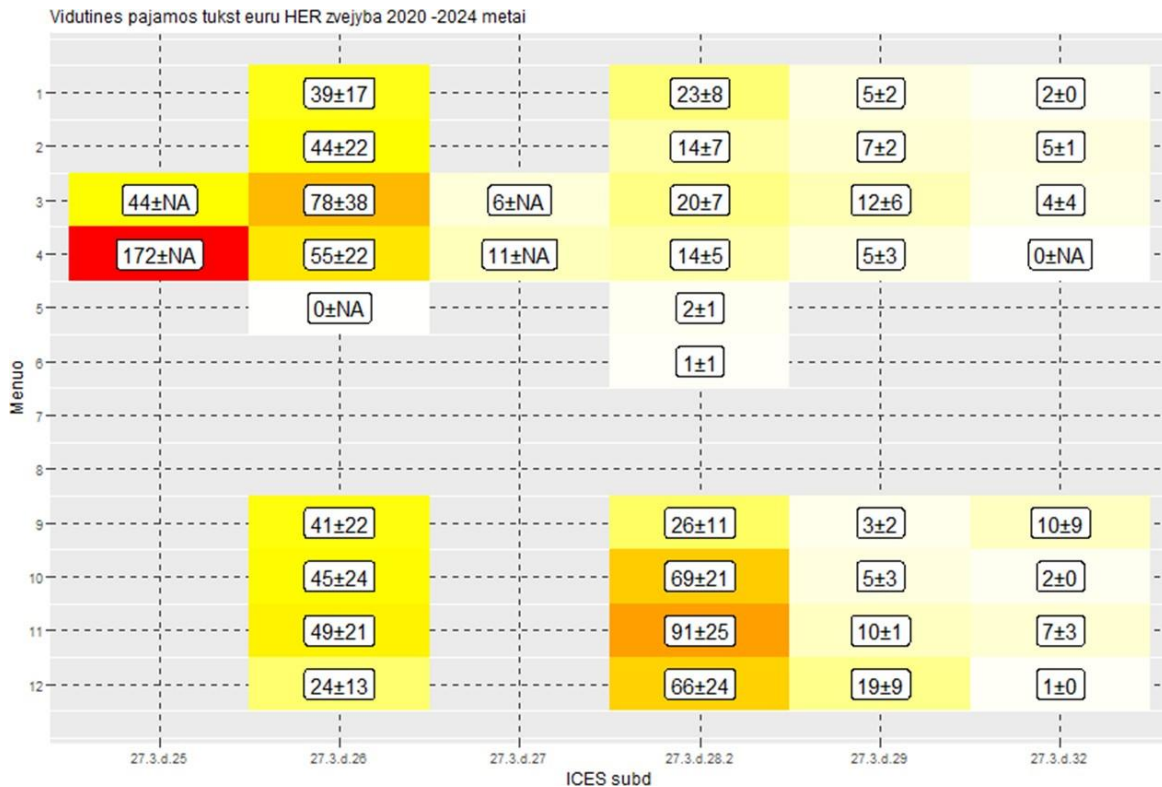

Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIS)

22.pav.Lietuvos ABJ žvejybos pelaginiaiis tralais segmento deklaruotos pajamos; trumpalaikis ir ilgalaikis BER (STBER ir LTBER), bei bendras pelnas ir bendras pelnas su subsidijomis

23.pav.Lietuvos ABJ šprotų žvejybos pelaginiaiis tralais vidutinės mėnesinės pajamos ir 95% pasikliautinas intervalas pagal ICES pakvadračius

24.pav.Lietuvos ABJ strimelių žvejybos pelaginiais tralais vidutinės mėnesinės pajamos ir 95% pasikliautinas intervalas pagal ICES pakvadračius

Pagal analizuojamus duomenis matyti, kad jeigu dėl laikinių draudimų pajamos iš žvejybos sumažėtų 1,7 milijono eurų, arba 29,4% (STBER = 4099 tūkst. Eur.), tai Lietuvos ABJ žvejybos sektorius būtų nerentabilus; jeigu pajamos dėl laikinių draudimų sumažėtų apie 0,42 milijono eurų arba 7,4% (LTBER = 5357 tūkst. Eur.), ir tokie draudimai tęstųsi keletą metų Lietuvos ABJ žvejybos sektorius gali tapti nemokiu ilguoju laikotarpiu. Tai kad LTBER yra tik 7% mažesnis už pajamas rodo, kad Lietuvos ABJ laivynas gyvena netoli savo galimybių ribos.

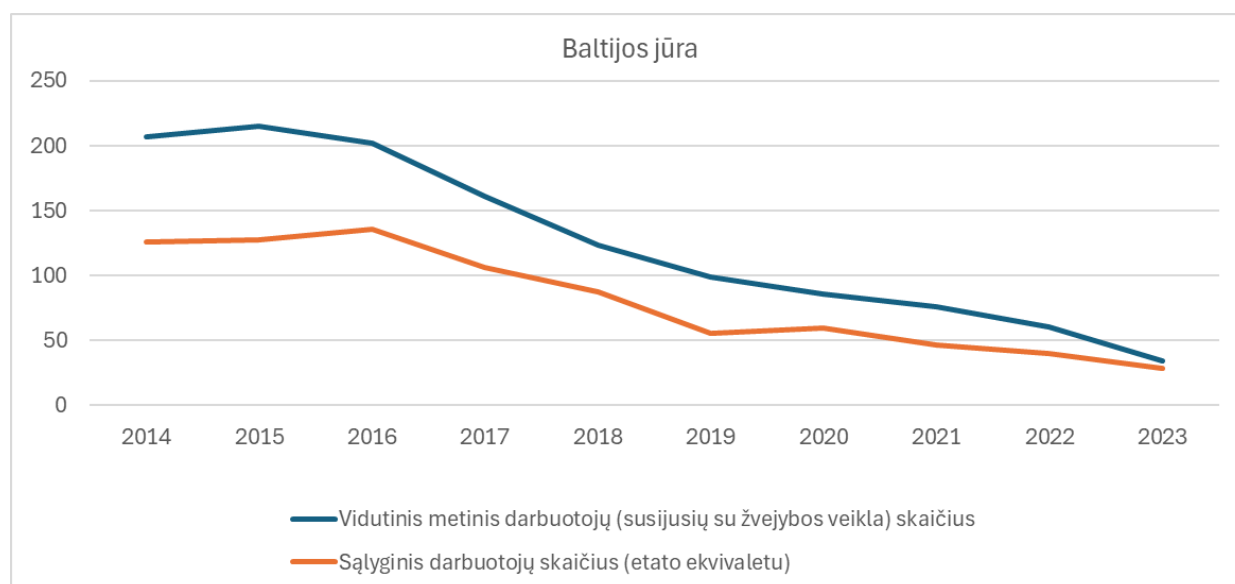
Dabar galiojantis draudimas žvejoti pelaginiais tralais gegužės – liepos mėnesiais žymios neigiamos įtakos neturi, bet jeigu, pavyzdžiui būtų atnaujintas 2024 metais taikytas draudimas žvejoti pelaginiais tralais ICES 25 ir 26 pakvadračiuose balandžio mėnesį ir tęstųsi kelis metus iš eilės Lietuvos ABJ žvejybos sektorius atsidurtų prie bankroto ribos. Jeigu toks draudimas būtų dar ir kovo mėnesį, tai Lietuvos ABJ žvejybos sektorius bankrutuotų iš karto.

Vadovaudamiesi šiais argumentais sudarėme ekselio dokumentą, kurio pagalba galima lengvai nustatyti/modeliuoti kokie laikini draudimai gali sąlygoti sektoriaus bankrotą trumpuoju ar ilguoju laikotarpiu. Dokumentas pateikiamas kartu su ataskaita, paaiškinimai pateikiami dokumento lentelėje „paaiškinimai“. **Situacijos modeliavimas gali būti atliktas labai greitai net vykstant deryboms ir tai mūsų manymu gali pasitarnauti ruošiant derybinius argumentus siekiant ko palankiausio sprendimo.**

Verslinės žvejybos atviroje Baltijos jūroje (ABJ) socialinių rodiklių analizė

Baltijos jūroje žvejybos veiklą vykdančių darbuotojų skaičius pokytis pasirinktu laikotarpiu – sukurtos/prarastos darbo vietos pagal žvejybos regioną

Atviroje Baltijos jūroje (ABJ) žvejojančio laivyno darbuotojų skaičius 2014-2023 m. laikotarpiu turėjo nuolatinę mažėjimo tendenciją. ŽŪDC duomenimis, ABJ regione veiklą vykdančiose žvejybos įmonėse 2014 m. dirbo 207 su žvejybos veikla susiję darbuotojai ir iki 2023 m. vidutinis metinis darbuotojų skaičius sumažėjo apie 6 kartus iki 34. Prarastos darbo vietos ABJ žvejybinio laivyno segmentuose tiesiogiai priklausė nuo analizuojamu laikotarpiu mažėjančių žvejybos galimybių Baltijos jūros regione, krentančio pelningumo iš menkių žvejybos (iki uždraudimo 2019 m.) ir galiausiai ženkliai sumažėjusio žvejybą vykdančio laivų skaičiaus (laivyno pajėgumų). Žuvininkystės duomenų rinkimo programos (DRP) duomenimis, žvejybos veiklą vykdžiusių laivų skaičius ABJ laivyne 2014-2023 m. laikotarpiu sumažėjo daugiau nei tris kartus – nuo 25 laivų iki 7. Darbo vietų ABJ laivyne mažėjimą įtakoją menkes žvejojančių dugninių tralerių, bei mišrią žvejybą vykdančių tralerių etapinis pasitraukimas iš žvejybos, kuomet 2020 m. ji buvo uždrausta dėl kritiškai sumažėjusių Baltijos menkių išteklių. Šiuo metu atviros Baltijos jūros žvejybos versle išliko tik pelaginių rūšių žvejyboje specializuojančios įmonės.

Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIS)

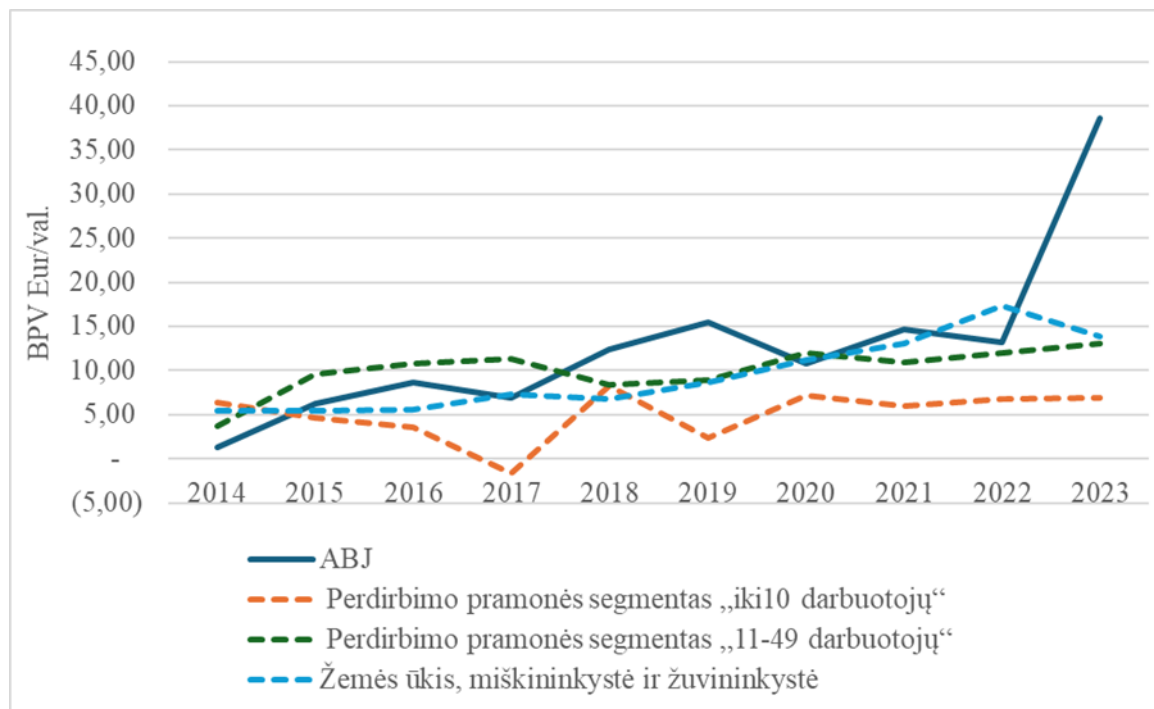
25.pav. ABJ laivyno vidutinis metinis darbuotojų skaičius ir sąlyginis darbuotojų skaičius (VEE) 2014-2023 m.

Vertinant sąlyginio darbuotojų skaičiaus etato ekvivalentu (toliau – VEE) tendencijas 2014-2023 m. laikotarpiu, pastebimas skirtumas tarp VEE ir vidutinio metinio darbuotojų skaičiaus sumažėjimas. Šis skirtumas parodo, kad mažėjant darbuotojų skaičiui, žvejybos versle likusių darbuotojų dalies užimtumas ir efektyvumas didėjo. Jei 2014 m. vienam darbuotojui teko 0,6 etato dalis (1200 val. per metus), tai 2023 m. jis padidėjo 33% iki 0,8 (1600 val. per metus) etato, kuomet bendrosios pajamos iš žvejybos ABJ regione 2014-2023 m. laikotarpiu padidėjo 52%. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ženklus pajamų iš žvejybos šuolis buvo 2022-2023 m. laikotarpiu. Bendros žvejybos pajamos, tenkančios vienam darbuotojui 2014 m. sudarė 19,8

tūkst. Eur, kuomet 2022 m. ir 2023 m. jos padidėjo atitinkamai iki 63,5 tūkst. Eur ir 153,3 tūkst. Eur. Darbo jėgos našumą tinkamiau apibūdina bendrosios pridėtinės vertės, tenkančios vienam etatui (arba vienai darbo valandai) rodiklis. Jis yra apžvelgiamas sekančiame skyriuje.

ABJ žvejybos sektoriaus darbo našumas vertinant bendrąją pridėtinę vertę, tenkančią vienam etatui (BPV/val.)

Darbo našumas ABJ žvejybos sektoriuje 2014-2023 m. laikotarpiu didėjo, daugiausia dėl stabilios bendrosios pridėtinės vertės, nepaisant mažėjančio darbuotojų ir darbo valandų skaičiaus. Kaip matyti 26.pav., darbo našumas BPV/val. ženkliai išaugo 2023 m. ir išsiskyrė iš bendros pokyčio tendencijos. 2023 m. palyginus su 2022 m. BPV išaugo beveik dvigubai, tuo tarpu darbo valandų žvejyboje sumažėjo 28 %. Dėl šių pokyčių BPV/val. rodiklis išaugo beveik tris kartus. Nepaisant 2023 m. ženkliai išaugusio darbo našumo, ilgametė darbo našumo tendencija rodo augimą 2014-2019 m. ir konsolidaciją 2020-2022 m laikotarpiu. Pastarasis 2020-2022 m. laikotarpis pasižymėjo neigiamomis įtakomis verslo augimui, kadangi COVID19 bei karas Ukrainoje turėjo neigiamas įtakos tiek pelningumui, produktyvumui tiek ir verslo augimui.

Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIŠ), VDA

26.pav. Darbo našumas ABJ žvejybos sektoriuje, žuvų perdirbimo pramonės skirtinguose segmentuose (iki 10 darbuotojų ir 11-49 darbuotojai) bei žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės klasteryje 2014-2023 m.

Siekiant įvertinti darbo našumą tarp skirtingų sektorių, palyginimui parinkome žuvų perdirbimo pramonės įmonių, kuriose dirba nuo 11 iki 49 darbuotojų (perdirbimo pramonės segmentas „11-49 darbuotojų“) taip pat žuvų perdirbimo pramonės smulkiųjų įmonių, kurių darbuotojų skaičius neviršija 10 (perdirbimo pramonės segmentas „iki10 darbuotojų“) bei apjungto žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės klasterio. Kadangi 2023 m. darbo našumo rodikliai stipriai išsiskyrė iš bendrosios 2014-2023 m. tendencijos, palyginimui naudosime 2022 m. Kaip matyti 26.pav. ABJ žvejybos sektoriaus BPV/val. rodiklis (13,17

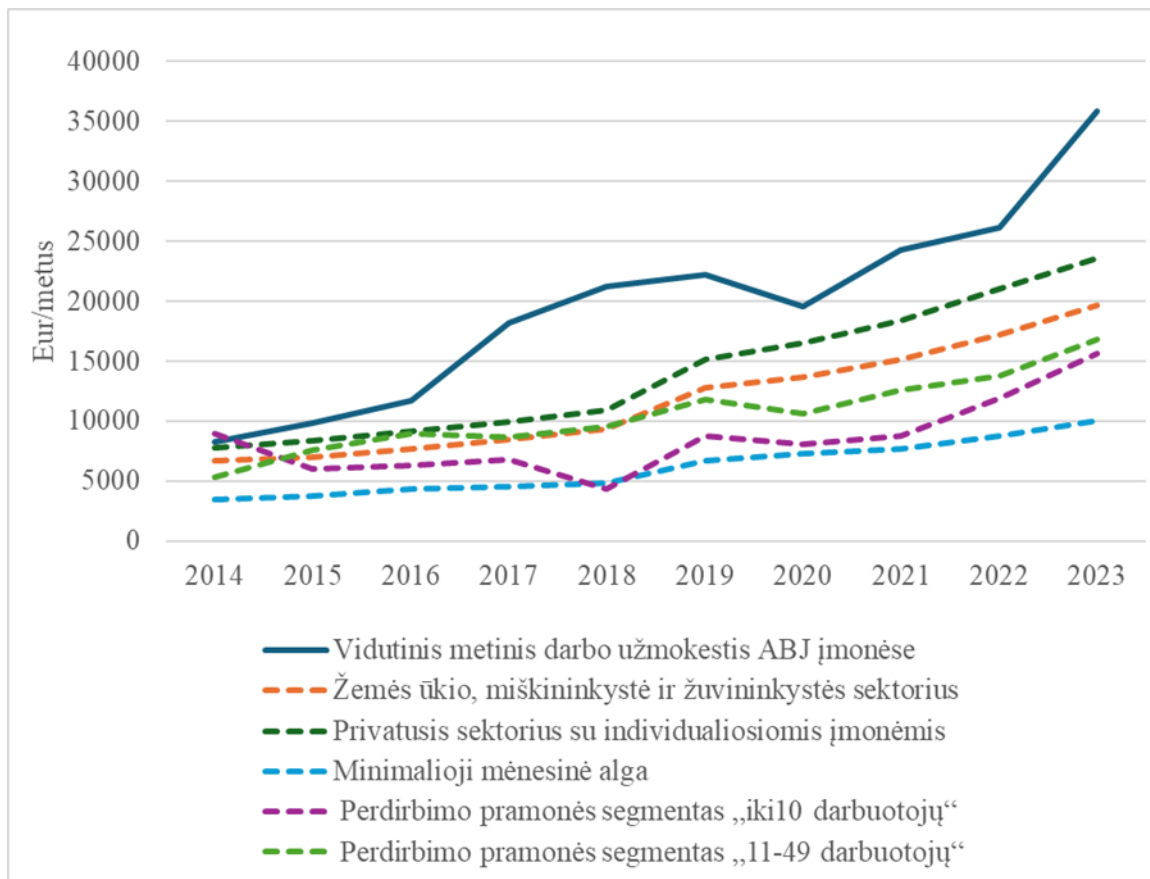
Eur/val.) 2014-2022 m. laikotarpiu buvo artimas perdirbimo pramonės segmento „11-49 darbuotojai“ darbo našumui (12,02 Eur/val.). Palyginimui, 2022 m. ABJ žvejojimo įmonėse BPV/val. buvo tik 9,6% didesnis nei minėtame segmente. Palyginus su žemės ūkiu, miškininkystės ir žuvininkystės klasteriu (17,3 Eur/val.), ABJ žvejojimo įmonių BPV/val. 2022 m. buvo 24% mažesnis, tačiau perdirbimo pramonės segmento „iki10 darbuotojų“ (6,77 Eur/val.) darbo našumą viršijo 95%.

Darbo našumas turi tiesioginį glaudų ryšį su darbo užmokesčio augimu. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad darbo našumo augimas didina realųjį darbo užmokestį ilguoju laikotarpiu. Teigiamas ryšys tarp darbo užmokesčio ir darbo našumo yra dažnai grindžiamas tuo, kad augantis darbo našumas leidžia sukurti daugiau produkcijos vertės tuo pačiu darbuotojų skaičiumi. Tačiau verta paminėti, kad žvejojimo sektoriuje, skirtingai nei gamybos pramonėje, produkcijos kiekis stipriai priklauso nuo esamų biologinių išteklių, kurie generuoja pajamas. Todėl išteklių būklės pablogėjimas gali sąlygoti darbo našumo sumažėjimą, nepaisant to kiek efektyvus ir optimizuotas būtų žvejojimo verslas, nes laikinai sustabdytos žvejojimo veiklos bendrąją pridėtinę vertę mažintų patiriamos pastoviosios sąnaudos bei darbuotojams mokamos prastovos. 2023 m. Baltijos laivyno rekordiška išaugęs darbo našumas sąlygojo ir ženklų vidutinio darbo užmokesčio augimą.

ABJ žvejojimo veiklą vykdančių ūkiu subjektų vidutinis metinis darbo užmokestis, palyginus su šalies vidurkiu

Darbo užmokesčio dydis yra gana plačiai analizuojamas tiek ekonomine, tiek socialine prasme. Šis rodiklis atspindi daugelį aspektų, kadangi yra reikšmingas dirbančiajam, kuriam tai dažnai yra pagrindinis pragyvenimo šaltinis, tiek ir darbdaviui, kuriam darbuotojo darbo užmokestis yra ir verslo sąnaudos bei valstybei, kuri savo reguliaciniais mechanizmais tiesiogiai daro įtaką darbo užmokesčiui ir kuriai darbo užmokesčio dydis yra svarbus visuomenės gyvenimo lygio indikatorius.

Šioje analizėje darbo užmokestį vertinsime kaip socialinės reikšmės rodiklį. Darbo užmokestis tiesiogiai veikia ne tik gyvenimo lygį, bet ir darbuotojo visuomeninę padėtį, pripažinimą bendruomenėje, atlieka materialinio ir moralinio pasitenkinimo bei skatinimo vaidmenį. Vertinant pragyvenimo lygio užtikrinimą žvejojimo sektoriaus darbuotojams, vidutinis metinis (bruto) darbo užmokestis ABJ žvejojimo įmonėse bus lyginamas su bendru Lietuvos privataus sektoriaus su individualiomis įmonėmis vidutiniu metiniu (bruto) darbo užmokesčiu, žemės ūkiu, miškininkystės ir žuvininkystės klasterio vidutiniu metiniu (bruto) darbo užmokesčiu, žuvų perdirbimo pramonės įmonėmis bei minimaliąja mėnesine alga. ABJ žvejojimo įmonių mokamas vidutinis darbo užmokestis etatui, kaip ir palyginimui parinkti kiti darbo užmokesčio rodikliai (27 pav.), 2014-2023 m. laikotarpiu turėjo augimo tendenciją. Jei 2014 m. ABJ sektoriaus darbo užmokestis buvo beveik lygus vidutiniam Lietuvos darbo užmokesčiui (privačios ir individualios įmonės), tai 2023 m. buvo 52% didesnis. Palyginus su žemės ūkiu, miškininkystės ir žuvininkystės klasterio vidutiniu darbo užmokesčiu bei minimaliąja alga, ABJ žvejojimo įmonės mokėjo atitinkamai 82% ir 256% didesnę darbo užmokestį. Didesniam darbo užmokesčiui įtakos turėjo, maža darbuotojų pasiūla žvejojimo rinkai, atšiaurios darbo sąlygos bei specializuotos kvalifikacijos poreikis. Jei 2014 m. vidutinis darbo užmokestis ABJ žvejojimo įmonėse buvo palyginti artimas kitiems šioje analizėje lyginamiems sektoriams, tai 2023 m. jis ženkliai lenkė augimu ypač 2022-2023 laikotarpiu. Palyginti su perdirbimo pramonės segmentais „11-49 darbuotojų“ ir „iki10 darbuotojų“, ABJ žvejojimo įmonių vidutinis metinis atlyginimas 2023 m. buvo atitinkamai 129% ir 113% didesnis.

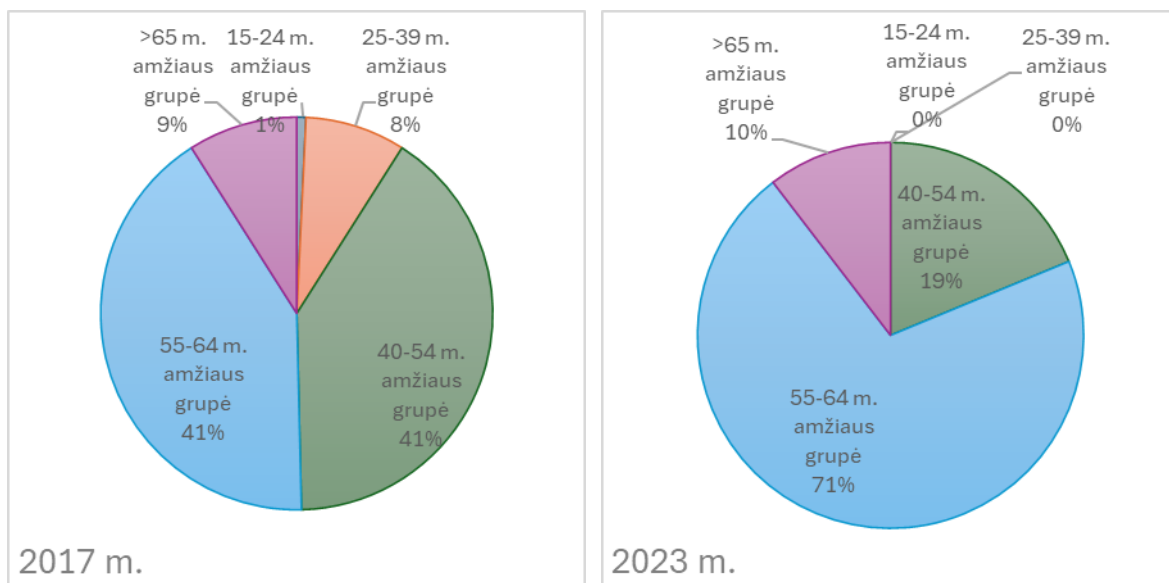
Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIŠ), VDA

27.pav. Vidutinis metinis (bruto) darbo užmokestis ABJ žvejybos laivyne bei kituose palyginamuosiuose sektoriuose 2014-2023 m.

Kaip ir minėta šioje analizėje, aukštas darbo užmokesčio lygis 2023 m. buvo susijęs su ženkliai padidėjusiu darbo našumu ABJ žvejybos sektoriuje.

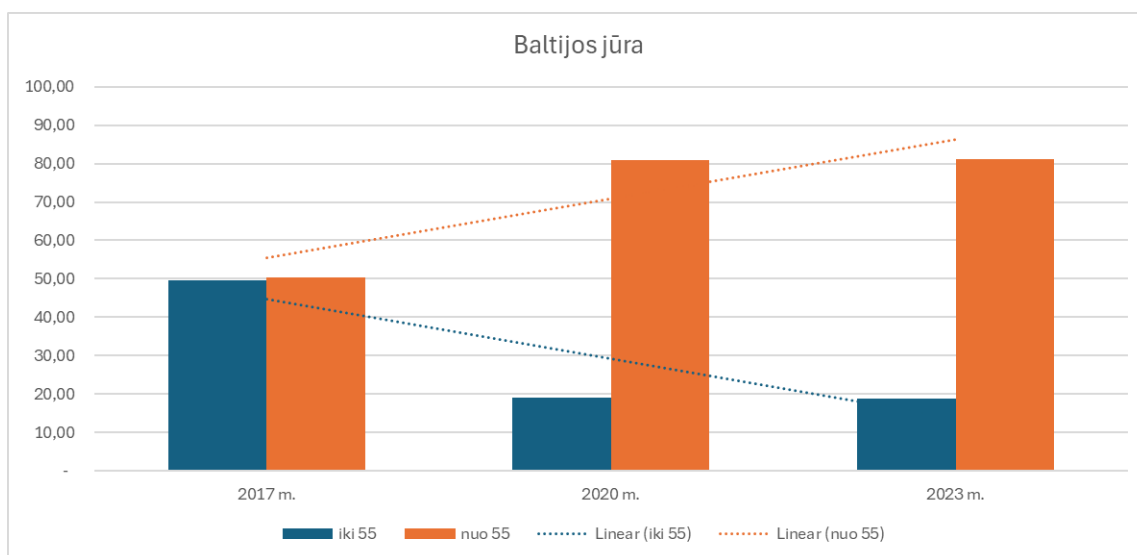
ABJ žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymo pagal amžiaus grupes pokytis.

Darbo jėgos pasiūlą darbo rinkoje dažnai atspindi atitinkamo sektoriaus darbuotojų amžiaus grupių pasiskirstymas. Pavyzdžiui, sektoriuose, kuriuose dominuoja vyresnio amžiaus darbuotojai, gali kilti iššūkių dėl artėjančių pensijų ir būtinybės pritraukti jaunąją kartą. Tuo tarpu sektoriai, kuriuose daugiausia dirba jauni darbuotojai, gali susidurti su didesne darbuotojų kaita ir poreikiu nuolat investuoti į mokymus bei kvalifikacijos kėlimą. Amžiaus grupių pasiskirstymas taip pat gali turėti įtakos darbo sąlygoms, atlyginimų struktūrai ir karjeros galimybėms. Didėjant amžiaus grupei yra signalas, kad darbo rinkoje trūksta pakaitinės darbo jėgos, ji neatsinaujina.

Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIS)

28.pav.ABJ žvejybos sektoriaus darbuotojų amžiaus pasiskirstymas 2017 m. ir 2023 m.

Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIS)

29.pav.ABJ žvejybos sektoriaus apjungtų darbuotojų grupių (iki 55 m. ir virš 55 m) tendencija 2017-2023 m.

2017 m. ABJ žvejybos laivyno darbuotojų amžiaus struktūroje, 55-64 m. ir 40-54 m. amžiaus grupių darbuotojai sudarė po 41% bendrame ABJ segmento darbuotojų skaičiuje. Tuo tarpu vyresnių nei 65 m. darbuotojų buvo apie 9% bendrame skaičiuje. Jaunesnio amžiaus darbuotojų ABJ laivyne 2017 m. dirbo palyginti nedaug – 25-39 m. amžiaus grupė sudarė 8%, o 15-24 m. tik 1%. Paprastai jauniausi darbuotojai dirba laivo denio skyriuje, kuriam būdingi didelio fizinio krūvio darbai, tačiau ir čia, ABJ žvejybos sektoriuje, vidutinis darbuotojų amžius siekė 52 metus. Laivo mašinų skyriaus darbuotojai buvo vyresni ne 55 metų amžiaus ir tai rodo, jog ši darbo pozicija pastaruoju metu visiškai nepritraukia jaunos darbo jėgos ir laikui bėgant gali kilti sunkumų dėl įdarbinimui reikalingų specialistų. Apie 18% laivo mašinų skyriaus darbuotojų buvo vyresni nei 65 metų amžiaus.

Palyginus su 2023 m., ABJ žvejojimo laivyno darbuotojų amžiaus pasiskirstymas rodo žvejojimo sektoriaus darbuotojų senėjimo tendenciją. Minėtuoju laikotarpiu, 40-54 m. amžiaus grupės darbuotojų dalis sumažėjo iki 19% bendroje struktūroje, o jų vietą užėmė 55-64 m. amžiaus grupė, kuri 2023 m. jau sudarė 71% visų ABJ žvejojimo sektoriaus darbuotojų. Darbo jėgos senėjimo tendenciją patvirtina ir vyresnių nei 65 m. darbuotojų procentinės dalies padidėjimas iki 10%.

Padalinus darbuotojų amžiaus intervalą į dvi grupes – iki 55 m. ir virš 55 m., 2017-2023 m. laikotarpiu matosi aiški tendencija: darbuotojų iki 55 m. skaičius mažėja, o darbuotojų virš 55 m. skaičius didėja. Vyresnių darbuotojų dominavimą sektoriuje būtų galima paaiškinti tuo, kad žvejojimo sektoriuje dažnai reikia didelės patirties ir specializuotų įgūdžių, kurie paprastai įgyjami per daugelį metų. Vyresni darbuotojai greičiausiai turi reikiamą kompetenciją ir žinias. Tuo tarpu senėjimo tendenciją lemia tai, kad jaunesnės kartos darbuotojai gali būti mažiau linkę siekti karjeros žuvininkystėje, vietoj to pasirinkdami galimybes kituose sektoriuose, kurie siūlo skirtingas karjeros perspektyvas, lengvesnes darbo sąlygas bei geresnį atlygį. Viena iš priežasčių, gali būti mažai mokymo programų ir švietimo galimybių, skirtų pritraukti jaunesnius asmenis į žuvininkystės sektorių, todėl fiksuojama mažesnė jaunesnių amžiaus grupių atstovavimo dalis. 2017 m. pagal DRP programą vykdyto socialinių rodiklių tyrimo duomenimis, lyginant skirtingas pareigybes, buvo nustatyta, jog vyriausi darbuotojai dirbo elektro-radaro navigatoriaus pozicijoje, jų vidutinis amžius buvo 67 metai, tuo tarpu vidutinis kapitono amžius buvo 51 metai.

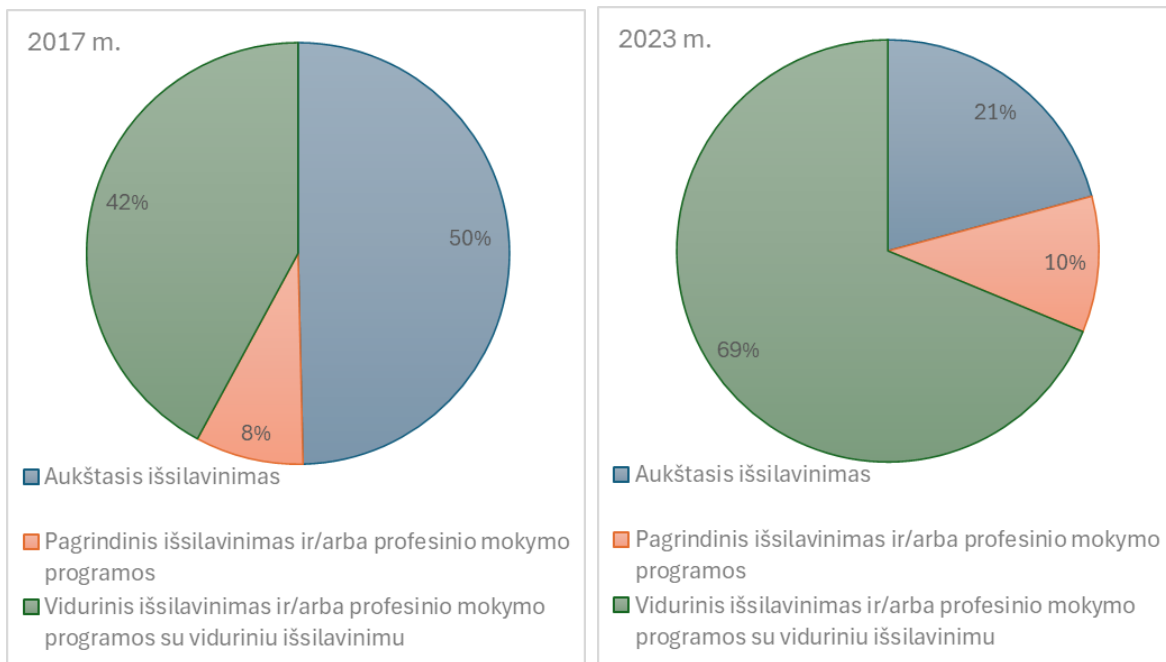
Kita vertus daugelis ES valstybių narių didina pensinį amžių, siekdamas ilgiau išlaikyti vyresnio amžiaus žmones darbo rinkoje ir taip sulėtinti bendros valstybinių pensijų finansinės naštos augimą. Tokių bandymų sėkmė tam tikru mastu priklauso nuo tinkamo darbo vietų pasiūlos. Tai gali iš dalies padėti kompensuoti visuomenės senėjimo poveikį ir pagerinti kai kurių vyresnio amžiaus žmonių, kurie kitu atveju neturėtų tinkamų pajamų išėjus į pensiją, finansinę gerovę.

Žvejojimo sektoriaus darbuotojų senėjimo tendencijas patvirtina ir palyginimas su pagal specifiką artimu žemės ūkio gamybos sektoriumi. Eurostat duomenimis, 2023 m. Lietuvoje žemės ūkio gamybos (augalininkystė, gyvulininkystė, medžioklė ir jiems artimos verslo šakos) sektoriuje 28% visų darbuotojų priklausė 55-64 m. amžiaus darbuotojų grupei (2017 m. buvo 25%), palyginimui – ABJ žvejojimo sektoriuje šios amžiaus grupės darbuotojų buvo 71% (2017 m. buvo 41%) nuo bendro šio sektoriaus žvejų skaičiaus. 2023 m. ES šalių žemės ūkio sektoriuje dirbančių 50-64 m. amžiaus grupės darbuotojų dalis bendroje struktūroje sudarė apie 24% ir buvo 2 procentiniais punktais daugiau nei 2017 m. Nors ES ir Lietuvos žemės ūkio sektoriuose matoma nežymi darbo jėgos senėjimo tendencija, tačiau palyginus su Lietuvos ABJ žvejojimo sektoriumi, darbo jėgos senėjimo procesas nėra toks žymus.

ABJ žvejojimo sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą.

Minimalūs kvalifikacijos bei išsilavinimo reikalavimai laivo denio tarnybos vadovaujantiems specialistams, kapitonoams, eiliniams jūrininkams ir kitam personalui yra apibrėžti Lietuvos Respublikos teisės aktuose. ABJ regione žvejojantys jūrininkai turi baigti atitinkamus specialiuosius rengimo kursus pagal Jūrininkų rengimo, atestavimo ir budėjimo kodekso, priimto 1995 m. konferencijos 2 rezoliucija su pakeitimais (toliau – JRAB kodeksas), reikalavimus. Atskirai jūrininkų kategorijai privalomi JRAB kodekso reikalavimai apibrėžti

2005 m. rugpjūčio 8 d. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro įsakyme Nr. 3-355 Dėl Lietuvos Respublikos jūrinių laipsnių suteikimo, jūrinio laipsnio diplomų, globalinės jūrų avarinio ryšio saugumo sistemos radijo ryšio operatoriaus diplomų, jūrinio laipsnio kvalifikacijos liudijimų, šių dokumentų išdavimo ir pripažinimo patvirtinimų ir specialiųjų liudijimų išdavimo jūrininkams taisyklių patvirtinimo. Asmeniui norinčiam gauti jūreivio kompetencijos liudijimą ir atitikti minimalius reikalavimus eiliniam laivo denio tarnybos jūrininkams reikalinga vykdyti jūreivio mokymo programą. Šiai programai minimalus išsilavinimas – pagrindinis, po programos suteikiama profesinė jūreivio kvalifikacija.

Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIS)

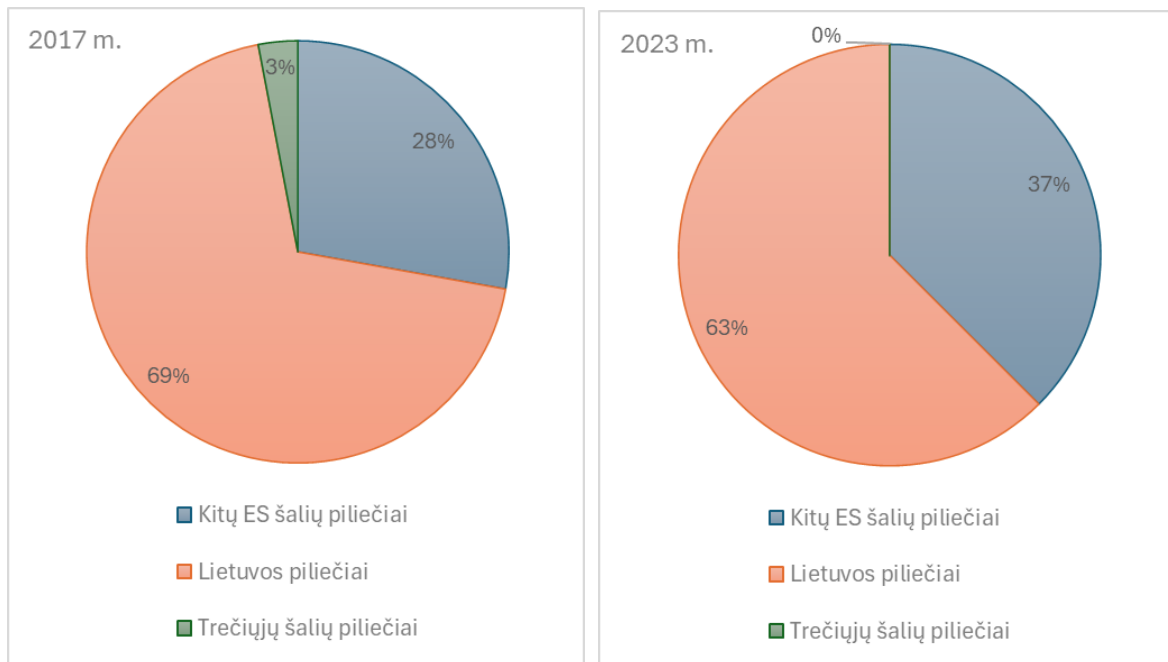
30.pav.ABJ žvejojimo sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą 2017 m. ir 2023 m.

2023 m. darbuotojų, turinčių mažiausią kvalifikaciją (profesinio mokymo programos be vidurinio išsilavinimo) skaičius siekė 10% ir nežymiai pasikeitė nuo 2017 m., kuomet šios kvalifikacijos darbuotojai sudarė 8% bendro ABJ žvejojimo įmonių darbuotojų skaičiaus. Pastebimai sumažėjo aukštąjį išsilavinimą turinčių darbuotojų skaičius ir 2023 m. jis sudarė 21%, tuo tarpu 69% darbuotojų buvo baigę profesinio mokymo programas su viduriniu išsilavinimu. Aukštasis išsilavinimas yra būtinas laivo denio tarnybos vadovaujančiųjų specialistų pozicijose, taip pat buvo dominuojantis tralų meistro ir mechaniko pozicijose.

ABJ žvejojimo sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal pilietybę.

Atliekant žvejojimo laivyno socialinės padėties vertinimą, vienas iš svarbesnių socialinių rodiklių, kuris parodo poveikio reikšmingumą nuo žvejojimo verslo priklausantiems bendruomenėms, yra samdomų darbuotojų iš užsienio dalis bendroje darbuotojų struktūroje. 2017-2023 m. laikotarpiu reikšmingų pasikeitimų darbuotojų pasiskirstyme pagal pilietybę neužfiksuota. Vadovaujantis socialinių rodiklių tyrimo duomenimis, 2017 m. ABJ žvejojimo įmonėse 69% darbuotojų turėjo Lietuvos pilietybę, 28% - buvo kitų ES šalių piliečiai ir apie 3% buvo pasamdyti iš trečiųjų šalių. Lietuvos pilietybę turinčių žvejų 2023 m. sumažėjo 6 procentiniais punktais, iki 63%, o likusią dalį – 37% sudarė kitų ES šalių piliečiai. Iš trečiųjų

šalių, 2023 m. darbuotojų nebuvo samdoma. Apibendrinant tyrimo rezultatus, apie trečdalis darbuotojų, dirbančių ABJ laivyne yra užsienio piliečiai. Šiam darbuotojų pilietybės pasiskirstymui įtakos turi užsienio kapitalo įmonių atėjimas į Lietuvos ABJ žvegybos sektorių, pagrįste iš Estijos ir Latvijos.

Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIŠ)

31.pav.ABJ žvegybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal pilietybę 2017 m. ir 2023 m.

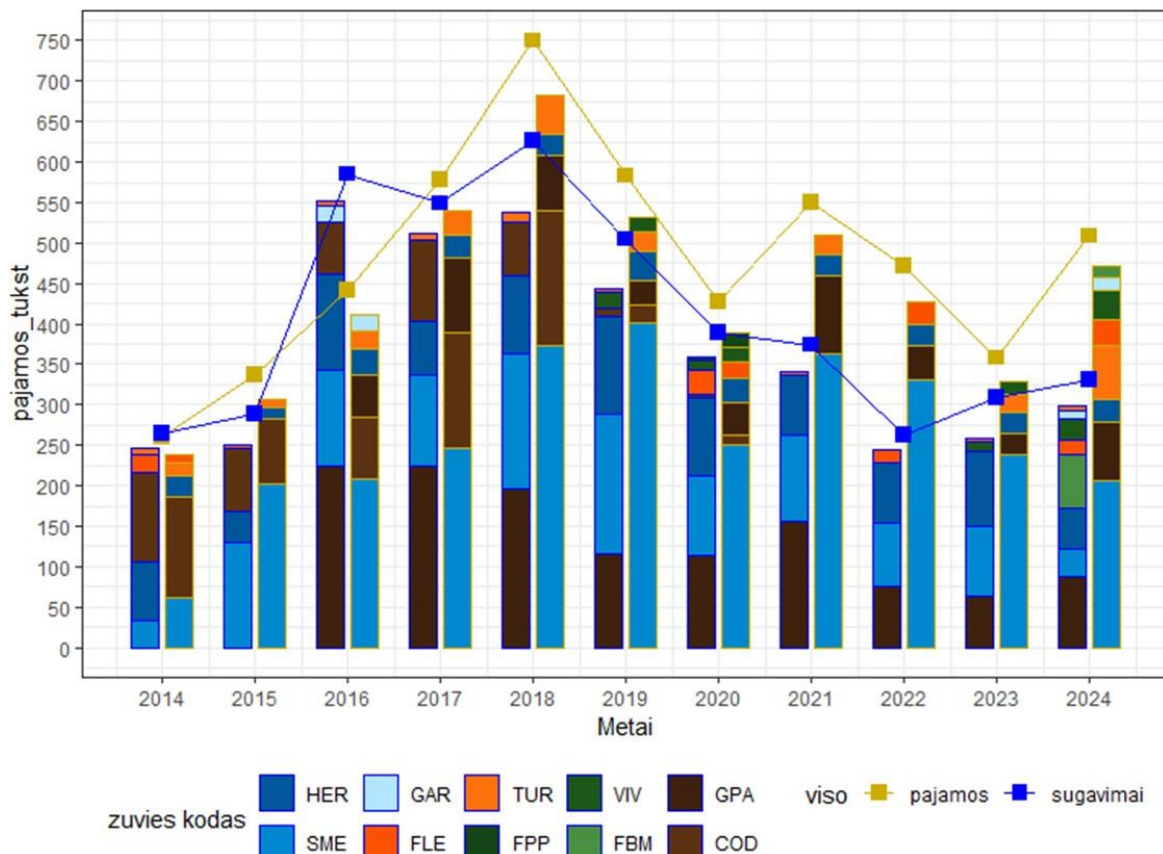
ABJ žvegybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal darbuotojo lytį.

Kadangi pagal duomenų rinkimo programos metodiką, žvegybos Baltijos jūroje darbuotojų skaičiaus ir socialinių rodiklių tyrimas apima tik darbuotojus, dirbančius laive, o darbuotojai krante nėra įtraukiami, 2023 m. visi laivo denio, mašinų skyriaus ir laivo denio tarnybos vadovaujančių specialistų pozicijose dirbantys darbuotojai buvo vyrai. 2017 m. vykdyto specializuoto socialinių rodiklių tyrimo duomenimis, 60% ABJ žvegybos laivyną krante aptarnaujančio personalo sudarė moterys. Daugiausia moterų dirbo reklamos ir rinkodaros specialistų pozicijoje, buhalterijoje ir įmonės administracijoje.

Verslinės žvejybos Baltijos priekrantėje situacijos analizė

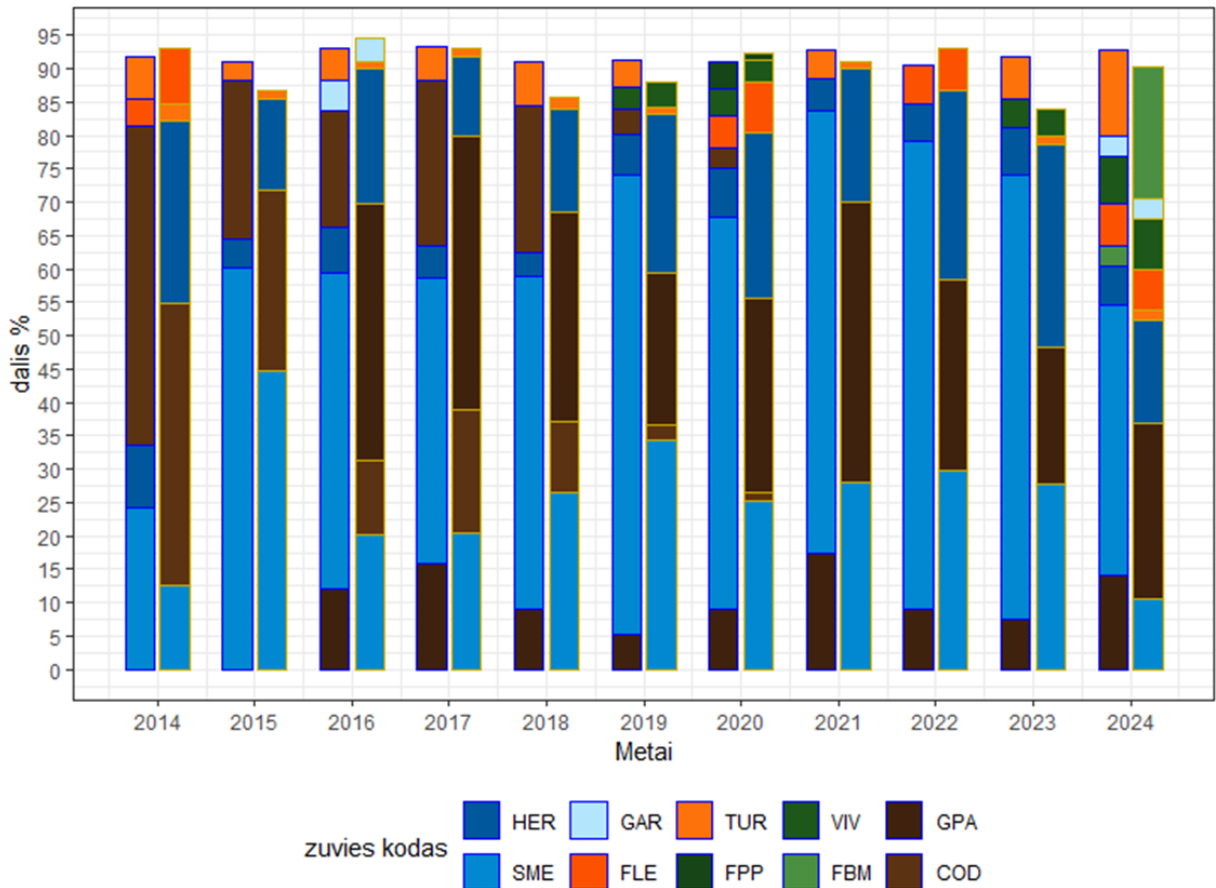
Kaip buvo minėta, verslinės žvejybos Baltijos jūros priekrantėje situacija per paskutinius dešimt metų buvo vertinama kelis kartus. Paskutinis vertinimas atliktas 2023 metais (Bučas ir kt. 2023). Šiame darbe pateiksime atnaujintus sugavimų pagal rūšis ir sezoniškumo vertinimus.

Baltijos priekrantės sugavimų rūšinė sudėtis yra žymiai įvairesnė nei ABJ. Per 2014 – 2024 metų laikotarpį Baltijos priekrantėje registruota 38 žuvų rūšių sugavimai, tačiau rūšinė sudėtis kas metai svyravo – atskirais metais registruota 23 -31 žuvų rūšis. Bendrai tik 10 žuvų rūšių sudarė 90% laimikio vertės, o atskirais metais po 4 -8 žuvų rūšys (32.pav. ir 33.pav.).

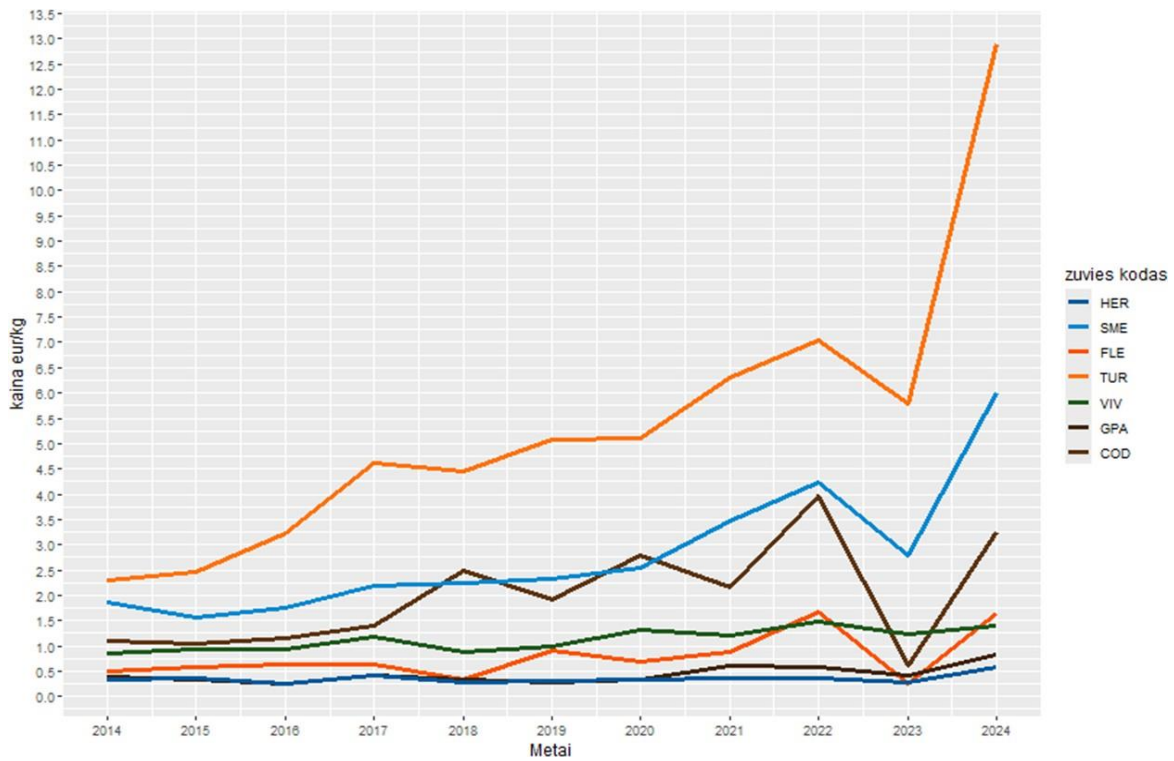
32.pav. Baltijos priekrantės verslinės žvejybos bendri sugavimai ir pajamos (linijos) ir žuvų rūšių kurios sudarė 90% metinių pajamų sugavimai (kairysis stulpelis) ir pajamos iš jų (dešinysis stulpelis) 2014- 2024 metais

Kaip matyti iš paveikslų 34 ir 35 pajamas už sugautą laimikį lėmė ne tik rūšinė sugavimų sudėtis, bet ir žuvų kaina. Nebūtinai tos rūšies, kurios sugavimų kiekis buvo didžiausias generavo didžiausias pajamas. Iki 2019 tiek sugavimuose tiek vertė svarbiausios buvo stintos ir menkės, nuo 2020 metų, kai įsigalėjo tiesioginis menkių žvejybos draudimas, stintos tapo pagrindiniu pajamų šaltiniu. Grundalų sugavimai kai kuriais metais buvo santykinai dideli, bet generavo santykinai nedaug pajamų. 2024 metais stintų sugauta labai mažai, bet jos generavo santykinai didžiausią pajamų dalį.

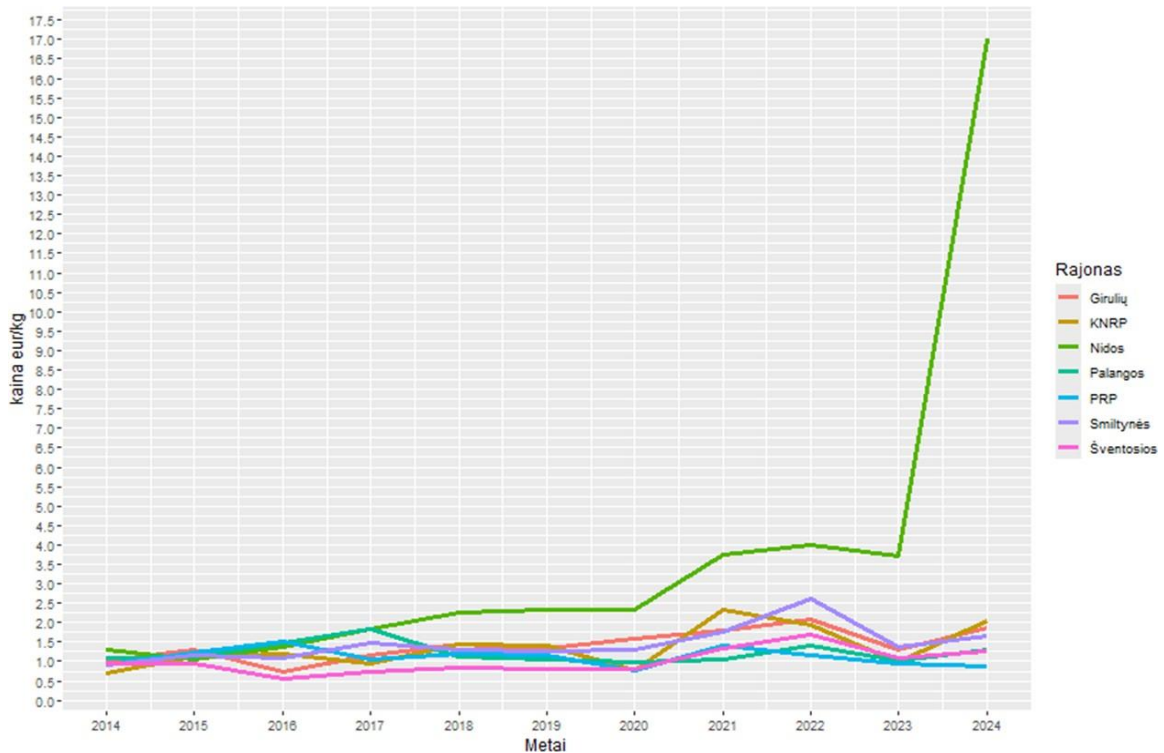

33.pav. Baltijos priekrantės verslinės žvejybos žuvų rūšių, kurios sudarė 90% metinių pajamų dalis sugavimuose (kairysis stulpelis) ir dalis pajamose (dešinysis stulpelis) 2014-2024 metais

Baltijos priekrantės žvejybos sektoriaus pajamas lėmė kainų augimas. Remiantis EUMOFA duomenimis, nuo 2014 iki 2024 metų pagrindinių žuvų kainos nuolat didėjo (34.pav.), tik 2023 metais buvo kainų sumažėjimas, bet 2024 metais vėl stipriai išaugo. 2024 metais registruotos ypač didelės oto kainos, 2024 metų gegužės mėnesį Nidos ruože ota kaina siekė iki 20 eurų už kilogramą (35.pav.). Nidos ruože sugautų žuvų vidutinė kaina nuo 2018 metų ženkliai didesnė nei kituose priekrantės ruožuose (35.pav.), tai ko gero lėmė efektyvus vietos žvejų ir turistus aptarnaujančių prekybos ir maitinimo įstaigų bendradarbiavimas.

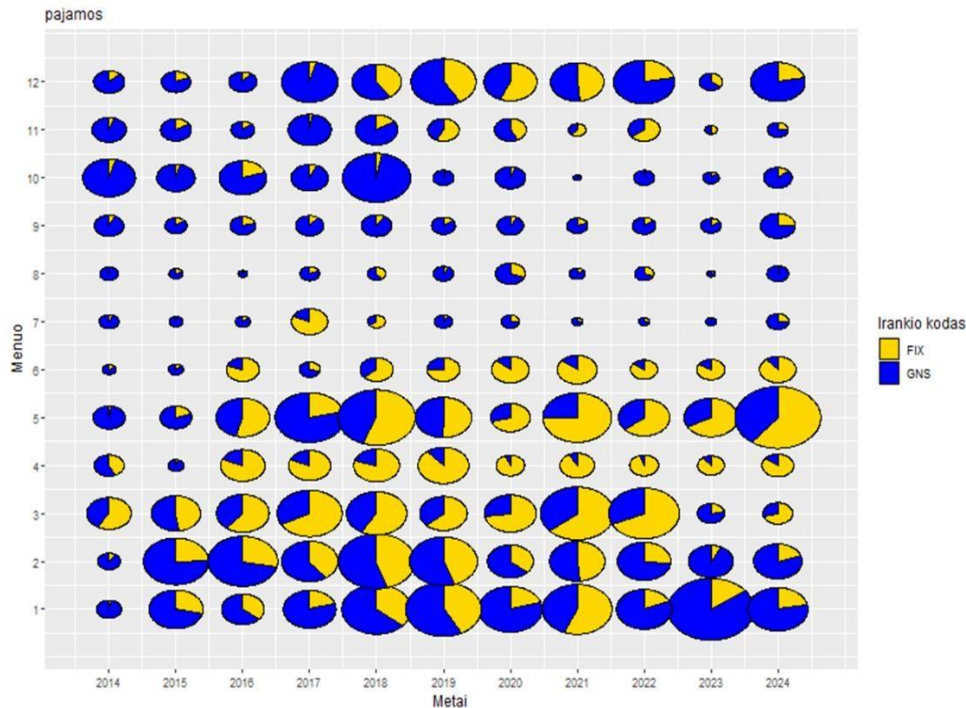

34.pav. Baltijos priekrantės verslinės žvejybos pagrindinių žuvų rūšių vidutinės metinės pirmo supirkimo kainos 2014- 2024 metais, pagal EUMOFA duomenis

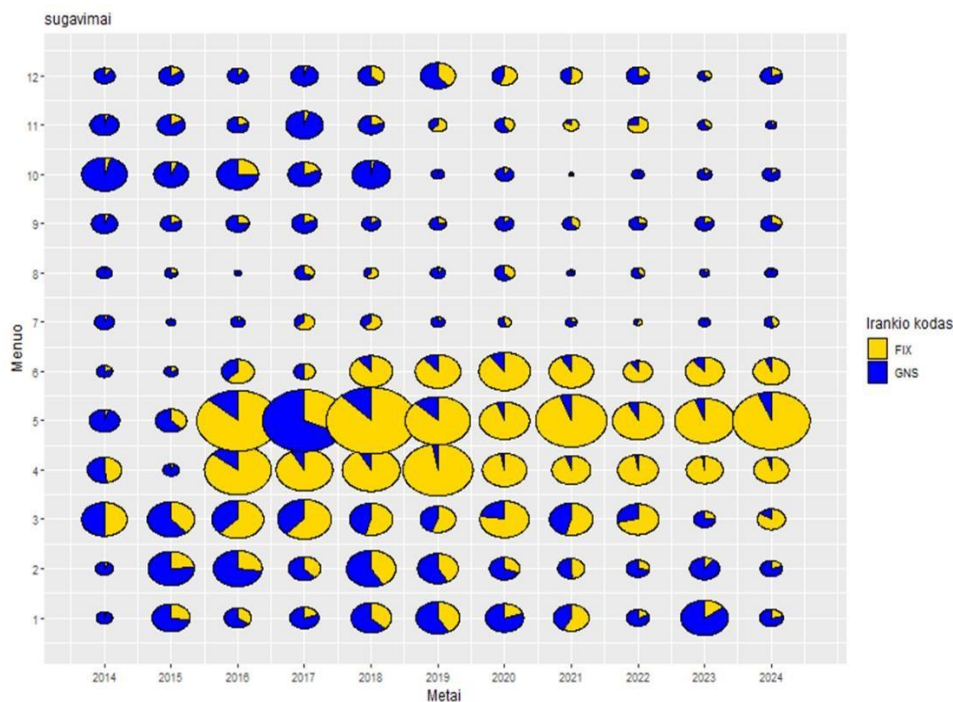

35.pav. Baltijos priekrantės verslinės žvejybos produkcijos vidutinės metinės kainos pagal priekrantės rajonus 2014- 2024 metais, pagal EUMOFA duomenis

Baltijos jūros priekrantėje žvejojama dviem žvejybos įrankių grupėmis - statomais tinklais ir gaudyklėmis. Ankstesniuose tyrimuose buvo nustatytam, kad gaudyklės tampa vis svarbesniu pajamų šaltiniu. Tiesa pastaraisiais metais, dėl ypač mažų stintos sugavimų gaudyklėmis, jų vaidmuo vėl sumenko – svarbios išlieka tik gegužės mėnesį kai gausiai sugaunami grundalai, (36.pav. ir 37.pav.)

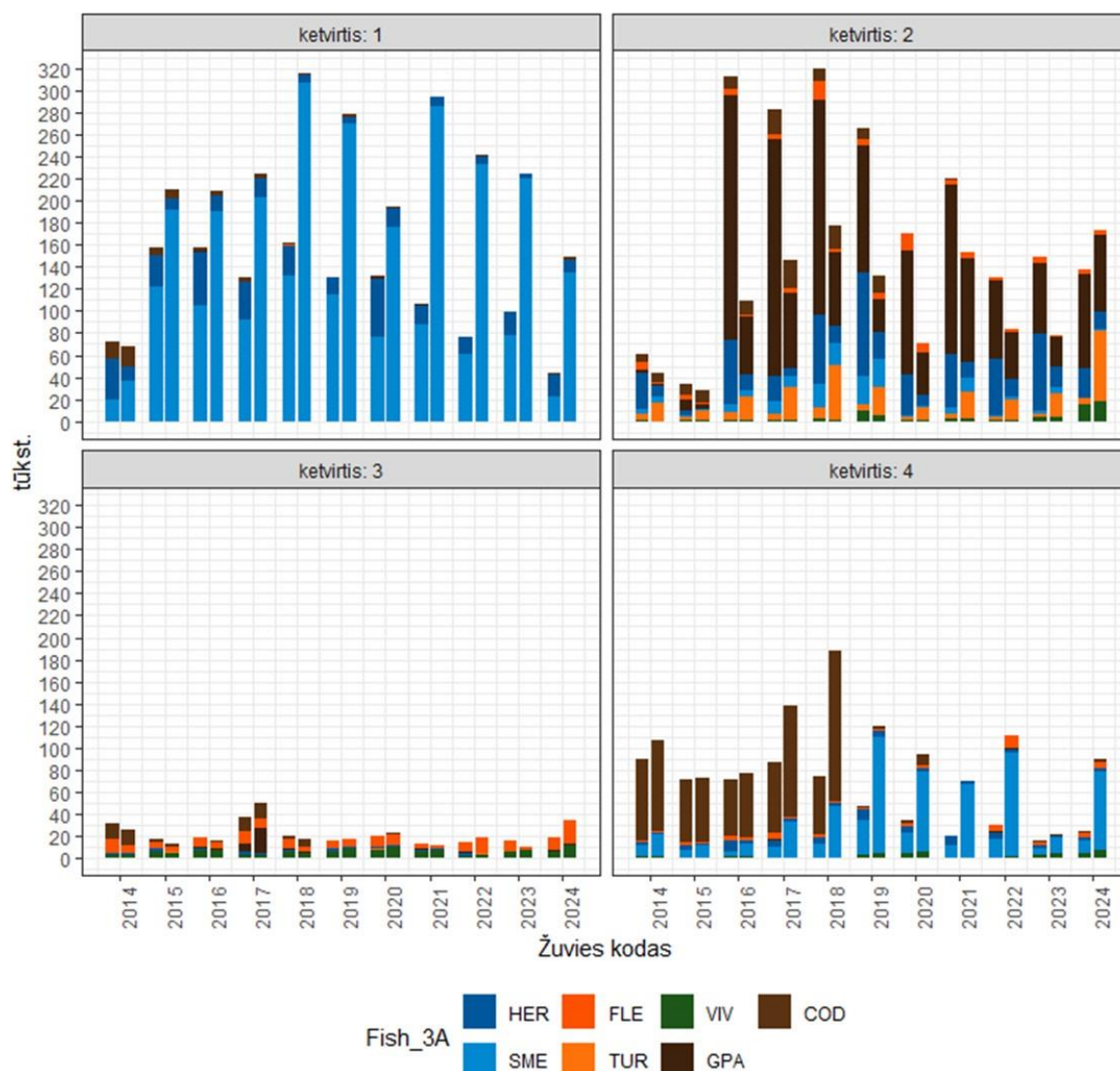

36.pav.
Mėnesinės
pajamos iš
statomų tinklų
(GNS) ir
gaudyklių
(FIX) 2014 –
2024 metais,

37.pav.
Mėnesiniai
sugavimai
statomais
tinklais
(GNS) ir
gaudyklėmis
(FIX) 2014 –
2024 metais

Sugavimų rūšinė sudėtis yra aiškiai sezoniška. Pirmąjį ketvirtį daugiausia žvejojamos stintos ir strimelės. Po tiesioginės menkių žvejybos draudimo pajamos generuotos pirmame ketvirtyje sudaro didžiausią dalį. Antrasis ketvirtis pasižymi didesne rūšine įvairove, grundalai ir otai generuoja daugiausia pajamų. Dėl didelių grundalų sugavimų 2015 – 2018 metais, antras ketvirtis generavo dideles pajamas, beveik tokias kaip ir pirmą ketvirtį. Pastaruoju metu išauga ota vaidmuo. Trečias ketvirtis pasižymi didžiausia rūšine sugavimų įvairove, bet generuoja mažiausias pajamas. Ketvirtame ketvirtyje iki 2020 metų menkės buvo svarbus pajamų šaltinis, bet pastaruoju metu stinta tampa svarbiausiu pajamų šaltiniu ketvirtą ketvirtį (38.pav.).

38.pav.Pagrindinių žuvų rūšių sugavimai ir pajamos pagal ketvirčius 2014- 2024 metais,

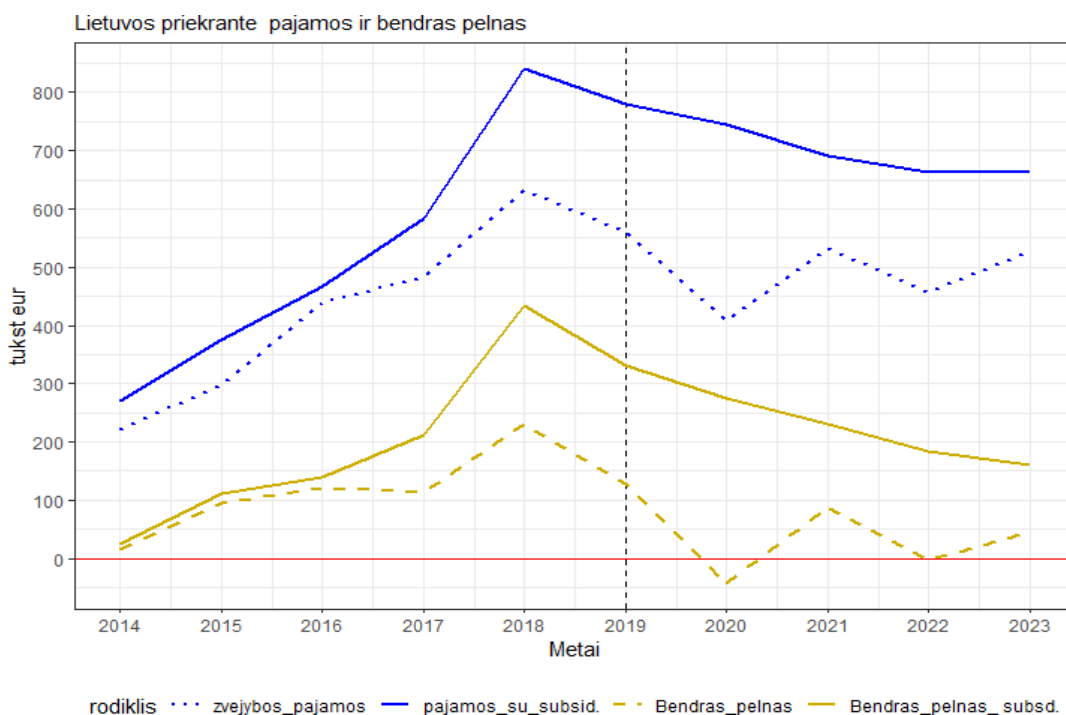
Situacija Baltijos jūros priekrantėje tampa kritine, nes pastaruoju metu praktiškai tik vienos žuvų rūšies – stintos sugavimai ir išaugusi pirmo supirkimo kaina užtikrina Baltijos priekrantės žvejų verslininkų pragyvenimą. Tačiau stintų kaina gali ir nukirsti, nes jos atvežama iš Estijos, kur jų pirmo supirkimo kaina nesiekia nei 1 euro. Grundalai taip pat svarbus pajamų šaltinis, bet jų kaina labai maža ir beveik nekyla, todėl net ir dideli grundalų sugavimai negali generuoti

gero pelno. Otas taip pat yra vienas iš svarbiausių pajamų šaltinių, bet pajamas iš ota taip pat labai pakilusi supirkimo kaina, ypač Nidoje.

Verslinės žvejybos Baltijos priekrantėje pelningumo analizė

2014-2023 m. laikotarpiu, priekrantės žvejybos įmonių pajamų pokytį galima būtų išskirti į dvi dalis. Pirmasis, pajamų augimo etapas apima 2014-2018 m. laikotarpį, kuomet pajamos už sužvejotą ir iškrautą žuvų produkciją išaugo 71,5%, tuo tarpu 2018-2023 m. laikotarpiu pajamos sumažėjo 14%. Pastarasis laikotarpis, kaip ir ABJ laivynui buvo sudėtingas dėl menkių žvejybos draudimo (ypač DFN 8-12 m. priekrantės segmentui), COVID19 pandemijos bei karo Ukrainoje ir jo sukulto energijos produktų kainų bei aukštos infliacijos.

Analizuojant Baltijos priekrantės ekonominiu rodiklius aiškiai matyti didžiulė neigiama tiesioginė menkių žvejybos draudimo įtaka. (39.pav.). Menkių žvejybos sustabdymas 2020 m. sutapo su COVID19 pandemijos protrūkiu bei jos kontrolei taikomų verslo suvaržymo priemonių taikymu. Abiejų faktorių veikiamas, priekrantės įmonių bendrasis pelnas 2020 m. smuko, patiriant nuostolius. 2021 m. buvo užfiksuotas bendrojo pelno padidėjimas, tačiau 2022 m. vėl nukrito į neigiamą zoną. Priekrantės įmonių ekonominiam gyvybingumui palaikyti, kriziniu laikotarpiu buvo mokamos tiesioginės išmokos iš EJŽAF fondo, todėl subsidijuotas bendrasis pelnas buvo teigiamas visu analizuojamu laikotarpiu.

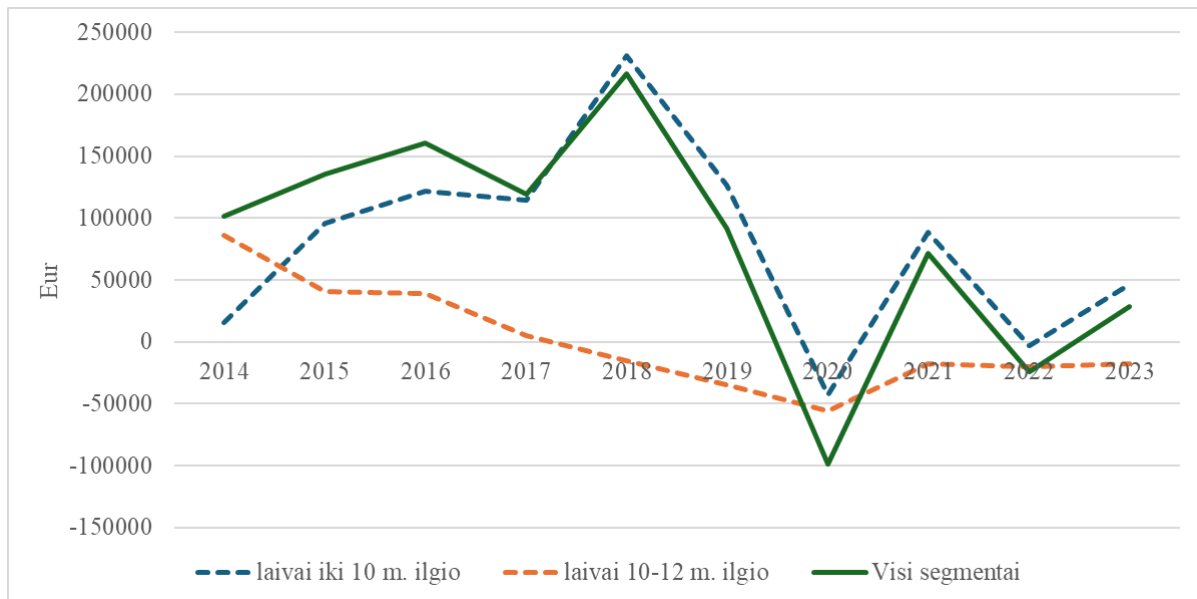

Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIS)

39.pav.Lietuvos Baltijos jūros priekrantės verslinės žvejybos deklaruotos pajamos bei bendras pelnas , be subsidijų ir su subsidijomis

Svarbu atkreipti dėmesį, kad priekrantės laivyną sudariusių dviejų segmentų PG 10-8 m. ir DFN 10-12 m. ekonominių rodiklių dinamika 2014-2023 m. laikotarpiu buvo skirtinga. Kaip matyti pav. mažųjų priekrantės laivų iki 10 m. ilgio bendrasis pelnas 2014-2018 m. turėjo

augimo tendenciją, kai tuo tarpu didesnių 10-12 m. žvejybos laivų pelningumas mažėjo, ir praktiškai iki 2023 m. neatsistatė iki teigiamos gražos (40.pav.).

Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIŠ)

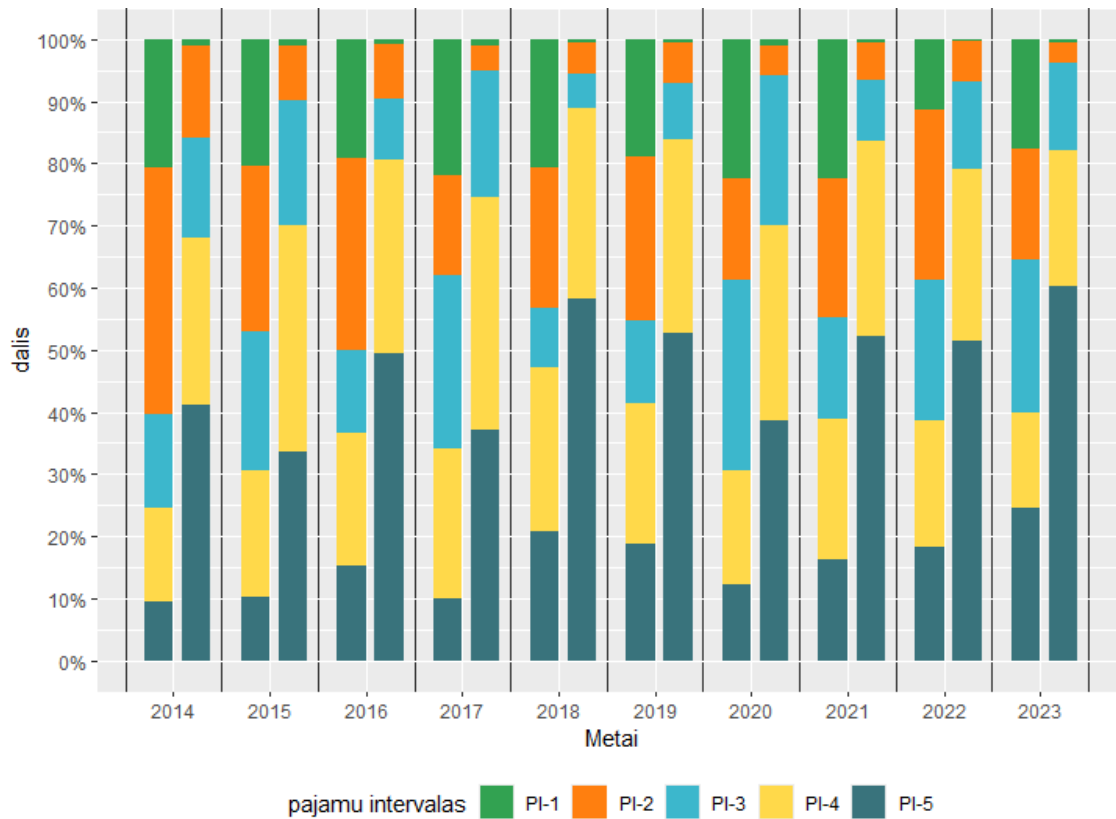
40.pav.Lietuvos Baltijos jūros priekrantės atskirų segmentų bendrasis pelnas 2014-2023 m. laikotarpiu

Vertinant priekrantės žvejybos laivyno išlaidas ir jų struktūrą, jos iš esmės skyrėsi nuo ABJ segmento. Priekrantės įmonėse, pagal 2023 m. duomenis, 47% visų išlaidų sudarė darbo užmokesčio išlaidos, 28% - kitos pastoviosios išlaidos, 9% - energijos sąnaudos, 7% - ilgalaikio turto nusidėvėjimo kaštai ir po 4% užėmė remonto bei kitos kintamosios išlaidos. Esant šiai išlaidų struktūrai, kuro išlaidos tokios didelės įtakos, kaip ABJ laivyne, neužima, tuo tarpu laivynas yra jautresnis darbo užmokesčio pokyčiams.

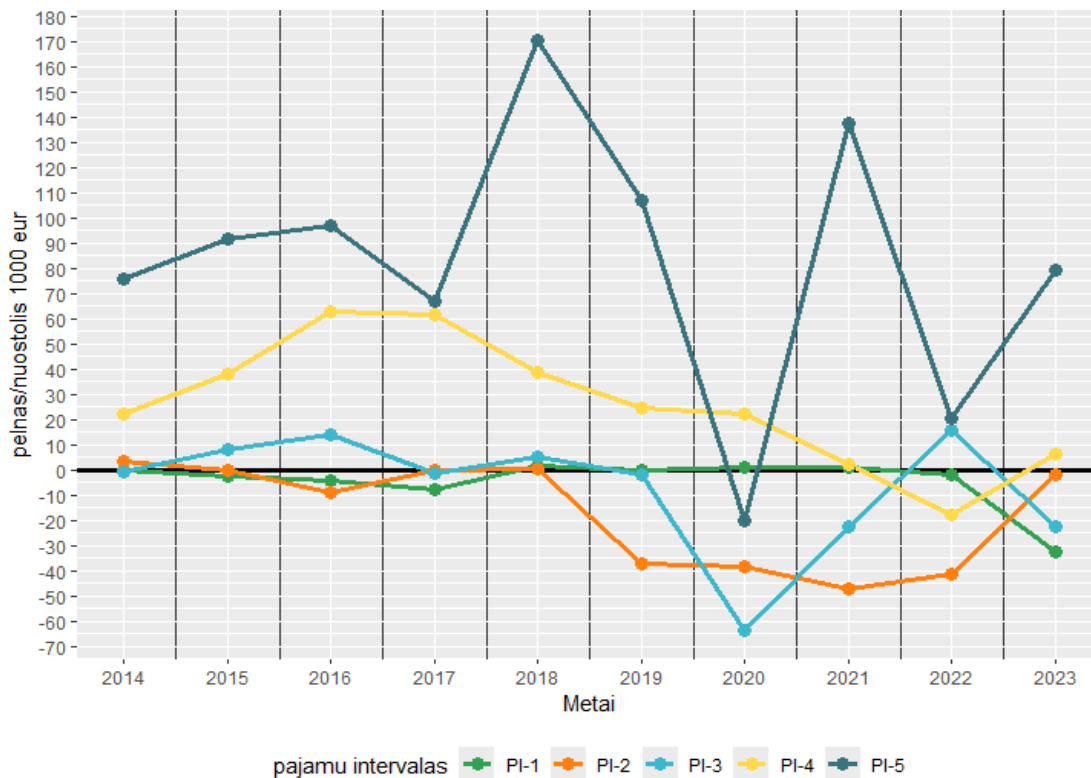
Pagal ŽDŪC duomenis per 2014 – 2023 metų laikotarpį Baltijos priekrantėje žvejojantios įmonės deklaravo metines pajams iš žvejybos nuo 3,0(!!!) iki kiek daugiau nei 73,5 tūkstančių eurų. Toks didelis žvejybos pajamų diapazonas konstatuotas ir ankstesniuose tyrimuose (A.Kontautas ir kt. 2016). Atsižvelgiant į tai įmonės sugrupavome pagal intervalus:

1. mažiau nei 1000 eurų – PI-1;
2. nuo 1000 iki 4999 eurų – PI-2;
3. nuo 5000 iki 9999 eurų – PI-3;
4. nuo 10000 iki 19999 eurų – PI-4;
5. 20000 eurų ir daugiau – PI-5

Baltijos priekrantės įmonių žvejybos pajamų ir pelningumo kitimas pavaizduotas 41 ir 42 paveiksluose.

41.pav. Baltijos priekrantės įmonės pagal žvejybos pajamų intervalus: kairysis stulpelis dalis procentais, dešinysis stulpelis – jų generuojamų žvejybos pajamų dalis procentais.

42.pav. Baltijos priekrantės verslinės žvejybos sektoriaus pelningumas pagal įmonių žvejybos pajamų intervalus

Analizuojant Baltijos priekrantės įmonių ekonominius rodiklius, matyti, kad PI-1 grupės įmonės sudaro nemažą dalį nuo visų įmonių skaičiaus – apie 18 -20%, bet generuoja mažiau nei 1% procento sektoriaus žvejybos pajamų. (41.pav.). Jos yra arba nuostolingos arba balansuoja ant nuostolio ribos (42.pav.).

PI-2 grupės įmonių dalis mažėja: 2014 metais apie 40% nuo visų sektoriaus įmonių, o 2023 apie 18%. Jų generuojamų žvejybos pajamų dalis taip pat mažėja nuo beveik 15% 2014 metais iki 3,4% 2023 metais. Šios grupės įmonės taip pat yra nuostolingos arba balansuoja ant nuostolio ribos.

PI-3 grupės įmonių dalis turi tendenciją didėti: 2014 metais virš 15%, o 2023 virš 24% nuo visų sektoriaus įmonių. Jų generuojamų žvejybos pajamų dalis labai svyruoja nuo 9 iki 20% nuo viso sektoriaus pajamų (2023 metais 14%).

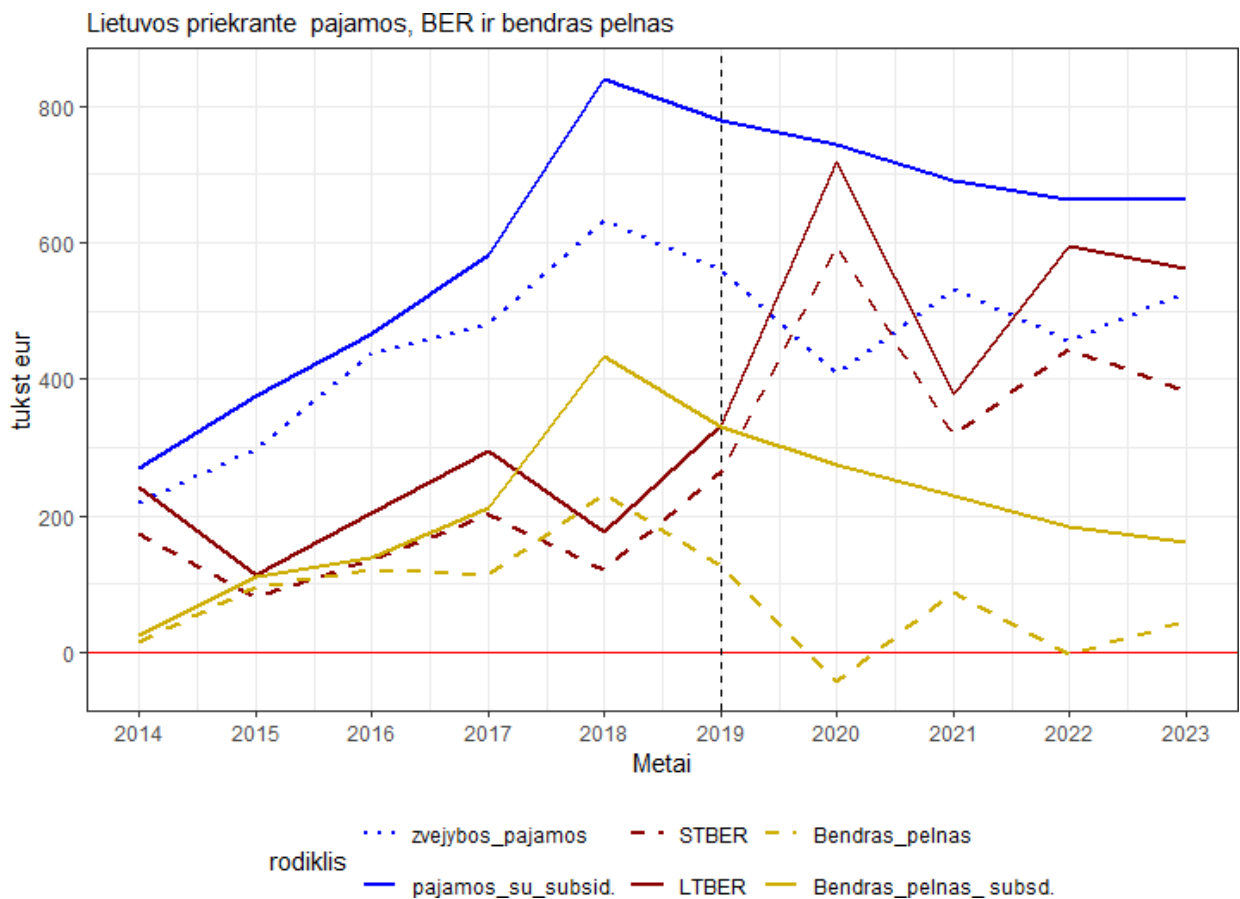
PI-4 grupės įmonių dalis tiek 2014 ir 2023 metais buvo virš 15% nuo visų sektoriaus įmonių, tačiau kitais metais jų dalis buvo 18 -26%, o 2023 virš 24%. Jų generuojamų žvejybos pajamų dalis 2015-2021 metais viršijo 30% viso sektoriaus žvejybos pajamų, tik 2014 ir 2022 buvo ties 27-28%, 2023iais- tik 22%. Šios grupės įmonės beveik visada buvo pelningos (išskyrus 2022 metus), bet jų pelningumas mažėja.

Stambiausios, PI-5 grupės įmonės generuoja didžiausią pelną, jų skaičius ir reikšmė auga: 2014 metais jų buvo 9,4% ir generavo 41,2 žvejybos pajamų, o 2023 metais jų dalis 24,4%, o generuojamo pelno dalis virš 60%.

Galima daryti išvadą, kad nemažai daliai įmonių žvejyba Baltijos priekrantėje nėra verslas, kuris užtikrina pragyvenimą, o tik papildoma veikla (detaliau skyriuje Verslinės žvejybos Baltijos priekrantėje socialinių rodiklių analizė). Tokių įmonių mažėja, o stambių įmonių didėja. Tai patvirtina mūsų ankstesnius tyrimus, kad Baltijos priekrantės tiek žvejybos galimybes, tiek žvejybos plotus reikėtų palikti mažesniai skaičiui stambių įmonių, o smulkioms efektyviausia būtų atsisakyti šio verslo. Kompensacijų suma už tai nebūtų didelė (skyrius valstybės paramos galimybės).

Ribinis laikinasis žvejybos draudimas (*break-even fishing closure*) Baltijos priekrantėje

Tiesioginės menkių žvejybos draudimas turėjo ryškų poveikį BER kitimui: nuo 2019 metų BER išauga ir labai svyruoja 2022 ir 2023 metais (43.pav.) . LTBER viršija žvejybos pajamas, o 2020 metais žvejybos pajams viršija ir LTBER ir STBER. Toks svyravimas sąlygotas tuo, kad sugavimų struktūroje trumpaamžės žuvis – stintos pakeičia ilgaamžes – menkes. Tai labai rimtas bankroto rizikos signalas. Tokią riziką sustiprina ir stintos sugavimų sumažėjimas paskutiniaisiais metais, jeigu tokia tendencija išsilaikys, tai kitos žuvų rūšys nebeužtikrins sektoriaus išgyvenimo.

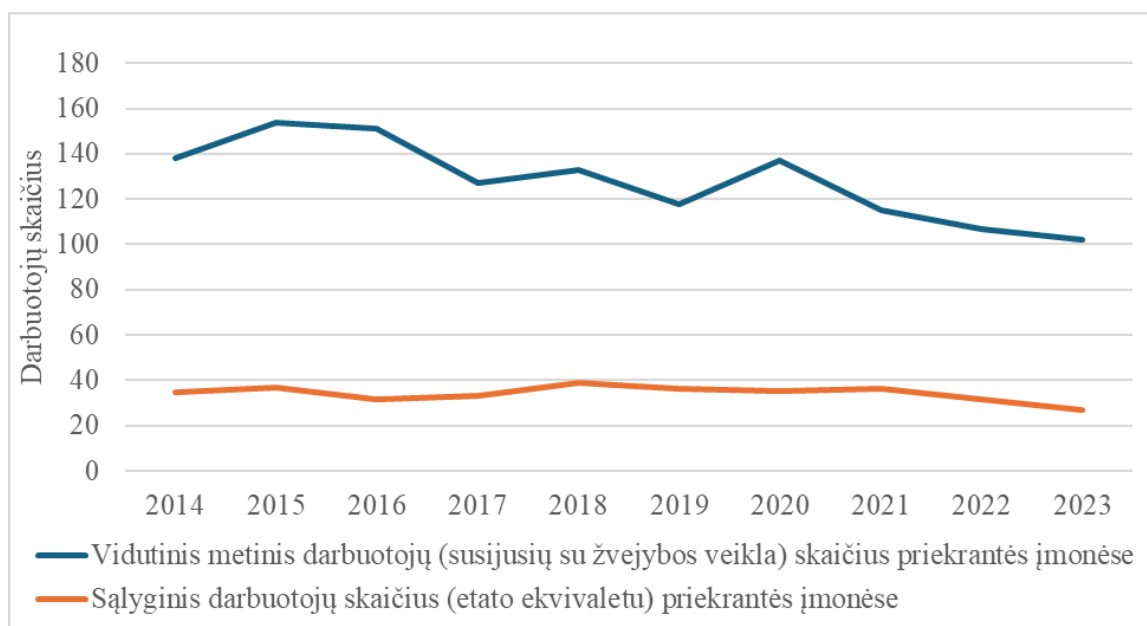
Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIS)

43.pav.Baltijos jūros priekrantės verslinės žvejybos deklaruotos pajamos, STBER, LTBER, bei bendras pelnas , be subsidijų ir su subsidijomis

Verslinės žveijbos Baltijos priekrantėje socialinių rodiklių analizė

Priekrantės regione žveijbos veiklą vykdančių darbuotojų skaičiaus pokytis pasirinktu laikotarpiu – sukurtos/prarastos darbo vietos pagal žveijbos regioną

Baltijos jūros priekrantės regione žveijbos veiklą vykdančio mažos apimties laivyno įmonių darbuotojų skaičius 2014–2023 m. laikotarpiu sumažėjo 26%, iki 102 darbuotojų (44.pav.). Priekrantės regione žveijbos verslą vykdančiose įmonėse dominuoja papildomo darbo pobūdis. Tai reiškia, kad dauguma darbuotojų dirba ne visą darbo dieną arba derina žveijbą su kitomis veiklomis.

Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIS)

44.pav. Priekrantės laivyno vidutinis metinis darbuotojų skaičius ir sąlyginis darbuotojų skaičius (VEE) 2014–2023 m.

2017 m. vidutiniškai vienam darbuotojui teko 0,25 etato, o 2023 m. – 0,26 etato. Tai gali būti susiję su sezoniniais žveijbos ypatumais, kai darbo apimtys kinta priklausomai nuo metų laiko ir žuvų gausos. Be to, papildomo darbo pobūdis gali būti patrauklus tiems, kurie nori derinti žveijbą su kitomis pajamų šaltiniais ar veiklomis. Nors analizuojamu laikotarpiu darbuotojų skaičius priekrantės regione nuolat mažėjo, sąlyginių darbuotojų (etato) skaičius nuo 2014 m. iki 2021 m. išliko daugmaž stabilus, o žymesis pokytis pastebėtas tik 2023 m., kuomet per metus sumažėjo 14,5%.

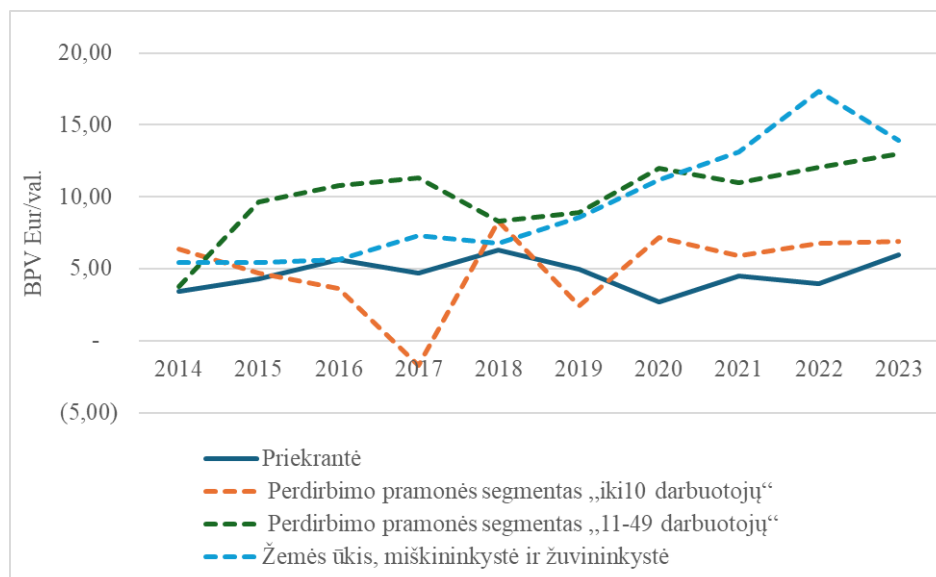
Palyginti mažą etato dalį turinčio darbo pobūdį lemia sąlyginai mažas darbo užmokestis priekrantės žveijbos įmonėse. Tiek priekrantės žveijbos laivyno darbuotojai tiek ir individualių žveijbos įmonių savininkai turi vykdyti papildomą veiklą, dažnai susijusią su žuvų perdirbimu, žveijba vidaus vandenyse, mažmenine prekyba ar maitinimo įstaigose. Pavyzdžiui, pagal juridinių asmenų registre pateiktus duomenis, 57% priekrantės regione veiklą vykdančių įmonių, papildomai vykde kitą veiklą, daugiausia žveijbą vidaus vandenyse, mažmeninę prekybą žuvų produktais ir žuvų perdirbimo veiklą. Darbuotojų skaičiaus sumažėjimui priekrantės regione, kaip ir atviroje Baltijos jūroje, įtakojo analizuojamu laikotarpiu mažėjančios žveijbos galimybės, nutraukta menkių žveijba (ypač 10-12 m. ilgio

laivams), smunkantis žvejybos sektoriaus pelningumas bei mažėjantis žvejybos verslo populiarumas tarp jaunesnės kartos atstovų.

Priekrantės žvejybos sektoriaus darbo našumas vertinant bendrąją pridėtinę vertę, tenkančią vienam etatui (BPV/val.)

Darbo našumas priekrantės žvejybos sektoriuje 2014-2023 m. neturėjo aiškiai apibrėžtos tendencijos. Nuo 2014 m. iki 2018 m. priekrantės regiono BPV/val. išaugo apie 82% ir tuomet iki 2020 m. pasiekė žemiausią lygį analizuojamu laikotarpiu. Šis darbo našumo kritimas buvo susijęs su COVID19 pandemijos neigiamu poveikiu ekonomikai. Nuo 2021 m. BPV/val. rodiklis įgavo augimo tendenciją ir 2023 m. pasiekė 6 Eur BPV/val. lygį.

Priekrantės regiono darbo našumo lygiui nustatyti, BPV/val. rodiklis buvo palygintas su žuvų perdirbimo pramonės segmentų „11-49 darbuotojų“ ir „iki 10 darbuotojų“ darbo našumu bei apjungto žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės klasteriu. Iš minėtųjų sektorių, artimiausias priekrantės regionui buvo perdirbimo pramonės segmento „iki 10 darbuotojų“ darbo našumas. 2023 m. priekrantės regiono žvejybos įmonių per vieną darbo valandą sukurta bendroji pridėtinė vertė (6,0 Eur/val.) buvo 12,7% mažesnė nei žuvų perdirbimo pramonės segmento „iki 10 darbuotojų“ (6,87 Eur/val.). Palyginus su perdirbimo pramonės segmento „11-49 darbuotojai“ (13,02 Eur/val.) bei žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės klasterio (13,9 Eur/val.) darbo našumu, priekrantės žvejybos sektoriaus sukuriama BPV/val. buvo atitinkamai 54% ir 57% mažesnė. Nors, darbo našumas yra glaudžiai susijęs su darbo užmokesčio dydžiu, tačiau ši koreliacija nemažai priklauso nuo verslo pobūdžio. Pavyzdžiui, priekrantės žvejybos įmonėse, kuriose vyrauja sezoninis bei papildomas darbas ir vienam darbuotojui tenka sąlyginai maža etato dalis, vieno etato sukuriama bendrosios pridėtinės vertės ir darbo užmokesčio koreliacijos koeficientas siekė 0,24 (silpnas teigiamas ryšys), kuomet žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės klasterio siekė – 0,93 (labai stiprus teigiamas ryšys), o žuvų perdirbimo pramonės įmonių (11-49 segmentas) – 0,73 (stiprus teigiamas ryšys).

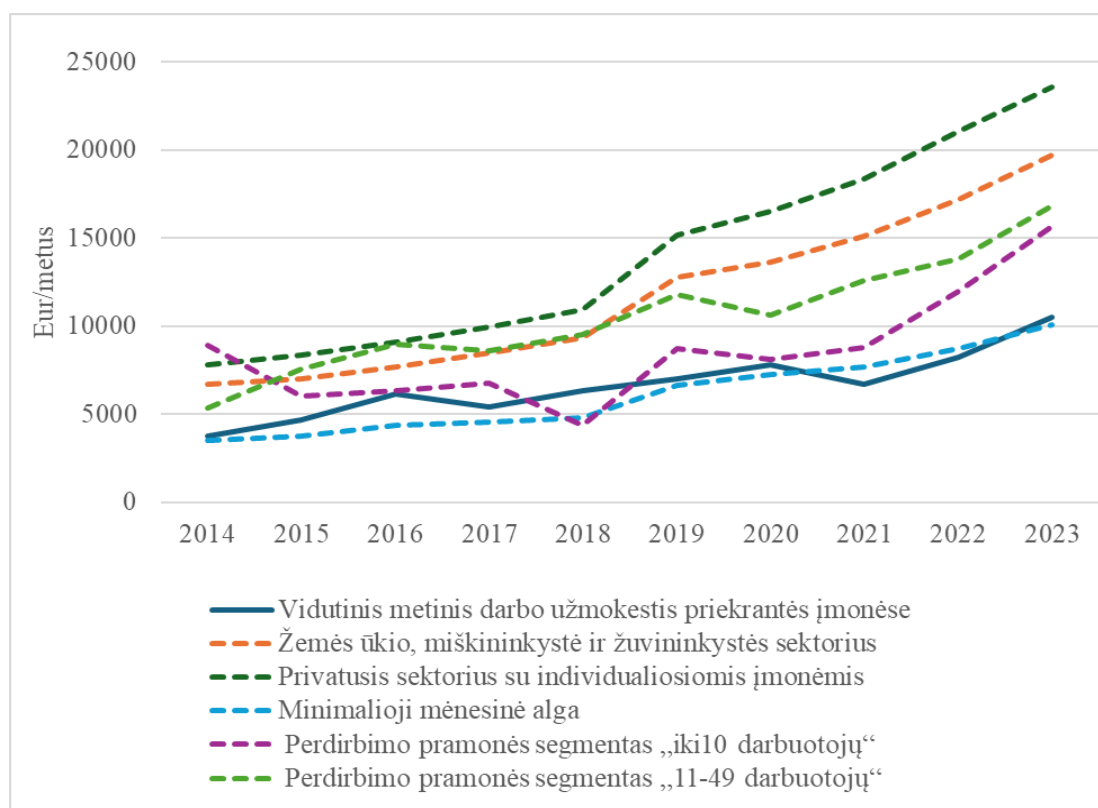
Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIS)

45.pav. Darbo našumas ABJ žvejybos sektoriuje, žuvų perdirbimo pramonės skirtinguose segmentuose (iki 10 darbuotojų ir 11-49 darbuotojai) bei žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės klasteryje 2014-2023 m.

ABJ žvejybos regiono, pelaginių tralerių segmente darbo užmokesčio ir darbo našumo dydis turėjo stiprią koreliaciją. Išteklių gavybos sektoriaus, kaip šiuo atveju žvejybos, našumui ir darbo užmokesčiui didesnę įtaką daro išoriniai veiksniai, pavyzdžiui, išteklių prieinamumas ir rinkos kainos, o perdirbimo pramonės ir gamybos sektorių darbo užmokesčiui tiesioginę įtaką daro technologinė pažanga ir darbo jėgos kvalifikacijos lygis, todėl skiriasi darbo našumo ir vidutinio darbo užmokesčio koreliacijos dinamika kiekviename sektoriuje.

Priekrantės regione žvejybos veiklą vykdančių ūkio subjektų vidutinis metinis (bruto) darbo užmokestis, palyginus su šalies vidurkiu

Siekiant įvertinti ar priekrantės žvejybos sektoriaus darbuotojai gauna pakankamą atlyginimą, kad galėtų užtikrinti tinkamą pragyvenimo lygį, vidutinis metinis priekrantės žvejybos įmonių mokamas atlyginimas buvo palygintas su kitais sektoriais. Lyginant atlyginimus tarp sektorių, taip pat galima nustatyti, ar priekrantės žvejybos sektorius yra konkurencingas darbo rinkoje. Jei atlyginimai yra žemesni nei kituose sektoriuose, gali būti sunkiau išlaikyti kvalifikuotus darbuotojus ar pritraukti naujų darbuotojų. Nors vidutinis metinis (bruto) darbo užmokestis priekrantės žvejybos sektoriuje 2014-2023 m. turėjo augimo tendenciją, kaip ir kituose Lietuvos verslo sektoriuose, atlyginimo dydis visu palyginamuoju laikotarpiu buvo artimas minimaliai mėnesinei algai (46 pav.). Palyginus su žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės klasterio vidutiniu darbo užmokesčiu bei bendru Lietuvos privataus sektoriaus su individualiomis įmonėmis vidutiniu darbo užmokesčiu, priekrantės žvejybos įmonėse 2023 m. mokamas atlyginimas buvo atitinkamai 46,6% ir 55,4% mažesnis. Lyginant su perdirbimo pramonės segmentų „iki 10 darbuotojų“ ir „11-49 darbuotojų“ įmonėmis, priekrantės žvejybos sektoriuje buvo mokamas atitinkamai 46,6% ir 55,4% mažesnis atlyginimas.

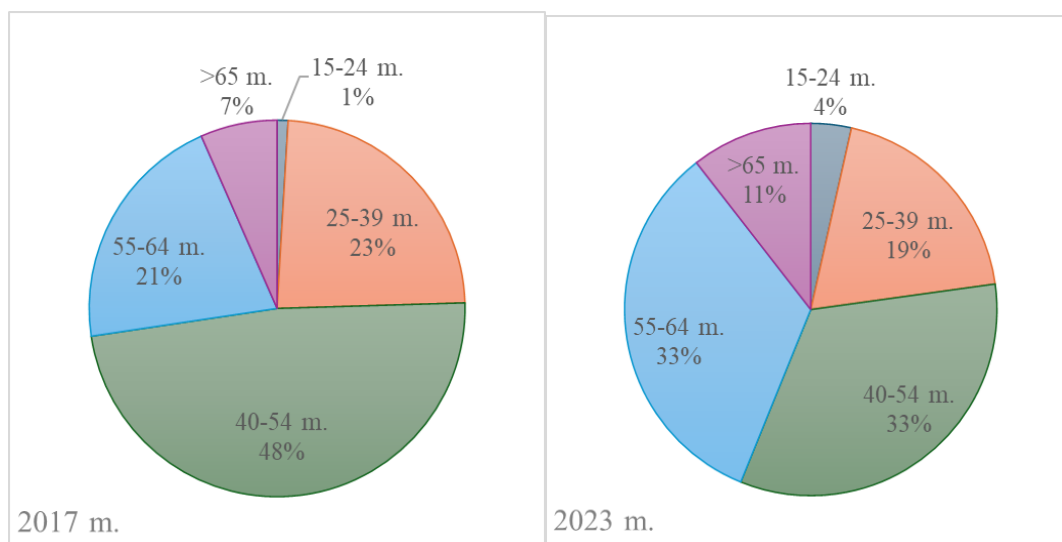
Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIS), VDA

46.pav. Vidutinis metinis (bruto) darbo užmokestis priekrantės žvejybos laivyne bei kituose palyginamuosiuose sektoriuose 2014-2023 m.

Palyginti mažą vidutinį darbo užmokestį priekrantės žvejybos įmonėse lėmė sektorių priklausomumas nuo žuvų išteklių, kurių prieinamumas yra nepastovus. Kai ištekliai yra mažiau prieinami, produktyvumas mažėja, o kartu ir atlyginimai. Šiam sektoriui taip pat yra būdinga dalinė atlyginimo sistema, kuriose darbo užmokestis priklauso nuo žvejybos ekonominės veiklos rezultatų. Tai gali lemti didesnę atlyginimų svyravimą ir mažesnius vidutinius atlyginimus.

Priekrantės žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymo pagal amžiaus grupes pokytis.

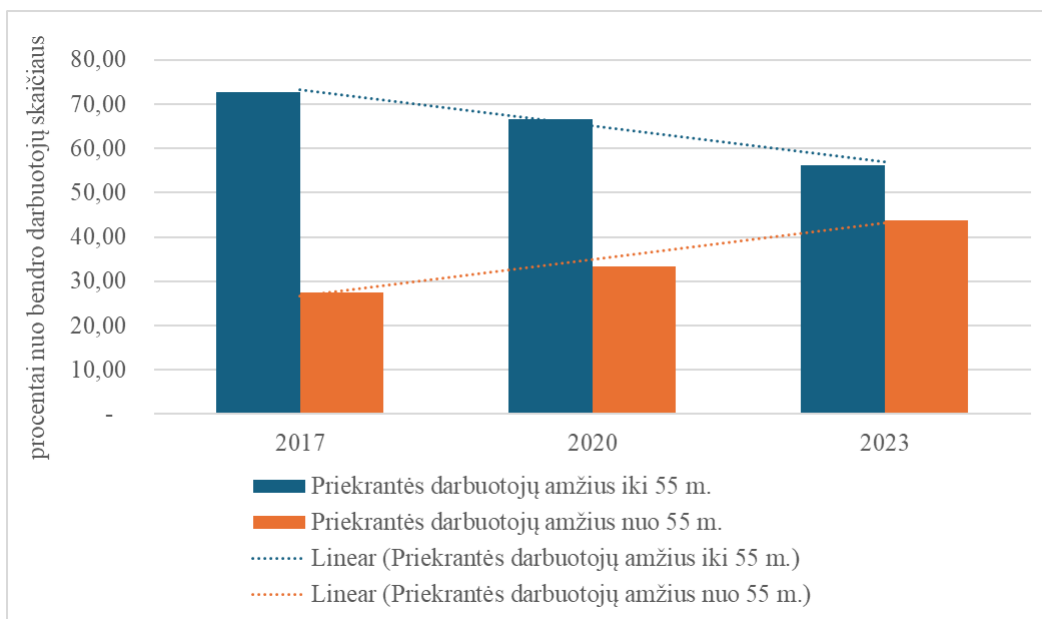
Socialinių rodiklių žuvininkystės sektoriuje duomenimis, 2017 m. priekrantės žvejybos laivyno darbuotojų amžiaus struktūroje, 40-54 m. amžiaus grupės darbuotojai sudarė 48% visų priekrantės žvejybos sektoriaus darbuotojų ir buvo dominuojanti amžiaus grupė. Tuo tarpu 55-64 m. amžiaus grupės ir vyresnių nei 65 m. darbuotojų bendrame skaičiuje buvo atitinkamai 21% ir 7%. Jaunesnio amžiaus darbuotojų, kurie patenka į 25-39 ir 15-24 m. amžiaus grupes, sudarė 23% ir 1% bendrojo priekrantės darbuotojų skaičiaus. Kaip ir anksčiau aptartame ABJ žvejybos regiono sektoriuje, taip ir priekrantės žvejybos įmonėse, 2017-2023 m. laikotarpiu matomas darbo jėgos senėjimas. 2017 m. palyginus su 2023 m., priekrantės žvejybos įmonėse 55-64 m. amžiaus grupės darbuotojų skaičius padidėjo 12 procentinių punktų iki 33%, tuo tarpu 40-54 m. amžiaus grupės sumažėjo 15 procentinių punktų iki 33%.

Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIS)

47.pav. Priekrantės žvejybos sektoriaus darbuotojų amžiaus pasiskirstymas 2017 metais ir 2023 metais.

2017 m. priekrantės žvejybos įmonėse, darbuotojų, kurių amžius siekė iki 55 m. sudarė 73% visos darbo jėgos, 2020 m. sumažėjo iki 67%, o 2023 m. šios amžiaus grupės darbuotojų buvo jau tik 56%. Nors priekrantės regione vyresnio amžiaus darbuotojų daugėja (48 pav.), tačiau palyginti su ABJ žvejybos sektoriumi čia vyravo sąlyginai jaunesni darbuotojai. Pavyzdžiui, 2023 m. priekrantės žvejybos įmonėse, darbuotojų, kurių amžius buvo virš 55 m., sudarė 44% visų darbuotojų, kai tuo tarpu ABJ žvejybos įmonėse šios amžiaus grupės darbuotojai sudarė net 81% visų darbuotojų. Ši tendencija parodo, jog priekrantės žvejybos verslas, palyginti su žvejyba atviroje Baltijos jūroje pritraukia jaunesnius darbuotojus. Kaip jau buvo minėta šiame tyrime, priekrantės žvejybai būdingas sezoniškumas ir žvejyba priekrantėje daliai darbuotojų būna kaip papildomas pajamų šaltinis ir papildoma darbovietė, todėl darbuotojų atsinaujinimas gali būti paprastesnis.

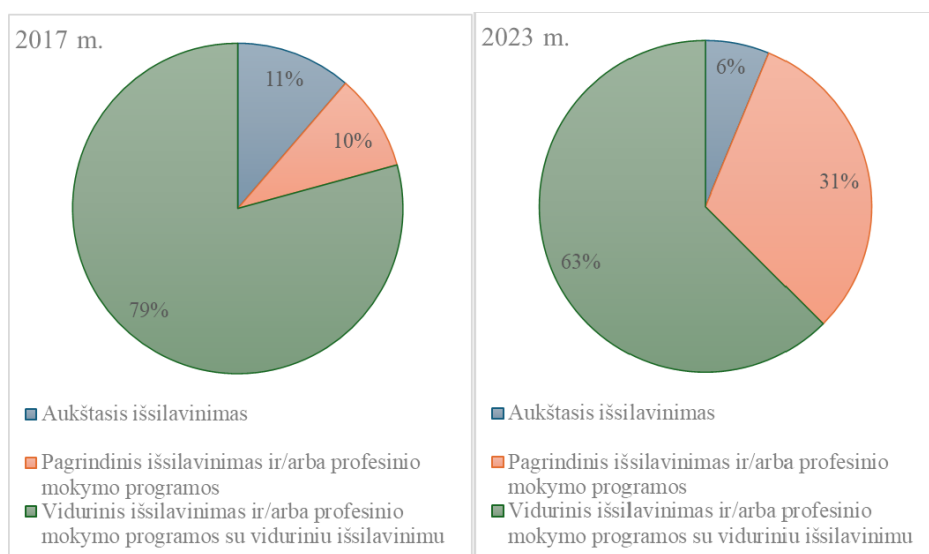

Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIS)

48.pav.Priekrantės žvejybos sektoriaus apjungtų darbuotojų grupių (iki 55 m. ir virš 55 m) tendencija 2017-2023 m.

Priekrantės žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą.

ŽŪDC duomenimis, 2023 m. priekrantės įmonėse 63% darbuotojų buvo baigę profesinio mokymo programas, kartu su viduriniu išsilavinimu, palyginus su 2017 m. šią išsilavinimo grupę turinčių darbuotojų skaičius sumažėjo 16 procentinių punktų. Šios išsilavinimo grupės darbuotojus 2023 m. pakeitė profesinį išsilavinimą be vidurinio turintys darbuotojai, kurių dalis bendroje darbuotojų struktūroje sudarė 31%. Likusi 6% darbuotojų dalis turėjo aukštąjį išsilavinimą. Palyginus su ABJ žvejybos veiklai keliamus kvalifikacijos reikalavimus, priekrantėje mažais laivais žvejojantiems žvejams reikalinga žemesnė kvalifikacija, t.y. pakanka profesinio mokymo įstaigos išduoto dokumento patvirtinančio, kad baigė žvejybos laivų laivavedžių rengimo kursus.

Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIS)

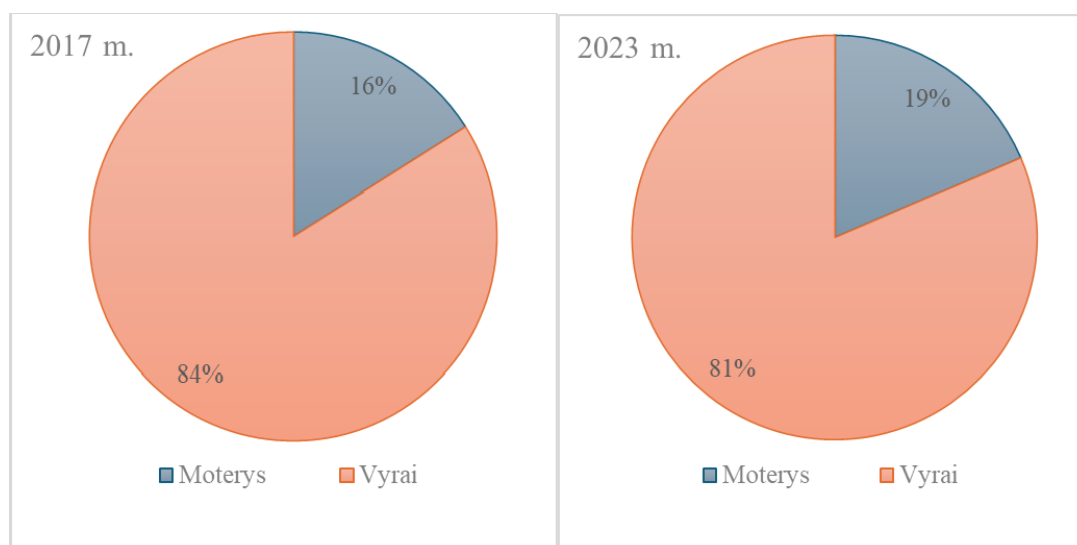
49.pav.Priekrantės žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą 2017 m. ir 2023 m.

Priekrantės žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal pilietybę.

Priekrantės žvejybos įmonėse dirbantys darbuotojai visi turėjo Lietuvos pilietybę. Šiame žvejybos versle dominuoja vietinės bendruomenės, įsikūrę priekrantės teritorijose (savivaldybėse, kurios ribojasi su Baltijos jūros pakrante arba Kuršių mariomis).

Priekrantės žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal darbuotojo lytį.

Skirtingai nei atviros Baltijos jūros žvejybos versle, priekrantės įmonėse moterų įtraukimas į verslą yra žymiai didesnis. ŽŪDC duomenimis, 2023 m. priekrantės įmonėse 19% darbuotojų buvo moterys ir palyginus su 2017 m. ši dalis beveik nepasikeitė (50 pav.). Kadangi priekrantės žvejybos versle dominuoja mažos individualios, dažnai šeimų pagrindu įkurtos žvejybos įmonės, į žvejybos verslą įsitraukia ir dalis moterų, dažniausia šeimos narių. Priekrantės įmonėms taip pat būdingas sąlyginai didesnis neapmokamos darbo jėgos, t.y. šeimos narių nepriklausomai nuo lyties įtraukimas į verslą. Didžioji dalis moterų priekrantės įmonėse dirbo krante. Čia darbai pasiskirstė į įmonės administravimo pareigas ir pagalbą krante iškraunant sužvejotą produkciją. Nežymi dalis moterų talkino žvejybos (tinklų statymo, ištraukimo) veikloje.

Šaltinis: ŽŪDC (LŽŪMPRIS)

50.pav.Priekrantės žvejybos sektoriaus darbuotojų pasiskirstymas pagal darbuotojo lytį 2017 m. ir 2023 m.

Žveidybos draudimų poveikis ekonominiu, socialiniu ir aplinkosauginiu aspektu

ES teisės aktais įvestų žveidybos draudimų įtaka Lietuvos ABJ žveidybos sektoriaus ekonominiam gyvybingumui

Techninio reglamento draudimai

Techninio reglamento draudimai Baltijos jūroje:

- 24 pakvadratyje yra nustatyta zona, kurioje draudžiama žveidyba bet kokias tralais ištikus metus,
- 25 pakvadratyje viena zona ir 26 pakvadratyje dvi zonos, kuriuose žveidyba tralais draudžiama gegužės – spalio mėnesiais (14 pav skyriuje Pajamos pagal žveidybos rajonus).
- Draudimas žvejoti upines plekšnes 26 – 29 pakvadračiuose į pietus nuo 59°30' šiaurės platumos nuo vasario 15 iki gegužės 15d,
- Draudimas žvejoti otus 25, 26 ir 28 pakvadračiuose į pietus nuo 58°50' nuo birželio 1 iki liepos 31 d.

Lietuvos ABJ jau yra prisitaikęs prie techninio reglamento draudimų ir šie draudimai nėra šio darbo subjektas.

Žveidybos galimybių reglamentų draudimai

Žveidybos galimybės Baltijos jūroje nustatomos vienerių metų laikotarpiui, todėl formaliai žveidybos galimybių reglamentų draudimai galioja tik vienus metus, bet dalis jų yra perkeltami į vėlesnius žveidybos galimybių reglamentus ir galioja jau keletą metų iš eilės.

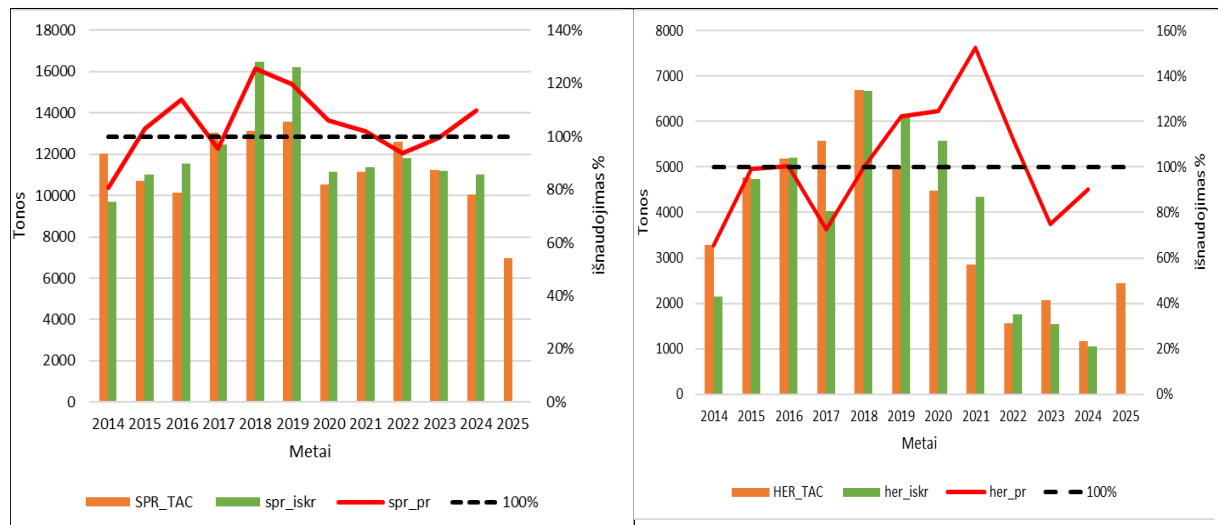
2020-ais metais įvestas tiesioginės menkių draudimas buvo draudimo įvesto vadovaujantis BŽP reglamento 12 str. perkėlimas į žveidybos galimybių reglamentą (detaliau BŽP reglamento draudimai). Šis draudimas yra vis atnaujinamas ir be pertraukos galioja iki šiol.

Nuo 2021 metų įvedami papildomi žveidybos tralais ribojimai:

- **draudžiama žveidyba bet kokias tralais**
23 ir 22 pakvadračiuose nuo vasario 1d. iki kovo 31d.;
24 pakvadratyje nuo gegužės 16d. iki rugpjūčio 16d.;
25 ir 26 pakvadračiuose nuo gegužės 1d. iki rugpjūčio 31d.
Šie draudimai pratęsimi kas metai ir galioja 2025 metais (9 pav. ir 11 pav. skyrius pajamos pagal žveidybos rajonus).
- **2024 metais buvo draudžiama žvejoti pelaginiais tralais**
25 ir 26 pakvadračiuose nuo balandžio 1d. iki balandžio 30d.;
27 ir 28.2 pakvadračiuose nuo balandžio 16d. iki gegužės 15d.;
29 ir 32 pakvadračiuose nuo gegužės 1d. iki gegužės 31d.
- **2025 metais draudžiama žvejoti pelaginiais tralais** 25, 26, 27, 28.2, 29 ir 32 pakvadračiuose nuo gegužės 1d. iki liepos 31d.

Vis dėlto minėti draudimai neturi lemiamos įtakos sugavimų kiekiui, tam lemiamą įtaką turi ne šie draudimai, o žveidybos kvotų dydis. Kaip matyti iš 51 pav., šprotų žveidybos kvotos yra sėkmingai išnaudojamos ir daugelį metų Lietuvos iškrovimai viršija ES reglamentais skirtas kvotas. Strimelės žveidybos kvotos taip pat sėkmingai išnaudojamos, išskyrus 2023 ir 2024

metus. Tai būtų galima paaiškinti, kad nuo 2022 metų antros Lietuvoje nebeiškraunamos strimelės ir to pasekoje nebevykdoma specializuota strimelių žvejyba 26 pakvadratyje. Pastaruju metu strimelės daugiausia sugaunamos vykdant mišrią žvejybą žuvų miltams.

51.pav.ES reglamentais Lietuvai skirtų šprotų (kairėje) ir strimelės (dešinėje) kvotos, išskrovimai, ir kvotų išnaudojimo lygis 2014 – 2024 metais

Žvejybos pelaginiais tralais draudimai neturėjo žymios įtakos pelaginių žuvų kvotų įsisavinimui, tačiau nuo 2020 metų tebesitęsiantis draudimas tiesiogiai žvejoti menkes Lietuvos ABJ laivynui turėjo žymiai didesnę neigimą įtaką nei kitoms ES šalims narėms.

BŽP reglamento 12 str. draudimai

Tokio draudimo pavyzdys tai 2019 m. liepos 22 d. Komisijos Įgyvendinamuoju Reglamentu (ES) 2019/1248, kuriuo nustatomos priemonės didelei grėsmei, kilusiai rytinės Baltijos jūros dalies menkių (*Gadus morhua*) išteklių išsaugojimui, sumažinti, nustatytas tiesioginės rytinės Baltijos menkių žvejybos draudimas.

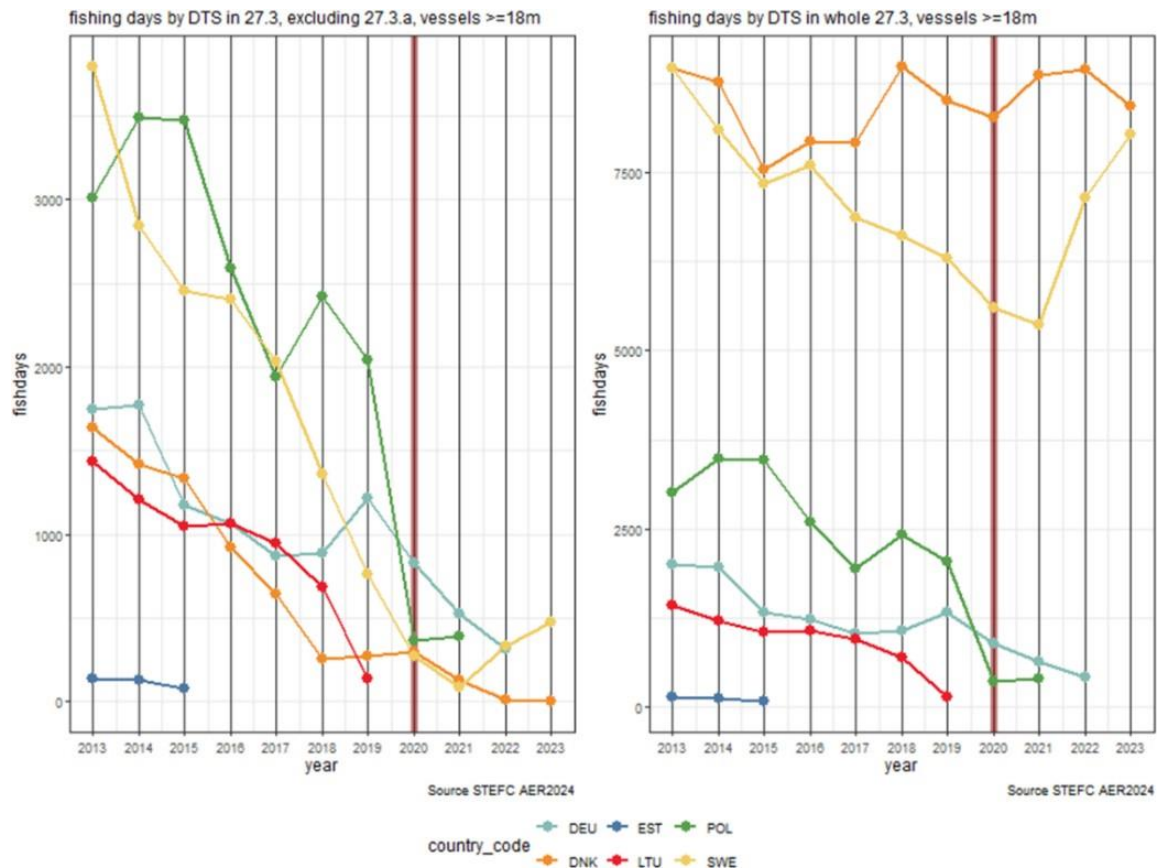
Siekiant sušvelninti šio draudimo neigiamą poveikį 2025 lapkričio 25 d. priimtas Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) 2020/1781, kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1139, kiek tai susiję su žvejybos pajėgumo Baltijos jūroje mažinimu, ir Reglamentas (ES) Nr. 508/2014, kiek tai susiję su rytinės Baltijos jūros dalies menkes, vakarinės Baltijos jūros dalies menkes ir vakarinės Baltijos jūros dalies silkes žvejojantių laivynų žvejybos veiklos nutraukimu visam laikui. Šiuo reglamentu buvo išplėstas EJRŽAF priemonės pasitraukimas iš žvejybos visam laikui taikymas, atsižvelgiant į naujausius rytinės Baltijos menkių žvejybos apribojimus.

Kadangi šis draudimas buvo perkeltas į žvejybos galimybių reglamentus, nuostoliai patiriami po 2020 metų jau nebegali būti kompensuojami EJRŽAF priemonėmis, nes šis draudimas jau tapo ne neatidėliotina priemone, o tiesiog žvejybos galimybių ribojimu.

Šis draudimas **turėjo didžiulę neigimą įtaką Lietuvos ABJ laivynui**, apie tai rašyta skyriuose, kuriuose analizuojamos Lietuvos ABJ laivyno pajamos iš žvejybos. Beje, **lyginant su kitomis ES šalimis narėmis šis draudimas skaudžiausiai palietė būtent Lietuvą** (pav 52 ir 53)

Pagal STEFC AER 2024 visose ES šalyse narėse žvejybos intensyvumas dugniniais tralais Baltijos jūroje (27.3.b; 27.3.c ir 27.3d) 2014 -2020 metais mažėjo vidutiniškai apie 12% per

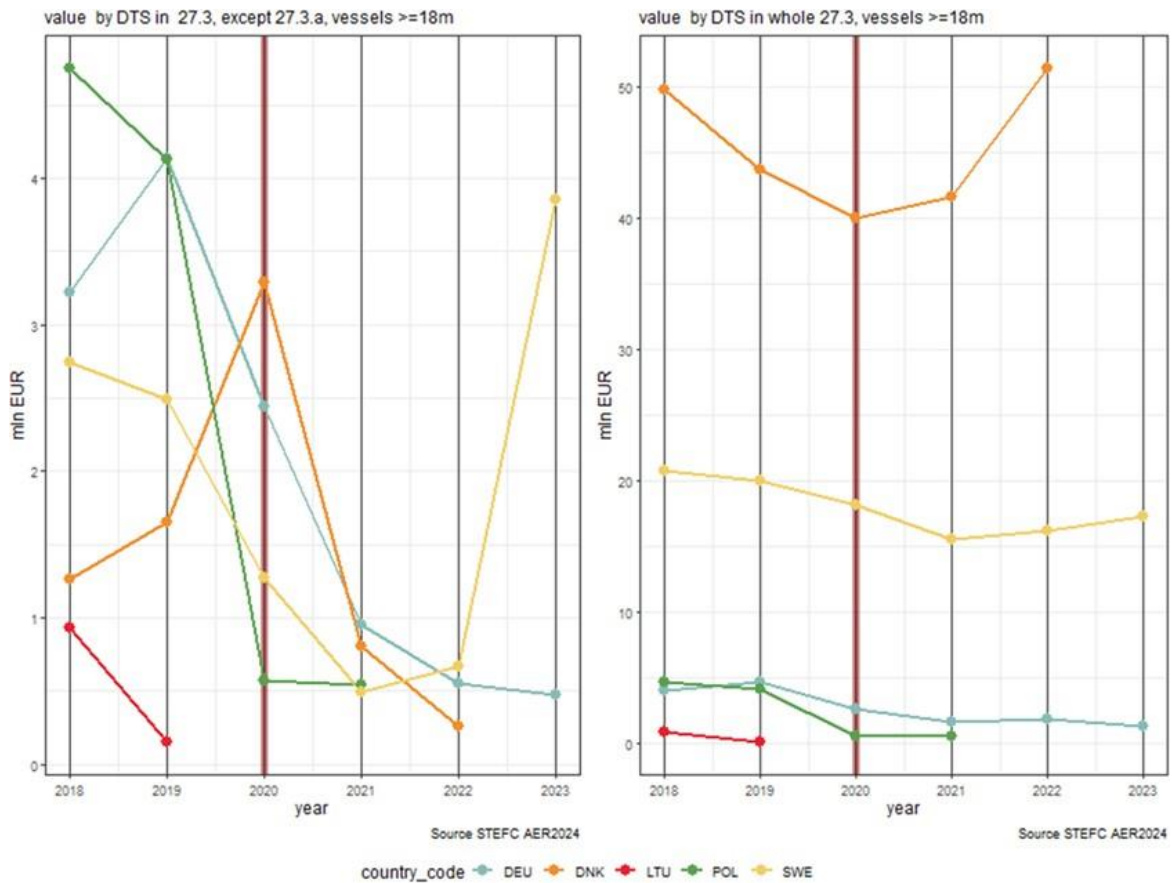
metus (52.pav). Po 2020 metų, kai buvo uždrausta tiesioginė menkių žvejyba, vidutinis metinis žvejybos dugniniais tralais intensyvumo mažėjimas jau daugiau nei 15%. Tačiau jeigu žvejybos dugniniais tralais vidutinį metinį intensyvumą vertinsime visame 27.3 rajone (su Kategato ir Skagerako sąsiauriais), tai matyti, kad po 2020 metų jis net gerokai padidėjo, ypač Švedijos ir Danijos laivynuose.

(šaltinis STEFC AER 2024)

52.pav.ES šalių narių žvejybos dienų skaičius dugniniais tralais (DTS) Baltijos jūroje – kairėje, ir Baltijos jūroje su Kategatu ir Skageraku – dešinėje 2013 – 2023 metais

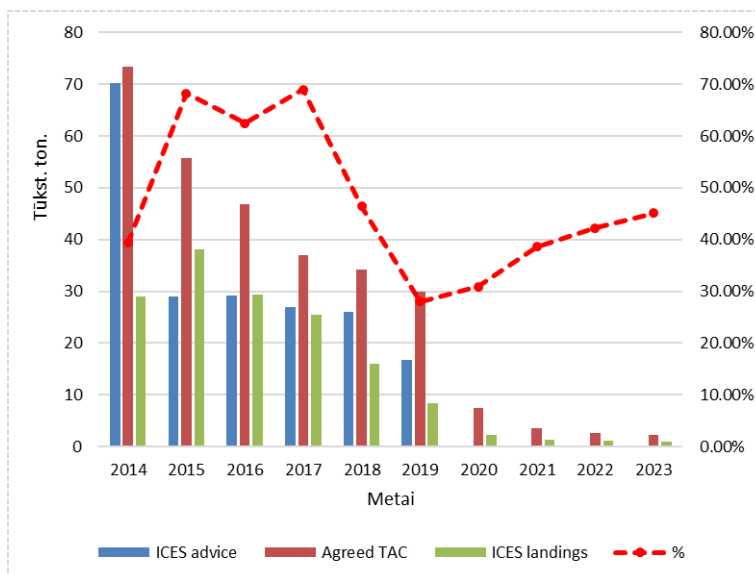
Analizuojant STEFC skelbiamus pajamų iš žvejybos dugniniais tralais visame 27.3 rajone duomenis taip pat matyti, kad tiesioginės menkių žvejybos draudimas neturėjo neigiamo poveikio Švedijos ir Danijos pajamoms iš žvejybos dugniniais tralais (53.pav). Tai leidžia manyti, kad įtakingiausios šalys narės norėdamos išlaikyti aukštos aplinkosaugos įvaizdį, gali palaikyti tiesioginės menkių žvejybos draudimo pratęsimą ilgam laikotarpiui.

(šaltinis STEFC AER 2024)

53.pav.ES šalių narių pajamos iš žvejybos dugniniais tralais (DTS) Baltijos jūroje – kairėje, ir Baltijos jūroje su Kategatu ir Skageraku- dešinėje 2018 – 2023 metais

Verta paminėti, kad menkių žvejybos draudimas buvo įvestas pavėluotai, nes nuo 2015 metų, apeliuojant į 2007 metais priimto menkių išteklių valdymo plano (EB1098/2007) sėkmę, menkių žvejybos kvotos buvo nustatomos žymiai didesnės nei buvo rekomenduojama ICES, nors tų kvotų įsisavinimas buvo mažesnis, nei 70%, o nuo 2018 metų net mažesnis nei 50% (54.pav.). Tokią trumpalaikę Baltijos menkių išteklių valdymo“ sėkmę“ 2015 metais aprašyta Švedijos karališkosios mokslų akademijos žurnale AMBIO (Elmgren et all 2015). Darbe konstatuota, kad menkių išteklių valdymo planas įvestas 2007 metais buvo tik dalinai sėkmingas, ir nors menkių ištekliai dalinai atsistatė, bet populiacija buvo lėtai auganti ir išžvejojama vos tik menkės pasiekė leistiną verslinį dydį.

(šaltinis ICES advice 2025)

54.pav.Rytinės Baltijos menkių sugavimų ICES rekomendacijos, nustatytos ES kvotos, faktiniai ES sugavimai ir kvotų įsisavinimo lygis 2014- 2023 metais

Atsižvelgiant į aukščiau pateiktus argumentus, tikėtina, kad tiesioginis menkių draudimas nebus atšauktas kol menkių populiacija pasieks ilgalaikio tvarumo lygį, taigi šis draudimas galios dar bent 5 ar 10 metų. Dėl to **gali visiškai sunykti Lietuvos žvejybos dugniniais tralais materialūs ir žmogiški resursai ir atnaujinti žvejybą dugniniais tralais po 5 ar 10 metų bus praktiškai nebeįmanoma.**

Pateikti argumentai sako, kad neigiamas ekonominis poveikis Lietuvos ABJ žvejybos sektoriui yra neproporcingai didelis lyginat su kitomis ES šalimis narėmis, kurios turi kitas alternatyvias žvejybos galimybes

ES teisės aktais įvestų žvejybos draudimų įtaka socialiniu aspektu

Lietuvos oficialios statistikos portalo duomenimis 2014 – 2024 metais dirbančiųjų skaičius nežymiai didėjo: 2014 pirmą ketvirtį – kiek daugiau nei 1,2 milijono, o 2024 ketvirtą ketvirtį - 1,37 milijono. Tačiau kaip dirbančiųjų tiek ABJ tiek priekrantės sektoriuose stipria mažėjo (ABJ nuo 207 2014 metais iki 34 2023 metais, priekrantės sektoriuje nuo 138 2014 metais iki 102 2023 metais).

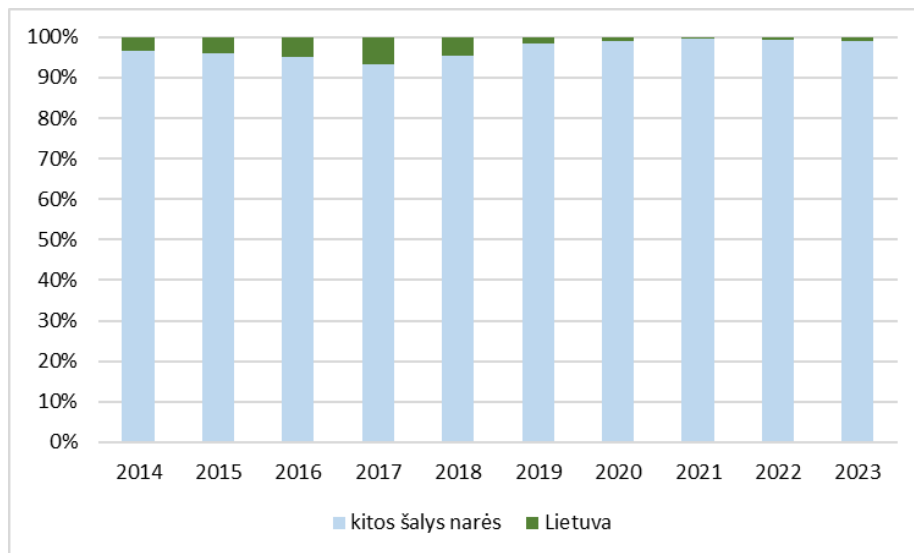
ABJ dirbančiųjų skaičius sudaro tik 0,002% nuo visų Lietuvos dirbančiųjų, o priekrantės sektoriuje dirbančiųjų skaičius sudaro tik 0,007% nuo visų Lietuvos dirbančiųjų, taigi ES teisės aktais įvestų žvejybos draudimų įtaka socialiniu aspektu būtų labai maža

ES teisės aktais įvestų žvejybos draudimų įtaka aplinkosauginiu aspektu

Žvejybos draudimų pagrindinis tikslas yra esmingai sumažinti tam tikrų žuvų išteklių žvejybinį mirtingumą. Žvejybinis mirtingumas parodo kokia išteklių dalis prarandama dėl žvejybos. Pagrindinių Baltijos jūros žuvų išteklių žvejybinį mirtingumą vertina ICES. Koks Lietuvos indėlis į tam tikro išteklių žvejybinį mirtingumą galima įvertinti pagal Lietuvos sugavimų dalį visų ES šalių sugavimuose. Pateikiame vertinimus remiantis EUROSTAT duomenimis

Rytinės Baltijos menkės, ICES pakvadračiai 24-32

Iki tiesioginės menkių žvejybos draudimo Lietuvos žvejybos indėlis į išteklio žvejybinį mirtingumą nebuvo didelis – svyravo nuo 1,48 iki 7,23%, vidutiniškai 4,44% (55.pav.). Įvedus draudimą Lietuvos įtaka žvejybiniam mirtingumui dar sumažėjo ir nesiekia net 1%.

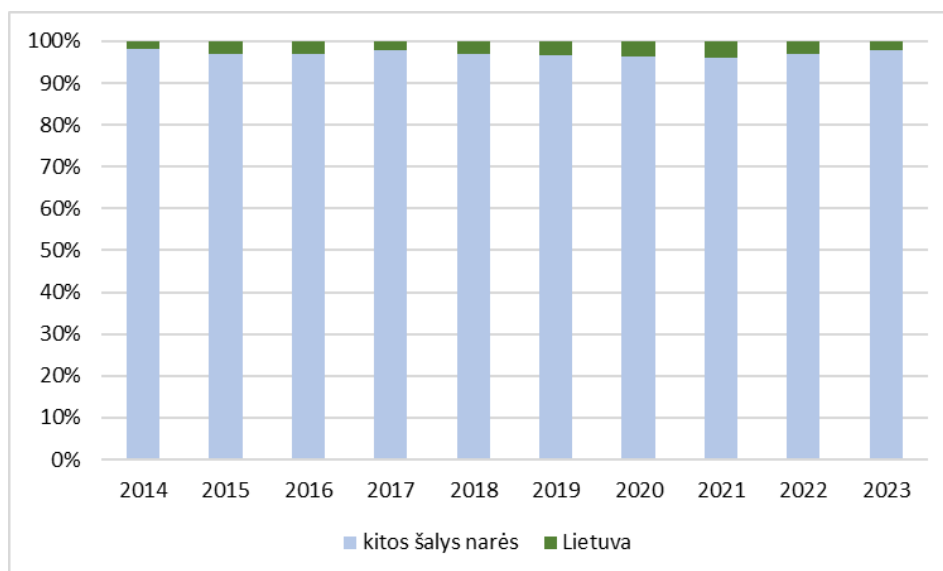

(šaltinis EUROSTAT)

55.pav.Lietuvos santykinis indėlis į rytinės Baltijos menkių žvejybinį mirtingumą 2014 – 2023 metais

Centrinės Baltijos silkės, ICES pakvadračiai 25 -27, 28.2, 29, 32

Lietuvos žvejybos indėlis į centrinės Baltijos strimelių žvejybinį mirtingumą 2014 – 2023 metais buvo labai mažas svyravo nuo 1,96% iki 4,14%, vidutiniškai 3,04%

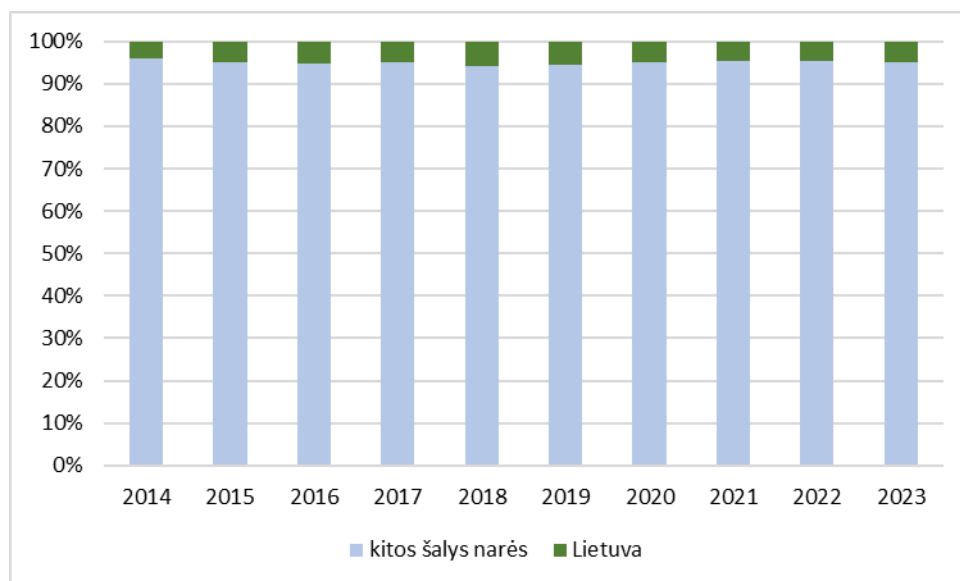

(šaltinis EUROSTAT)

56.pav.Lietuvos santykinis indėlis į centrinės Baltijos strimelės žvejybinį mirtingumą 2014 – 2023 metais

Baltijos šprotai, ICES pakvadračiai 22 - 32

Lietuvos žvejybos indėlis į Baltijos šprotų žvejybinį mirtingumą svyravo nuo 4,23% iki 6,28%, vidutiniškai 5,23%.

šaltinis EUROSTAT)

57.pav.Lietuvos santykinis indėlis į Baltijos šprotų žvejybinį mirtingumą
2014 – 2023 metais

Taigi, pateikti argumentai sako, kad Lietuvos ABJ žvejybos sektoriaus poveikis Baltijos jūros žuvų išteklių žvejybiniam mirtingumui yra mažas arba labai mažas, o žvejybos draudimų neigiamas poveikis Lietuvos ABJ žvejybos sektoriui yra neproporcingai didelis lyginat su jo įtaka Baltijos jūros verslinių žuvų žvejybiniam mirtingumui.

Lietuvos žvejybos laivyno galimybės prisitaikyti prie žvejybos draudimų.

Lietuvos ABJ žvejybos laivynas

Lankstumas dalyvavime

Tai, kad žvejybos laivai užsiima kita o ne tik žvejyba nėra nauji. Pavyzdžiui, Šiaurės jūroje žvejybos laivai budi prie naftos pramonės objektų, kad išpėtų kitus laivus, jeigu jie pavojingai naviguoja. Už tai laivų valdytojai gauna atlygį iš naftos pramonės.

Dėl ribotų žvejybos galimybių (kvotos, draudimai) Lietuvos ABJ laivai jūroje būna vidutiniškai apie 90 dienų. Taigi teoriškai yra galimybė užsiimti kita veikla. Lietuvos išskirtinėje ekonominėje zonoje naftos pramonės objektų nėra, bet statomi vėjo jėgainių parkai. Lietuvos žvejybos laivai galėtų budėti tam tikrose vietose vykstant statyboms ar jau eksploatuojant vėjo jėgainių parkus. Tokia veikla yra **privatus vėjo jėgainių ir žvejybos laivų savininkų susitarimo subjektas**

Kita sritis pagalba Lietuvos pasienio apsaugos tarnybai, tai budėjimas tam tikruose taškuose stebint ar praplaukiantys laivai nevykdo nelegalių veiksmų, pvz teršalų išpylimas, ar tiesiog plaukiama išjungus AIS. Tokios bendradarbiavimo galimybės turėtų būti aptartos atitinkamose valstybinėse institucijose.

Lankstumas įvairovė

Kaip minėta ankstesniuose skyriuose Atviroje Baltijos jūroje yra žvejojamos tik dvi žuvų rūšys, taigi lankstumo įvairovėje praktiškai nėra.

Lankstumas mobilume

Europos Sąjungos žvejybos laivų registro 2025 balandžio 3 d. duomenimis buvo 12 laivų su Lietuvos vėliava, kurie žvejojo ar tebežvejoja atviroje Baltijos jūroje.

Atsižvelgiant į žvejybos laivų technines charakteristikas, didžioji dalis atviroje Baltijos jūroje žvejojančių laivų gali žvejoti ir kitose jūrose., tačiau ES reglamentais skiriamos žvejybos galimybės yra labai mažos ir visiškai išnaudojamos tolimųjų vandenų laivyno. Žvejybos galimybių skyrimo raktas tikrai nebus peržiūrėtas, nebent įvyktų kardinalūs ES sudėties pasikeitimai, tačiau ir tokiu atveju Lietuvai skiriamų žvejybos galimybių dalies padidėjimo tikimybės beveik nėra, nes kiekviena šalis narė siekia išsaugoti savo žvejybos galimybių dalį.

Europos Sąjungos teisės aktai leidžia šalims narėms keistis žvejybos galimybėmis, tačiau Lietuvos disponuojamos žvejybos galimybės tolimuose vandenyse nesiekia net 1% nuo kitoms šalims narėms skiriamų galimybių, todėl sunku būtų pakeisti žvejybos galimybes Baltijos jūroje į žvejybos galimybes kituose ES vandenyse.

Europos Sąjungos teisės aktai leidžia keistis žvejybos galimybėmis tarp atskirų įmonių. Tokią praktiką jau senai naudoja Lietuvos įmonės vykdančios žvejybą tolimuose vandenyse. Laivų, kurių techninės charakteristikos leidžia žvejoti kituose ES vandenyse, savininkai gali tiesiogiai keistis žvejybos galimybėmis arba sudaryti bendras įmones su įmonėmis žvejojančiomis kituose vandenyse.

Lietuvos Baltijos priekrantės žvejybos laivynas

Lankstumas dalyvavime

Perėjimas į rekreacinės žvejybos verslą. Teoriškai dalis laivų, kurių ilgis virš 8 metrų galėtų užsiimti pramogine žvejyba ar vandens turizmu. Tačiau praktiškai tai yra sunku, nes:

- 1 Lietuvos pramoginės laivybos Baltijos jūroje rinka jau yra užpildyta – vien Klaipėdos mažųjų laivų savininkų asociacija „Pajūrio laivai“ [Apie mus | Laivų nuoma](#) vienija 27 narius, turinčius 31 laivą, kurių ilgis nuo 10 iki 25 metrų. Dar 7 laivus naudoja įmonė Baracuda Tour, [Laivai - Baracuda tour](#)
- 2 Baltijos priekrantės laivai yra pritaikyti darbui su verslinės žvejybos įrankiais, bei žuvų transportavimui. Norint pritaikyti turizmui reikia juos rekonstruoti sudarant patrauklias sąlygas keleiviams. Kiekvienas laivas yra kitoks, todėl kiekvienam jų reikalingi individualūs projektai, kurie kainuoja nuo kelių dešimčių tūkstančių iki kelių šimtų tūkstančių eurų.
- 3 Tiek verslinė žvejyba Baltijos priekrantėje, tiek rekreacinė žvejyba gali vykti tik tam tikromis oro sąlygomis; nėra galimybės išskirstyti veiklą tolygiai visą sezoną – jeigu geras oras visi plaukia, jeigu blogas visi stovi uoste. Tokia situacija tik dar labiau paaštrina konkurenciją.

Šiuo metu gana intensyviai eskaluojama nuomonė, kad verslinę žvejybą reikėtų visiškai uždrausti – neva dėl išteklių apsaugos. Iš tikrųjų tai ne išteklių apsauga, o rekreacinės žvejybos verslo noras užsitikrinti žuvingiausias teritorijas ir žuvingiausias periodus yra pagrindinis verslinės žvejybos uždraudimo motyvas. **Nebuvo nė vieno pasiūlymo iš rekreacinės žvejybos atstovų į savo gretas priimti verslinės žvejybos laivus jeigu verslinė žvejyba būtų uždrausta,**

Lankstumas įvairove

Kaip minėta Baltijos priekrantėje gaudomos kelios dešimtys žuvų rūšių, bet tik 6 -8 rūšys generuoja pakankamai žymias pajamas. Vis dėlto vienintelis faktorius leidžiantis pereiti nuo vieno rūšių žvejybos prie kitų – žuvų migracija, kurią apsprendžia gamtinės sąlygos, o ne žvejų ketinimai. Todėl nors rūšinė įvairovė yra nemaža, lankstumas įvairove yra ribojamas natūraliais, nuo žvejų nepriklausomais faktoriais.

Lankstumas mobilume

Dėl geografinių ypatumų dalis Baltijos jūros priekrantėje žvejojančių įmonių vykdo žvejybą ir Kuršių mariose (A.Kontautas ir kiti 2016). Taigi žvejybos Baltijos priekrantėje ir Kuršių mariose derinimas galėtų būti vienas iš lankstumo mobilume faktorius. Tačiau pastaruoju metu verslinės žvejybos Kuršių mariose perspektyvos vertinamos labai priešaringai. Versline žvejyba Kuršių mariose užsiimančios įmonės skundžiasi stintų, sugavimų drastišku sumažėjimu, taip pat karpinių žuvų sugavimų sumažėjimu dėl didesnio šalto vandens patekimo iš Baltijos jūros pro Klaipėdos sąsiaurį, todėl „priimti“ įmones iš Baltijos priekrantės nėra galimybių. Taip pat rekreacinės žvejybos verslas labai intensyviai propaguoja nuomonę, kad verslinė žvejyba Kuršių mariose turi būti visiškai uždrausta. **Taigi žvejybos perkėlimas į Kuršių marias žvejybos draudimų Baltijos jūroje metu yra labai mažai tikėtina alternatyva.**

Žvejybos verslo apdraudimo galimybės

Viena iš galimybių išgyventi yra verslo draudimas. Siekiant išvengti painiavos būtina paminėti, kad terminas *draudimas* turi dvi reikšmes – tai draudimas vykdyti veiklą (anglų kalboje tai būtų *prohibition* ar *closure*) ir veiklos draudimas (anglų kalboje tai būtų *insurance*).

Draudimo brokerių įmonės EDRAUDA duomenimis, Lietuvoje yra 7 draudimo bendrovės siūlančios draudimo sprendimus verslui (Edrauda.lt.) Šie sprendimai apima civilinės atsakomybės draudimą, transporto draudimą, darbuotojų draudimą, turto draudimą, ir laidavimus. Taip pat yra draudimo bendrovių, kurios siūlo draudimo sprendimus žemės ūkio įmonėms (pvz IF ar Gjensidige). Tai nuostolių patirtų dėl gamtos jėgų draudimas. Tačiau jūrinės žvejybos verslo draudimo sprendimų nesiūloma.

Žvejybos verslo draudimo sprendimai yra kai kuriose pasaulio šalyse, bet pagal FAO užsakymu atliktus tyrimus tiek draudikai, tiek draudėjai susiduria su sunkumais ypač smulkioms įmonėms: draudimo įmokos yra didelės palyginus su įmonių pajamomis; jos neturi pastovių pajamų mokėti draudimo įmokoms; jų savininkai neturi pakankamai finansinio išprusimo; ribotos galimybės naudotis įvairiais finansiniais instrumentais (Tietze U., van Anrooy, R. 2019).

Kaip buvo minėta skyriuje Situacijos Baltijos jūroje analizė, Lietuvos žvejybos Baltijos jūroje verslo plėtros perspektyvos yra pesimistinės, taigi negalima tikėtis, kad Lietuvos draudimo bendrovės ateityje pasiūlys žvejybos Baltijos jūroje verslo draudimo sprendimus.

Valstybės paramos galimybės

Europos jūrų reikalų, žuvininkystės ir akvakultūros fondo galimybės

Europos jūrų reikalų, žuvininkystės ir akvakultūros fonde (EJRŽAF) numatytos finansinės paramos priemonės, kurių tikslas yra skatinti suderinti žvejojimo pajėgumus su žvejojimo galimybėmis žvejojimo veiklos nutraukimo visam laikui atveju ir prisidėti prie tinkamo pragyvenimo lygio užtikrinimo laikino žvejojimo veiklos nutraukimo atveju. Konkrečios priemonės pateiktos EJRŽAF reglamento 20 ir 21 straipsniuose:

20 straipsnis

Žvejojimo veiklos nutraukimas visam laikui

1. Nukrypstant nuo 13 straipsnio e punkto, EJRŽAF lėšomis galima remti kompensavimą už žvejojimo veiklos nutraukimą visam laikui.

Šios dalies pirmoje pastraipoje nurodyta parama prisidedama siekiant 14 straipsnio 1 dalies c punkte nurodyto konkretaus tikslo.

2. Parama pagal šį straipsnį gali būti skiriama tik tuo atveju, jei tenkinamos šios sąlygos:

a) **veiklos nutraukimas numatomas kaip Reglamento (ES) Nr. 1380/2013 22 straipsnio 4 dalyje nurodyto veiksmų plano priemonė;**

b) **veikla nutraukiama atiduodant žvejojimo laivą į metalo laužą arba nutraukiant jo eksploatavimą ir jį modifikuojant taip, kad jį būtų galima naudoti kitais nei verslinė žvejojimo tikslais, laikantis BŽP ir Reglamente (ES) Nr. 1380/2013 nurodytų daugiamečių planų tikslų;**

c) **žvejojimo laivas yra įregistruotas kaip aktyviai naudojamas laivas ir paskutinius dvejus kalendorinius metus, einančius iki paramos paraiškos pateikimo dienos, ne mažiau kaip 90 dienų per metus vykdė žvejojimo veiklą jūroje;**

d) **lygiavertis žvejojimo pajėgumas visam laikui pašalinamas iš Sąjungos žvejojimo laivyno registro, o žvejojimo licencijos ir žvejojimo leidimai visam laikui panaikinami, kaip numatyta Reglamento (ES) Nr. 1380/2013 22 straipsnio 5 ir 6 dalyse, ir**

e) **paramos gavėjas nuo tada, kai gavo paramą, jokio žvejojimo laivo neregistruoja penkerius metus.**

3. 1 dalyje nurodyta parama gali būti teikiama tik:

a) **Sąjungos žvejojimo laivų, kurių veikla nutraukiama visam laikui, savininkams; ir**

b) **žvejams, kurie per paskutinius dvejus kalendorinius metus, einančius iki metų, kuriais pateikta paramos paraiška, ne mažiau kaip 90 dienų per metus dirbo jūroje Sąjungos žvejojimo laive, kurio veikla nutraukiama visam laikui.**

Pirmos pastraipos b punkte nurodyti žvejai nuo tada, kai gavo paramą, jokios žvejojimo veiklos nevykdo penkerius metus. Jei per tą laikotarpį žvejas vėl pradeda žvejojimo veiklą, veiksmo atžvilgiu nepagrįstai išmokėtas sumas atitinkama valstybė narė susigrąžina proporcingai laikotarpiui, kuriuo nebuvo laikomasi šios pastraipos pirmame sakinyje nurodytos sąlygos.

21 straipsnis

Laikinas žvejybos veiklos nutraukimas

1. Nukrypstant nuo 13 straipsnio e punkto, EJŖŽAF lėšomis galima remti kompensavimą už laikiną žvejybos veiklos nutraukimą.

Pirmoje pastraipoje nurodyta parama prisidedama siekiant 14 straipsnio 1 dalies c punkte nurodyto konkretaus tikslo.

2. Parama pagal šį straipsnį gali būti skiriama tik:

a) išsaugojimo priemonių, nurodytų Reglamento (ES) Nr. 1380/2013 7 straipsnio 1 dalies a, b, c, i ir j punktuose, arba RŽVO priimtų lygiaverčių išsaugojimo priemonių, jei jos taikomos Sąjungai, atveju;

b) Komisijos priemonių, taikomų, kai kyla didelė grėsmė jūrų biologiniams ištekliams, kaip nurodyta Reglamento (ES) Nr. 1380/2013 12 straipsnyje, atveju;

c) valstybių narių neatidėliotinių priemonių pagal Reglamento (ES) Nr. 1380/2013 13 straipsnį atveju;

d) nenugalimos jėgos aplinkybių (force majeure) sąlygotos TŽPS arba jo protokolo taikymo pertraukos; arba

e) gaivalinių nelaimių, ekologinių įvykių ar sveikatos krizių, kuriuos atitinkamos valstybės narės kompetentingos institucijos yra oficialiai pripažinusios.

3. 1 dalyje nurodyta parama gali būti skiriama tik tuo atveju, jei atitinkamo laivo ar žvejo žvejybos veikla atitinkamais kalendoriniais metais sustabdoma bent 30 dienų.

4. 2 dalies a punkte nurodyta parama gali būti skiriama tik tuo atveju, jei, remiantis mokslinėmis rekomendacijomis, reikia sumažinti žvejybos pastangas, kad būtų pasiekti Reglamento (ES) Nr. 1380/2013 2 straipsnio 2 dalyje ir 2 straipsnio 5 dalies a punkte nurodyti tikslai.

5. 1 dalyje nurodyta parama gali būti teikiama tik:

a) Sąjungos žvejybos laivų, kurie įregistruoti kaip aktyviai naudojami laivai ir kurie per paskutinius dvejus kalendorinius metus, einančius iki metų, kuriais pateikta paramos paraiška, ne mažiau kaip 120 dienų vykdė žvejybos veiklą jūroje, savininkams arba operatoriams;

b) žvejams, kurie per paskutinius dvejus kalendorinius metus, einančius iki metų, kuriais pateikta paramos paraiška, ne mažiau kaip 120 dienų dirbo jūroje Sąjungos žvejybos laive, kurio veikla laikinai nutraukiama; arba

c) be laivo žvejojantiems žvejams, kurie paskutinius dvejus kalendorinius metus, einančius iki metų, kuriais pateikta paramos paraiška, vykdė žvejybos veiklą ne mažiau kaip 120 dienų.

Šioje dalyje nurodytas dienų jūroje skaičius netaikomas ungurių žvejybos atveju.

6. 1 dalyje nurodyta parama programavimo laikotarpiu gali būti skiriama ne ilgesnį kaip 12 mėnesių laikotarpį už laivą ar žvejui.

7. Visa atitinkamų laivų ar žvejų vykdoma žvejybos veikla per atitinkamą laikino veiklos nutraukimo laikotarpį faktiškai sustabdoma. Atitinkama valstybė narė įsitikina, kad atitinkamas laivas ar žvejas per atitinkamą laikino žvejybos veiklos nutraukimo laikotarpį nutraukė visą žvejybos veiklą ir kad nėra skiriama pernelyg didelė kompensacija, jeigu laivas naudojamas kitais tikslais.

Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2021-2027 metų programoje (toliau Veiklos Programa) yra numatytos šios abi priemonės. Šios priemonės priskiriamos 1-am prioritetui „Skatinti tausią žvejybą ir jūrų biologinių išteklių atkūrimą ir išsaugojimą“ ir jų konkretus tikslas (1.3) „Skatinti suderinti žvejybos pajėgumą su žvejybos galimybėmis žvejybos veiklos nutraukimo visam laikui atveju ir prisidėti prie tinkamo pragyvenimo lygio užtikrinimo laikino žvejybos veiklos nutraukimo atveju“.

Lietuvos ABJ žvejybos laivynas

Žvejybos nutraukimas visam laikui

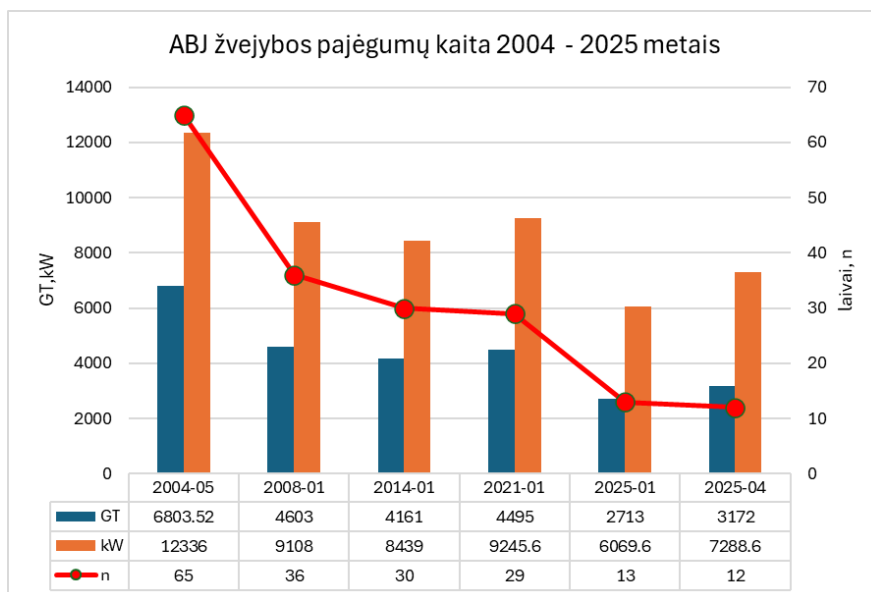
Jau nuo pat įstojimo į Europos Sąjungą Lietuvos ABJ laivynas buvo nesubalansuotas su žvejybos galimybėmis. Žvejybos veiklos nutraukimas supjaustant laivus į metalo laužą ir gaunant už tai finansinę paramą buvo labai populiarī priemonė.

Europos žvejybos laivų registro duomenimis 2004 gegužę šiame segmente buvo registruota 65 laivai (bendra galia 12336 kW, bendra talpa 6803,52 GT) Per pirmąjį finansinį periodą (2004-2007) su valstybės parama į metalo laužą buvo supjaustyti 29 laivai, kurių bendra galia 4932 kW, bendra talpa 2812,52 GT. Dar du laivai (441 kW, 235GT) buvo supjaustyti 2008 metais. (58 pav.).

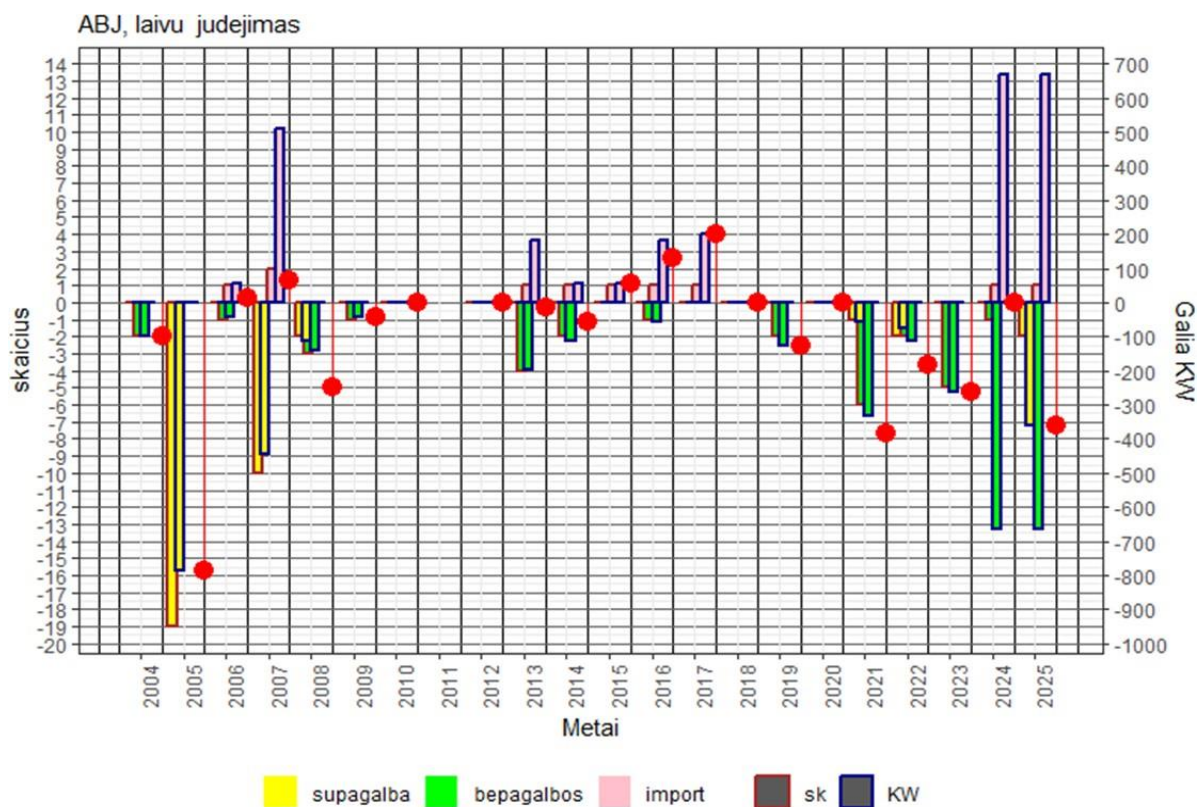
Per 2007 – 2013 metų finansinį laikotarpį su valstybės parama nebuvo pašalinta jokių ABJ žvejybos pajėgumų; tačiau stipriai sumažinti Baltijos priekrantės pajėgumai (apie tai vėliau).

2014-2020 finansinis laikotarpis buvo gana įdomus. Iš pradžių buvo numatyta, valstybės parama už žvejybos veiklos nutraukimą gali būti skiriama tik iki 2017 m. gruodžio 31 d., tačiau priėmus neatidėliotinas priemones dėl rytinės Baltijos menkių apsaugos parama šiai priemonei buvo pratęsta. (aprašyta skyriuje BŽP reglamento 12 str. draudimai). Per 2021 ir 2022 metus taikant šią priemonę buvo pašalinti trys laivai (517 kW, 295 GT).

Reikia pažymėti, kad nemažai ABJ žvejybos laivų buvo pašalinta iš žvejybos be valstybinės paramos. Per laikotarpį nuo 2004 iki 2025 sausio 1d. be valstybės pagalbos buvo pašalinta (eksportuota) 25 laivai, kurių bendra galia 7715 kW, talpa 4012 GT. Tai leido sudaryti sąlygas laivyno atnaujinimui ir per šį laikotarpį importuoti 9 laivai, kurių bendra galia 7645 kW ir talpa 3447 GT. Bendri ABJ laivyno pajėgumai 2024 gegužę ir 2008, 2014, 2020, 2025 sausio 1d. pateikti paveiksle 59.

58.pav. Lietuvos ABJ žvejybos pajėgumų kitimas nuo įstojimo į ES

https://webgate.ec.europa.eu/fleet-europa/index_en

59.pav. Lietuvos ABJ laivų skaičiaus (sk) ir galios (KW) kitimas: su valstybės parama -supagalba; be valstybės paramos – bepagalbos; laivų importas – import; raudoni taškai galios pasikeitimo balansas

Dabartinio finansinio laikotarpio (2021 – 2027) Veiklos Programos 2023 metų redakcijoje priemonei „Žvejojimo veiklos nutraukimas visam laikui“ nustatyta, kad per 2021-2029 metų laikotarpį Baltijos jūros laivų talpa, išreikšta bruto tonomis GT bus sumažinta 468,00 GT (rodiklis CR05.1), o laivų pajėgumas sumažintas 884,00 kW (rodiklis CR05.2), taip pat 75 asmenys gaus naudą (rodiklis CR08). Priemonei vykdyti numatyta 1 505 000,00 eurų.

Pagal Nacionalinės Mokėjimų Agentūros duomenis 2024 metų spalio mėnesį paskelbtas kvietimas paramai pagal priemonę Žvejojimo nutraukimas visam laikui. Kvietime numatyta suma 3,3 milijono eurų. Pagal šią priemonę 2025 metų vasarį su valstybės pagalba pašalinti 738 GT ir 1447 kW žvejojimo pajėgumai. Ženklus sumos padidėjimas paramos priemonei žvejojimo veiklos nutraukimui visam laikui buvo paaikškintas pelaginės žvejojimo laivyno ir žvejojimo galimybių disbalansu, tačiau 2025 metų kovo mėnesį ABJ pelaginės žvejojimo pajėgumai buvo padidinti 1197 GT ir 2666 kW. Toks atvejis lyg *šaukštas deguto medaus statinėje* gali sugadinti Lietuvos derybines pozicijas dėl žvejojimo galimybių Baltijos jūroje.

Analizuojant situaciją negalima atmesti ir tokio scenarijaus, kad Lietuvos žvejojimo galimybės Baltijos jūroje taps nebeapokankamos pelningai ABJ laivyno veiklai užtikrinti ir bus nuspręsta pasitraukti iš šios veiklos už tai prašant valstybės paramos.

Šiuo metu nustatytos tokios paramos normos: „*laivų savininkams skaičiuojama pagal formulę 4 307,61 eurai už vieną laivo bendros talpos vienetą - GT, kai laivo talpa yra iki 249 GT, bei 3 759,80 eurai už vieną GT, kai laivo talpa viršija 250 GT. Žvejojimo laivo darbuotojui kompensacija už žvejojimo veiklos nutraukimą išmokama taikant 5 709 eurų fiksuotąjį įkainį*“. 2025 metų balandžio mėnesį buvo registruoti 3 laivai, kurių kiekviena talpa virš 250 GT ir 9 laivai, kurių kiekvieno talpa iki 249 GT, tačiau iš šių 9 laivų 6 laivai jau nebevykdo žvejojimo Baltijos jūroje du ir daugiau metų, todėl jie neatitinka EJRŽAF Reglamento 20 straipsnio 2c) punkto nuostatos ir negali pretenduoti į valstybės paramą. Kadangi žvejojimo galimybės Baltijos jūroje yra labai ribotos, tai tikimybė, kad aktyviai žvejojantys laivai „pasidalins“ savo žvejojimo galimybėmis su visais laivais yra labai maža. Taigi realiai parama galėtų būti skirta tik 6 laivams (lentelė 4)

4. Lentelė: Paramos suma, jeigu visas ABJ laivynas nutrauktų veiklą

Laivų kategorija	Laivų skaičius	Bendra laivų talpa GT	Paramos suma visiems laivams Eur.	Vidutiniškai vienam laivui Eur
Iki 249 GT	3*	471	2 028 884,31	676 294,77
250 GT ir daugiau	3	2118	7 963 256,40	2 654 418,80
Viso	6	2598	9 992 140,71	1 665 356,79

*- ES žvejojimo laivų registre yra 9 laivai, bet tik 3 atitinka paramos kriterijus

Laikinas žvejojimo veiklos nutraukimas.

Kaip jau buvo minėta, EJRŽAF Reglamentas 21 straipsniu numato galimybę skirti finansinę paramą už laikiną žvejojimo nutraukimą tame straipsnyje išvardintais atvejais ribotam sezonui.

Finansinė parama už laikiną žvejojimo sustabdymą Lietuvos ABJ laivynui buvo taikoma dviem atvejais:

1. Kai Lietuvos ŽŪM įsakymu buvo uždrausta menkių žvejojimas demersiniais tralais 2019 metų birželio mėnesį ir po to šis draudimas pratęstas 2019 m. liepos 22 d. Komisijos įgyvendinamuoju reglamentu (ES) 2019/1248, kuriuo nustatomos priemonės didelei

grėsmei, kilusiai rytinės Baltijos jūros dalies menkių (*Gadus morhua*) išteklių išsaugojimui, sumažinti, bei

2. 2020 - 2021 metais kai žvejyba buvo sustabdyta dėl COVID-19 pandemijos.

Finansinė parama už laikiną žvejybos sustabdymą numatyta ir dabartiniu finansiniu laikotarpiu. Veiklos Programos 2023 metų redakcijoje priemonei „Laikinas žvejybos veiklos nutraukimas“ nustatyta, kad per 2021-2029 metų laikotarpį gali būti atlikta 11 žvejybos laikino žvejybos nutraukimo veiksmų (rodiklis CR10). Priemonei vykdyti numatyta 810 356,00 eurų.

Vis dėlto finansinės paramos taikymas laikinam žvejybos sustabdymui turi rimtus apribojimus:

1. Paramos skyrimo laikotarpis vienam laivui ne ilgesnis nei 12 mėnesių per visą finansinį periodą (2021-2027 metai).
2. **Visa atitinkamų laivų ar žvejų vykdoma žvejybos veikla per atitinkamą laikino veiklos nutraukimo laikotarpį faktiškai sustabdoma,**

Antrasis apribojimas reiškia, kad jeigu dėl žvejybos draudimas taikomas tik tam tikram įrankiui, ir/ar tam tikrai žuvų rūšiai, ir/ar tik tam tikrame rajone, tai į paramą pretenduojantis laivas žvejybos sustabdymo laikotarpiu **negali žvejoti kitais įrankiais ir/ar kitas žuvų rūšis, ir/ar kituose regionuose.**

Kaip buvo minėta anksčiau, jeigu žvejyba stabdoma dėl **žvejybos apribojimų nustatytų ES žvejybos galimybių reglamentais, finansinė parama galima tik jeigu tai numato ES teisės aktai.** Todėl labai svarbu siekti, kad galimybė skirti finansinę paramą būtų įtraukta į ES teisės aktus, kuriais nustatomi nauji žvejybos draudimai (įskaitant žvejybos galimybių reglamentus), įrodant, kad tokie draudimai turi neadekvačių pasekmių Lietuvos ABJ žvejybos sektoriui, tai yra kad:

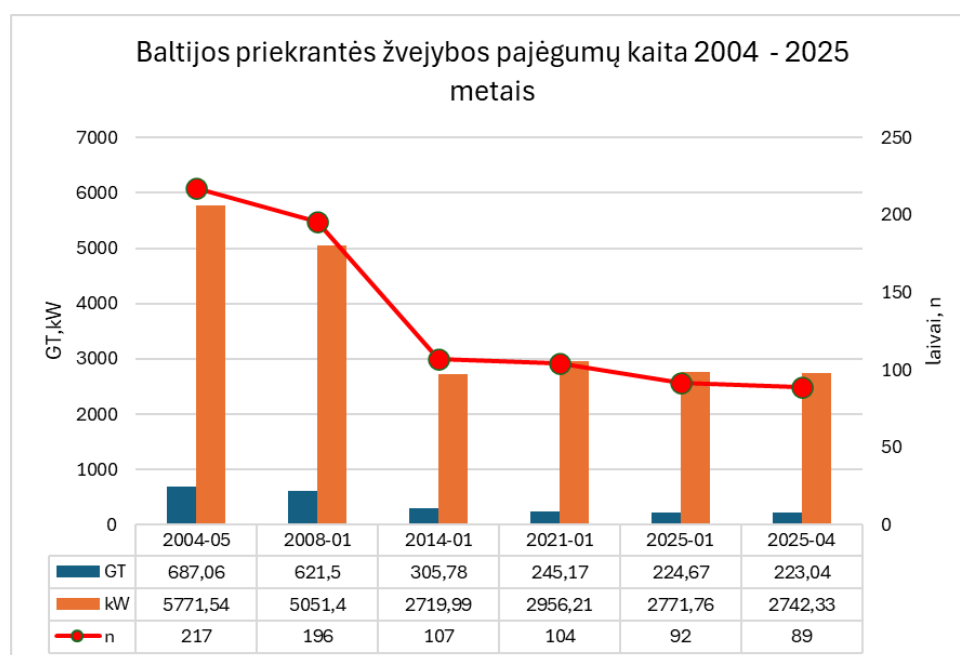
1. **neigiamas ekonominis poveikis Lietuvos ABJ žvejybos sektoriui yra neproporcingai didelis lyginat su Lietuvos ABJ žvejybos sektoriaus poveikiui Baltijos jūros žuvų ištekliams ar Baltijos jūros aplinkai ir**
2. **neigiamas ekonominis poveikis Lietuvos ABJ žvejybos sektoriui yra neproporcingai didelis lyginat su kitomis ES šalimis narėmis, kurios turi kitas alternatyvias žvejybos galimybes**

Apie tai rašoma skyriuje „Žvejybos draudimų poveikis ekonominiu, socialiniu ir aplinkosauginiu aspektu“.

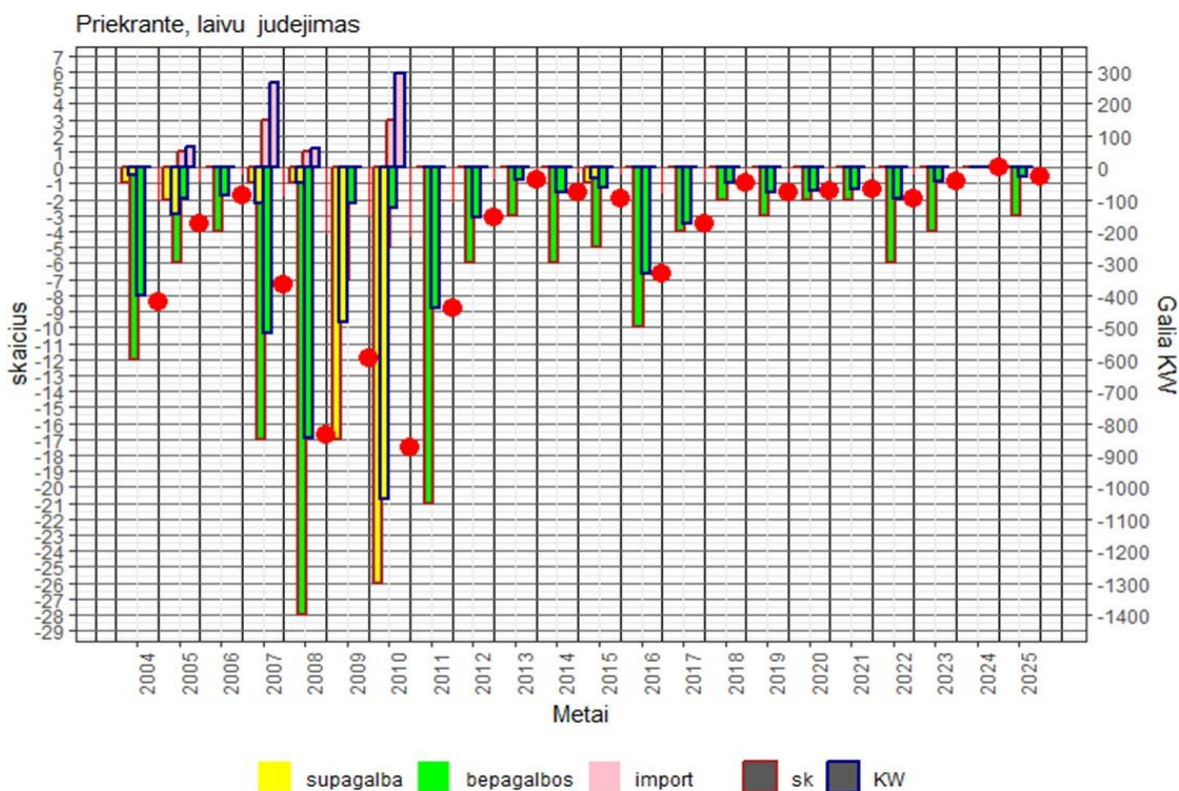
Baltijos jūros priekrantė

Žvejybos nutraukimas visam laikui

Tai, kad Baltijos jūros priekrantėje yra per daug žvejojantių įmonių buvo konstatuojama jau nuo 2008 metų. Pirmuoju finansiniu laikotarpiu (2004-2007 metais) su valstybės parama buvo pašalinta palyginus nedaug žvejybos pajėgumų (60 pav.). Taip buvo todėl, kad paramos suma nebuvo diferencijuota ir mažos talpos laivų savininkams paramos suma buvo nepatraukli. Vėliau, 2007-2013 metų finansiniu laikotarpiu buvo diferencijuotas ir per šį laikotarpį su valstybės parama buvo pašalinta didžiausia dalis Baltijos jūros priekrantės žvejybos pajėgumų sumažėjo beveik per pusę. Taip pat nemaža dalis Baltijos jūros žvejybos pajėgumų buvo pašalinta ir be valstybinės paramos (61 pav.). Skirtingai nuo ABJ naujų žvejybos pajėgumų importuota labai mažai.

60.pav. Baltijos priekrantės žvejybos pajėgumų kitimas nuo įstojimo į ES

61.pav.Baltijos priekrantės laivų skaičiaus (sk) ir galios (KW) kitimas:
 su valstybės parama -supagalba; be valstybės paramos – bepagalbos;
 laivų importas – import; raudoni taškai galios pasikeitimo balansas

Baltijos priekrantėje žvejojama pasyviais įrankiais ir jų naudojimo kiekis nelabai priklauso nuo laivyno pajėgumų. Su tokiu pat laiveliu galima statyti ir kelis šimtus metrų ir keturis kilometrus tinklų. Todėl finansinės paramos skaičiavimas tik pagal laivų talpą nelabai atitinka Baltijos priekrantės verslinės žvejybos specifiką. Taip pat daugelis įmonių turi po kelis laivelius, o faktiškai žvejoja tik su vienu ar dviem laivais. Faktiškai žvejojančių Baltijos priekrantėje laivų skaičius pastaraisiais metais svyruoja ties 50-čia, nors registruota 89 laivai.

Kadangi viešoje erdvėje vis dar aktyviai propaguojamas verslinės žvejybos uždraudimas Baltijos priekrantėje, tai visai galimas scenarijus, kad gali prireikti su valstybės parama pašalinti visus Baltijos priekrantės verslinės žvejybos pajėgumus. Visi Baltijos priekrantėje žvejojantys laivai patenka į mažesnių laivų kategoriją ir paramos dydis skaičiuojamas po 4 307,61 eurų už 1 GT, tačiau vidutinė laivo talpa yra labai maža, todėl suma reikalinga paramai yra palyginus nedidelė (lentelė). Kaip minėta, tik aktyviai žvejojantys laivai gali pretenduoti į valstybės paramą, todėl faktiškai reikalinga paramos suma gali būti žymiai mažesnė (5 lentelė).

5. Lentelė: Paramos suma, jeigu visas ABJ laivynas nutrauktų veiklą

Laivų kategorija	Laivų skaičius	Bendra laivų talpa GT	Paramos suma visiems laivams Eur.
Viso registruota	89	223,04	960 769,30
Aktyvia žvejoja	~ 50	~ 150	~ 650 000

Laikinas žvejybos veiklos nutraukimas.

Laikinas žvejybos sustabdymas buvo gana dažnai taikomas, daugiausia dėl kitų asmenų veiklos, bet buvo ir dėl COVID-19 pandemijos. Nuostolių kompensavimo tvarka buvo nekartą nagrinėta, paskutinį kartą 2023 metais (M.Bučas ir kiti 2023), todėl šiame darbe tokių vertinimų nedarysime, o siūlome pritaikyti tai kas jau aprašyta 2023 metais.

Verslinės žvejybos draudimų neigiamos įtakos mažinimo galimybių kaštų naudos analizė.

Ekonominis aspektas

Ekonominis aspektas - Verslo sektorius sukuria reikšmingą pridėtinę vertę, todėl reiktų jį paremti sunkesniu laikotarpiu, kad ateityje jis ir vėl galėtų reikšmingai prisidėti prie šalies bendros pridėtinės vertės (BPV) kūrimo..

Verslinė žvejyba Baltijos jūroje sukuria labai mažą Lietuvos BPV dalį (6 lentelė): Pagal ŽŪDC skelbiamus duomenis ABJ generuoja apie 1,3 – 2,4 milijono eurų pridėtinę vertę, o tai sudaro tik nuo 0,002 iki 0,0067 % nuo Lietuvos BPV, 20214 metais ji buvo išskirtinai maža 0,313 milijono eurų arba 0,0008 % nuo Lietuvos BPV. Baltijos priekrantės verslinė žvejyba generuoja tik apie 0,2 – 0,5 milijono eurų pridėtinę vertę.

6. Lentelė: *Žvejybos Baltijos jūroje indėlis į Lietuvos BPV*

Metai	Lietuvos BPV mln.eur	Atvira Baltijos jūra		Priekrantės regionas	
		Mln. eur	% nuo BVP	Mln. eur	% nuo BVP
2014	39133.2	0.313	0.0008	0.239	0.0006
2015	40241.7	1.589	0.0039	0.319	0.0008
2016	41317	2.368	0.0057	0.362	0.0009
2017	43222.6	1.476	0.0034	0.315	0.0007
2018	45348.4	2.152	0.0047	0.491	0.0011
2019	47469.6	1.703	0.0036	0.359	0.0008
2020	47489.9	1.298	0.0027	0.189	0.0004
2021	50519.9	1.360	0.0027	0.327	0.0006
2022	51801.8	1.053	0.0020	0.249	0.0005
2023	51979.1	2.204	0.0042	0.324	0.0006

Kadangi Baltijos jūros žvejyba sukuria labai mažą BPV, kompensacijų kaštai yra labai dideli lyginat su sukuriam ekonomine nauda, todėl nebūtų tikslinga naudoti tik Lietuvos biudžeto lėšas, nebent tokios kompensacijos būtų numatytos EJRF ir tik dalis šių kompensacijų būtų kofinansuojama iš Lietuvos biudžeto.

Socialinis aspektas

Jeigu verslo subjektas sukuria reikšmingą darbo vietų skaičių, todėl reiktų jį paremti sunkesniu laikotarpiu, kad ateityje jis ir vėl galėtų reikšminga prisidėti prie darbo vietų šalyje sukūrimo.

Lietuvos oficialios statistiko portalo duomenimis 2014 – 2024 metais visoje Lietuvoje dirbančiųjų skaičius nežymiai didėjo: 2014 pirmą ketvirtį – kiek daugiau nei 1,2 milijono, o 2024 ketvirtą ketvirtį -1,37 milijono. Tačiau tiek ABJ tiek priekrantės sektoriuose dirbančiųjų

stipriai mažėjo (ABJ nuo 207 2014 metais iki 34 2023 metais, priekrantės sektoriuje nuo 138 2014 metais iki 102 2023 metais).

ABJ dirbančiųjų skaičius sudaro tik 0,002% nuo visų Lietuvos dirbančiųjų, taigi kompensacijų kaštai yra labai dideli lyginat su sukuriama socialine nauda, todėl nebūtų tikslinga naudoti tik Lietuvos biudžeto lėšas, nebent tokios kompensacijos būtų numatytos EJRŽF ir tik dalis šių kompensacijų būtų kofinansuojama iš Lietuvos biudžeto.

Priekrantės sektoriuje dirbančiųjų skaičius sudaro tik 0,007% nuo visų Lietuvos dirbančiųjų, taigi kompensacijų kaštai yra labai dideli lyginat su sukuriama socialine nauda todėl nebūtų tikslinga naudoti tik Lietuvos biudžeto lėšas, nebent tokios kompensacijos būtų numatytos EJRŽF ir tik dalis šių kompensacijų būtų kofinansuojama iš Lietuvos biudžeto.

Kultūrinis aspektas

Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje rašoma .. „*žvejyba, vienas seniausių ir svarbiausių Lietuvos gyventojų verslų. Primityvių žvejybos įrankių – kaulinių ir raginių žeberklų – randama paleolito ir mezolito stovyklavietėse, tinklų liekanų, molinių svarelių, pušų žievės plūdžių – neolito stovyklavietėse. Žvejybą baltų kraštuose mini Vulfstanas (9 a.), Dusburgiečio kronika (14 amžius). 15 a. pirmą kartą apribota žvejyba Nemuno žemupyje. Žvejybos klausimai aptarti I ir III Lietuvos Statutuose (1529, 1588). 1557 Valakų reformos įstatymu uždrausta žvejoti valstybiniuose vandenyse per žuvų nerštą. 1589 paskelbtos Kuršių marių ir į jas įtekančių upių žvejybos taisyklės. 1844 žvejybos plotai Kuršių mariose paskirstyti gretimiems kaimams.*“

Tačiau atviroje Baltijos jūroje žvejyba prasidėjo tik sovietiniu laikotarpiu. Todėl žvejyba Baltijos atviroje jūroje negalime laikyti sena kultūrine tradicija ar svarbiu tautiniu-kultūriniu identitetu, ir žvejybos draudimai atviroje Baltijos jūroje neturi neigiamos įtakos Lietuvos tautinio-kultūrinio identiteto išsaugojimui, todėl nebūtų tikslinga naudoti tik Lietuvos biudžeto lėšas, nebent tokios kompensacijos būtų numatytos EJRŽF ir tik dalis šių kompensacijų būtų kofinansuojama iš Lietuvos biudžeto.

Baltijos priekrantėje žvejyba buvo ne tiek lietuvių, bet kuršių kultūros dalis, tačiau tai vis tiek yra baltų kultūros dalis. Šiuo metu dar išlikę senovinių žvejybos būdų, tačiau ne Baltijos priekrantėje o Kuršių mariose. Taigi Lietuvos biudžeto išlaidos Baltijos priekrantės žvejybos nuostolių kompensavimui gali būti pateisinamos tais atvejais, jeigu tai prisidėtų prie senųjų baltiškų tradicijų išsaugojimo.

Išvados

1. Ekologinė situacija Baltijos jūroje negerėja, todėl tikimybė, kad svarbiausių verslinių žuvų išteklių būklė vidutiniu ju pagerės yra labai maža.
2. Tikimybė, kad rytinės Baltijos menkių ištekliai atsistatys iki tokio lygio, kad vidutiniu ju laikotarpiu vėl būtų leista jų tiesioginė žvejyba laivais, kurių ilgis 12 ir daugiau metrų, yra ypatingai maža, todėl žvejyba dugniniais tralais tai pat nebus vykdoma.
3. Tiesioginės menkių žvejybos draudimas Lietuvos atviros Baltijos jūros žvejybos sektoriui turėjo neproporcingai didelį neigiamą poveikį, lyginat su poveikiu kitų ES šalių žvejybos atviroje Baltijos jūroje sektoriais:
 - a. Pradėjo labai sparčiai nykti 18-40 ilgio laivų segmentas;
 - b. Atviros Baltijos jūros laivai nustojo iškrauti savo laimikį Lietuvos uostuose, nes kranto infrastruktūra buvo pritaikyta menkių ir kitų žmonių maistui skirtų žuvų supirkimui, bet ne žaliavos žuvų miltų gamybai iškrovimui;
4. Pastaruoju metu atviros Baltijos jūros žvejybos sektorius didžiausią pridėtinę vertę sukuria ne Lietuvos ekonomikai ir ateityje atviros Baltijos jūros žvejybos sektorius pridėtinė vertė Lietuvos ekonomikai gali sumažėti tik iki Europos Sąjungos gaunamų žvejybos galimybių vertės.
5. Tiesioginės menkių žvejybos draudimas Lietuvos atviros Baltijos jūros žvejybos sektoriui turi ilgalaikį neigiamą poveikį, nes laivyno pajėgumai yra taip sumažėję, kad ekonomiškai nenaudinga vystyti kranto infrastruktūrą, bei apmokyti darbuotojus, o tai lemia pesimistines sektoriaus plėtros perspektyvas.
6. Rytinės Baltijos menkių žvejyba iki 2019 metų buvo svarbus pajamų šaltinis Lietuvos atviros Baltijos jūros sektoriui, tačiau jo įtaka šio išteklio žvejybiniam mirtingumui buvo nedidelė, o vakarinės Baltijos menkių žvejybiniam mirtingumui įtakos neturėjo, todėl aplinkosauginė nauda iš to, kad Lietuvos atviros Baltijos jūros sektorius nebežvejoja menkių yra nedidelė lyginant su ekonominiais ir socialiniais praradimais.
7. Lietuvos atviros Baltijos jūros laivyno ekonominę padėtį vidutiniu ju laikotarpiu lems tik vienos įrankių grupės (pelaginiai tralai (OTM) ir poriniai pelaginiai tralai (PTM)) naudojimo galimybės ir praktiškai tik vienos žuvų rūšies – atlantinio šproto žvejybos galimybės. .
8. Atlantiniai šprotai yra trumpaamžė žuvis, todėl galimi žymūs išteklio svyravimai, o tai gali sąlygoti didelę ES teisės aktais nustatomų žvejybos galimybių kitimo amplitudę: vienais metais stipriai sumažėti, kitais stipriai padidėti, kas savo ruožtu apsunkina žvejybos pajėgumų valdymą.

9. Dėl to, kad daugelio Lietuvos žvejybos įmonių disponuojamų pelaginių žuvų žvejybos galimybių vertė toli gražu nepadengia prarastų dugninių žuvų žvejybos galimybių vertės, Lietuvos atviros Baltijos jūros žvejybos pajėgumai išsiskyrė į dvi netolygias grupes:
 - a. Mažesnės žvejybos įmonės išnyko arba tapo kitų ES šalių žvejybos įmonių dalininkėmis;
 - b. Didžiausia dalis žvejybos pajėgumų ir žvejybos galimybių susikoncentravo poroje įmonių, kurių produkcija yra žaliava žuvų miltams ir iškraunama ne Lietuvoje
10. Lietuvos atviros Baltijos jūros žvejybos sektoriaus ekonominių rodiklių analizė parodė, kad ABJ sektoriaus pelningumas priklauso nuo vidinių (kuro sąnaudos, laivų amžius ir jų techninė būklė, įgulos darbo užmokesčio išlaidos, sugavimo kiekis, tenkantis žvejybos pastangai) ir nuo išorinių (žuvų paklausa rinkoje, žuvų išteklių būklė, klimato sąlygos, bendra ekonominė situacija) faktorių, o 2020- 2022 metais subsidijos buvo svarbiausias atviros Baltijos jūros pelaginės žvejybos segmento pelningumo šaltinis.
11. 2023 metais žvejybos pelaginiais tralais segmento pelningumas labai išaugo dėl žvejybos pajamų didėjimo, todėl negalima teigti, kad šio segmento pelningumas nuolat mažėja.
12. Atviros Baltijos jūros pelaginės žvejybos segmentas sugeba prisitaikyti prie šiuo metu ES teisės aktais nustatytų pelaginės žvejybos draudimų, nes žvejybos pajėgumai leidžia sugauti Lietuvai skirtas žvejybos kvotas per trumpesnį laiką.
13. Žvejybos pelaginiais tralais draudimas balandžio ir kovo mėnesiais 26 ir 28.2 ICES pakvadračiuose, gali privesti Lietuvos atviros Baltijos jūros žvejybos sektorių iki bankroto ribos.
14. Lietuvos atviros Baltijos jūros žvejybos sektoriaus socialinių rodiklių analizė parodė, kad darbuotojų skaičius mažėja, ypač po tiesioginės menkių žvejybos draudimo, didėja priešpensinio amžiaus (55-60 metai), bei ne Lietuvos piliečių dalis.
15. ES šalys narės negali savarankiškai kompensuoti nuostolius atsirandančius dėl ES teisės aktais įvestų žvejybos ribojimų savo verslo subjektams. Tokių nuostolių kompensavimas turi būti numatytas ES teisės aktais, todėl būtina išnaudoti derybinius argumentus įrodant, kad siūlomi draudimai turės neproporcingai didelį neigiamą poveikį Lietuvos atviros Baltijos jūros žvejybos sektoriui ir siekti, kad ES teisės aktuose būtų numatytos priemonės šiam poveikiui kompensuoti.
16. Siekiant sudaryti galimybes greitai (derybų eigoje) įvertinti siūlomų žvejybos draudimų poveikį Lietuvos atviros Baltijos jūros žvejybos sektoriui ir taip papildyti derybinius argumentus sukūrėme modelį, kuris pateikiamas atskiru excel dokumentu kartu su šia ataskaita.
17. ES teisės aktais nustatyti draudimai gali sužlugdyti Baltijos jūros žvejybos sektoriaus veiklą, tačiau valstybiniu mastu, tai neturės žymaus neigiamo poveikio nei ekonominiu, nei socialiniu, nei kultūriniu aspektais.

18. Lietuvos atviros Baltijos jūros žvejybos sektoriaus ekonominio gyvybingumo palaikymui žvejybos draudimo metu reikėtų naudoti ES fondų lėšas. Vien tik Lietuvos biudžeto lėšų naudojimas negali būti pateisintas nei ekonominiu, nei socialiniu nei kultūriniu aspektais.
19. Situacija Baltijos jūros priekrantėje tampa kritine, nes pastaruoju metu praktiškai tik vienos žuvų rūšies – stintos sugavimai ir aukšta jos pirmo supirkimo kaina užtikrina Baltijos priekrantės žvejų verslininkų pragyvenimą. Tačiau stintų kaina gali ir nukirsti, nes jos atvežama iš Estijos, kur jų pirmo supirkimo kaina nesiekia nei 1 euro.
20. Verslinės žvejybos Baltijos priekrantėje socialinių rodiklių analizė parodė, kad nemažai daliai įmonių žvejyba Baltijos priekrantėje nėra verslas, kuris užtikrina pragyvenimą, o tik papildoma veikla
21. Nacionalinės kompensavimo priemonės gali būti taikomos tik Lietuvos teritorinėje jūroje žvejojantioms įmonėms, jeigu jos patyrė nuostolius dėl žvejybos draudimų, kurie įvesti Lietuvos teisės aktais. Taigi papildomas nacionalinės kompensavimo priemonės gali būti nustatytos tik Baltijos priekrantės verslinės žvejybos sektoriui.
22. Lietuvos Baltijos jūros priekrantės žvejybos sektoriaus ekonominis gyvybingumas labai priklauso nuo kitų ūkio subjektų veiklos. Nuostolių atsirandančių dėl kitų ūkio subjektų veiklos tvarka yra įteisinta Lietuvos teisės aktais.

SUDERINTA:

(Tyrimų priežiūros komisijos pirmininkas)

(Vardas, Pavardė)

Cituojamose literatūrose ir dokumentuose sąrašas

1. **Bučas ir kiti 2023** REKOMENDACIJŲ DĖL NUOSTOLIŲ, PATIRTŲ NETEKUS GALIMYBĖS ŽVEJOTI DĖL KITŲ ASMENŲ VEIKOS, KOMPENSAVIMO PARENGIMAS 2023 M. GALUTINĖ ATASKAITA [Bučas ir kiti 2023](#)
2. Cambiè G., Ouréns R., Vidal D. F., Carabel S., Freire J. 2012. Economic performance of coastal fisheries in Galicia (NW Spain) : case study of the Cies Islands. *Aquatic Living Resources*, 25
3. Eikeland, S 1998 – Sveinung Eikeland. .Flexibility in Northern Waters. In *Northern Waters: Management Issues and Practice*, Edited by David Symes. Fishing News Book 1998.
4. Elmgren, R. et al 2015 - Elmgren, Ragnar & Blenckner, Thorsten & Andersson, Agneta. (2015). Baltic Sea management: Successes and failures. *Ambio*. 44 Suppl 3. 335-44. 10.1007/s13280-015-0653-9. https://www.researchgate.net/publication/277408011_Baltic_Sea_management_Succes_and_failures
5. HOLAS 2023 - Zweifel, Ulla & Laamanen, Maria & Al-Hamdani, Ziad & Andersen, Jesper & Andersson, Åsa & Andrulowicz, Eugeniusz & Backer, Hermann & Benke, Harald & Boedeker, Dieter & Bregnballe, Thomas & Bräger, Stefan & Bäcklin, Britt-Marie & Dähne, Michael & Flinkman, Juha & Herrmann, Christof & Härkönen, Tero & Ikauniece, Anda & Isaeus, Martin & Järvinen, Marko & Zydulis, Raumunas. (2009). Biodiversity in the Baltic Sea. An integrated thematic assessment on biodiversity and nature conservation in the Baltic Sea. https://www.researchgate.net/publication/344607729_Biodiversity_in_the_Baltic_Sea_An_integrated_thematic_assessment_on_biodiversity_and_nature_conservation_in_the_Baltic_Sea
6. Kontautas A. ir kt 2016 – A.Kontautas ir kt. Verslinės žvejybos įrankių kvotų Baltijos jūros priekrantės žvejybos baruose (iki 20 izobatos) nustatymas. 2016 MTTV projekto ataskaita, Klaipėda [A Kontautas ir kiti 2016 pirma dalis ; \[antradalio\]](#)
7. S Pascoe, R Curtotti, E Hoshino, S McWhinnie, P Schrobback, Use of catch and effort data to monitor trends in economic performance in fisheries, *ICES Journal of Marine Science*, Volume 81, Issue 1, January 2024, Pages 97–107,
8. Tietze U., van Anrooy, R. 2019. Guidelines for increasing access of small-scale fisheries to insurance services in Asia. A handbook for insurance and fisheries stakeholders. In support of the implementation of the Voluntary Guidelines for Securing Sustainable Small-Scale Fisheries in the Context of Food Security and Poverty Eradication. Rome, FAO. <https://openknowledge.fao.org/handle/20.500.14283/ca5129en>
9. STEFC AER 2024 - European Commission, Joint Research Centre, *Scientific Technical and Economic Committee for Fisheries (STECF) – The 2024 Annual Economic Report on the EU Fishing Fleet (STECF-24-03 & STECF-24-07)*, Prellezo, R., Sabatella, E.C., Virtanen, J., Tardy Martorell, M., and Guillen, J. editor(s), Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2024, <https://data.europa.eu/doi/10.2760/5037826>, JRC139642.
10. 2008 m. gruodžio 3 d. Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-659 Dėl nuostolių, patirtų netekus žvejybos galimybių dėl kitų asmenų veiklos, apskaičiavimo ir įkainių nustatymo taisyklių patvirtinimo [2008 m. gruodžio 3 d. LR Žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-659.](#)
11. 2010 m. rugpjūčio 4 d. Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-707 Dėl Žuvininkystės duomenų teikimo taisyklių patvirtinimo [\(2024-01-01 redakcija\)](#)
12. Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2021-2027 metų programa [Veiklos Programa](#)

13. [Lietuvos jūrinės žvejybos laivyno pelningumo rodikliai - Lietuvos nacionalinė žuvininkystės duomenų rinkimo programa](#)
14. [Lietuvos žvejyba - Visuotinė lietuvių enciklopedija](#)
15. **EB1098/2007**- 2007 m. rugsėjo 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1098/2007, nustatantis Baltijos jūros menkių išteklių ir jų žvejybos būdų daugiamečių planą bei iš dalies keičiantis Reglamentą (EEB) Nr. 2847/93 ir panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 779/97
16. Reglamentu (ES) 2019/1248, [2019 m. liepos 22 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas \(ES\) 2019/1248, kuriuo nustatomos priemonės didelei grėsmei, kilusiai rytinės Baltijos jūros dalies menkių \(Gadus morhua\) išteklių išsaugojimui, sumažinti](#)
17. **Techninis reglamentas** - 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/1241 dėl žuvininkystės išteklių išsaugojimo ir jūrų ekosistemų apsaugos taikant technines priemones, kuriuo iš dalies keičiami Tarybos reglamentai (EB) Nr. 2019/2006, (EB) Nr. 1224/2009 ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (ES) Nr. 1380/2013, (ES) 2016/1139, (ES) 2018/973, (ES) 2019/472 ir (ES) 2019/1022 ir panaikinami Tarybos reglamentai (EB) Nr. 894/97, (EB) Nr. 850/98, (EB) Nr. 2549/2000, (EB) Nr. 254/2002, (EB) Nr. 812/2004 bei (EB) Nr. 2187/2005
18. [2020 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas \(ES\) 2020/1781 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas \(ES\) 2016/1139, kiek tai susiję su žvejybos pajėgumo Baltijos jūroje mažinimu, ir Reglamentas \(ES\) Nr. 508/2014, kiek tai susiję su rytinės Baltijos jūros dalies menkes, vakarinės Baltijos jūros dalies menkes ir vakarinės Baltijos jūros dalies silkes žvejojantių laivynų žvejybos veiklos nutraukimu visam laikui](#)
19. [Reglamentas\(ES\) 2021/1060](#) 2021 m. birželio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) 2021/1060, kuriuo nustatomos bendros Europos regioninės plėtros fondo, „Europos socialinio fondo +“, Sanglaudos fondo, Teisingos pertvarkos fondo ir Europos jūrų reikalų, žvejybos ir akvakultūros fondo nuostatos ir šių fondų bei Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo, Vidaus saugumo fondo ir Sienų valdymo ir vizų politikos finansinės paramos priemonės taisyklės“
20. EJRŽAF Reglamentas - [2021 m. liepos 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas \(ES\) 2021/1139, kuriuo nustatomas Europos jūrų reikalų, žvejybos ir akvakultūros fondas ir iš dalies keičiamas Reglamentas \(ES\) 2017/1004](#)
21. [Rodiklių duomenų bazė - Oficialiosios statistikos portalas](#)
22. [HELCOM Map and data service](#)
23. ICES (2024). ICES Advice 2024. ICES Advice Publications. Collection. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.c.6976944>